SRI GURU NANAK DEV KHALSA COLLEGE

NAAC ACCREDITED 'A'

(UNIVERSITY OF DELHI)

CELEBRATING GOLDEN JUBILEE

1973-2023

ਸੁਰਲੋਕ

सुरलोक

SURLOK

2022-23

ੴ

There is one God

ਸਤਿਨਾਮੁ

True is His Name

ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ

Creative being personified

ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

He is without fear sans enimity

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ

Immortal is His form

ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ

Beyond birth & self-existent

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

Obtained by Guru's grace

Guru Nanak Dev Ji, Ang:1, SGGS

SRI GURU NANAK DEV KHALSA COLLEGE
(UNIVERSITY OF DELHI)
DEV NAGAR, NEW DELHI-110005
NAAC 'A' Grade

SURLOK

2022 - 23

Publisher

Prof. Gurmohinder Singh
(Principal)

Editor-in-Chief
Dr. Paramjit Kaur

Student Editor-in-Chief
Jaswinder Singh, & Aditya Madaan

Faculty Editors

Punjabi Section
Prof. Beant Kaur

English Section
Dr. Bhagwant Kaur

Hindi Section
Prof. Deep Mala

Sanskrit Section
Dr. Dharmendra Kumar

Editor
Dr. Mamta Ahuja

Student Editors

Punjabi Section
Jasleen Kaur
Harshita Chopra

English Section
Vanshika Verma
Sanjana Rathore

Hindi Section
Bhawna Awasthi
Rohit Kumar

Sanskrit Section
Yashasvi Pathak

Faculty Technical Team

Ms. Damanpreet Kaur
Ms. Divya Gupta
Ms. Komal Chhikara
Ms. Ashmeet Kaur

President's Message

It is a matter of great pride and happiness that we are celebrating the 50th anniversary of Sri Guru Nanak Dev Khalsa College. I would like to extend my congratulations to the Principal, staff, and students for their efforts in creating this special commemorative issue of SURLOK on this occasion.

Following the basic tenet of Sikhi- *"Sarbat da Bhalla"* i.e " well-being of all", SGND Khalsa College under the aegis of DSGMC, has always been committed to providing education to young people of all backgrounds, regardless of caste, creed, gender, or race. As we look back on the college's journey over the past five decades, we can take pride in the achievements, the challenges we have overcome, and the milestones we have reached. Starting as an evening college in 1973, the college has come a long way and has grown into one of the most respected and renowned educational institutions of University of Delhi, receiving 'A' Grade in the recent NAAC survey (2022).

I would like to laud the efforts of its administration and faculty in playing a significant part in encouraging the students to push their limits. The education imparted by the institution ensures that the college's contribution to its students' lives extends beyond the classroom, with career guidance and placement services, counseling, and support for personal development. Reflecting on the past five decades of glory, I am also proud to share that the college has a vibrant culture of student societies and cells, ranging from Sports to Debate, Bhangra, Dramatics, Poetry writing, and Volunteering, contributing towards their holistic development.

I am assured and confident that with the sincere efforts of DGMC, and under the able leadership and guidance of Principal Prof. Gurmohinder Singh, the college will continue to flourish and tread a spotless path to excellence and eminence of education and quality of life.

S. Harmeet Singh Kalka
President, DSGMC

General Secretary's Message

On behalf of the Delhi Sikh Gurdwara Management Committee, it is my pleasure to extend warm greetings and heartfelt congratulations to SGND Khalsa College on the occasion of its 50th anniversary. This milestone is a testament to the hard work, dedication, and vision of the founders, faculty, staff, and students who have contributed to the college's growth and development over the past five decades.

Named after the first Guru, Sri Guru Nanak Dev Khalsa College strives to provide its students with a holistic education, with special emphasis on academic excellence, personal development, and community service. Over the past five decades, the College has continually upgraded its infrastructure to provide its students with the best learning environment. The college has state-of-the-art facilities, including fully air-conditioned computer labs, cafeteria, gymnasium, modern projectors in classes, and fully computerized and centrally air-conditioned *Bhai Gurdas* library. As we celebrate this auspicious occasion, I urge all the students to make the most of the available resources in the college, which have been thoughtfully provided by the DSGMC.

As the General Secretary of the DSGMC, I am proud of the achievements of our students and faculty. Despite the absence of an auditorium, the drama society- Nepathya, the debating society- Vedang, and the Bhangra Society have consistently excelled and achieved great success, bagging multiple prizes in the last year. Similarly, despite having no ground for practice, the cricket team has made the college proud by achieving the runner-up position in a recent Inter- College Cricket tournament hosted by SGND Khalsa College. Over the past 50 years, the college has made tremendous strides in the field of education and the credit for this goes to the dedicated faculty members, whose tireless efforts have made it possible to achieve this remarkable feat.

Lastly, I want to acknowledge the invaluable contribution of the Principal Prof. Gurmohinder Singh, under whose able leadership, I am confident that the college will continue to achieve new milestones and reach greater heights of success.

S. Jagdeep Singh Kahlon
General Secretary, DSGMC

Chairman's Message

It gives me great pleasure to convey my greetings and best wishes to the students, faculty, and management, and all of those associated with Sri Guru Nanak Dev Khalsa College on the occasion of the Annual Day celebrating the 50th anniversary of the college. This is a momentous occasion for all of us, as we celebrate half a century of academic excellence, growth, and progress.

Named after the first Guru- Sri Guru Nanak Dev ji, the college follows his teachings of '*Kirt Karo, Naam Japo, Vand Chhako*' and encourages the students to work hard, remember the name of God and share equitably with everyone. As the Chairman of the college, I want to emphasize that our commitment to realizing the shared vision of establishing a world-class educational institution that empowers the next generation of leaders, innovators, and change-makers remains unwavering. Reflecting on the college's journey spanning five decades, we are dedicated to providing our students with the best possible education, equipping them with the skills, knowledge, and experience necessary to succeed in their chosen fields and make meaningful contributions to society.

In the past fifty years, the students have been actively involved in extracurricular activities through NSS, NCC, sports, and more than 35 academic and cultural societies In the previous year, Aprampaar- the divinity society of the college won numerous prizes in Gurbani competitions along with Bhangra and Nepathya- the Dramatics society, winning first position in various Inter-College competitions of University of Delhi. SGND Khalsa College also has a rich legacy of academic excellence, which is a testament to the hard work and devotion of its highly-qualified teaching faculty.

I would like to express my gratitude to the management committee, headed by S. Harmeet Singh Kalka- President, Delhi Sikh Gurdwara Management Committee, for their unwavering financial and moral support and immense contribution to the college infrastructure.

I would also like to express my appreciation for the exceptional leadership and contribution provided by the Principal Prof. Gurmohinder Singh.

S. Sukhbir Singh Kalra
Chairman

From the Principal's Desk

It gives me immense pleasure to present the Golden edition of SURLOK- the annual college magazine, commemorating the 50th Anniversary of our esteemed institution.
On this occasion, I along with the entire Sri Guru Nanak Dev Khalsa College Family, honor the efforts of all those principals chronicled in the annals of the college history and fondly remember all the faculties, staff and alumni who led this great institution to its glory. With a dedicated section on the past five decades, this volume helps us take a walk down the memory lane, and relive many of the vibrant moments and events which shaped the momentous journey of the college.

Though the world has changed drastically over the past 50 years, our vision has remained the same- To be an institution of academic excellence with a humane face, transforming the quality of life of its students, while following the teachings of Guru Nanak Dev ji. The launch of this golden edition of our annual magazine, has further amplified our ambitious vision to take this legacy of striving for excellence and growth to greater heights.

As we reflect on the past years, we can all agree that it has been a challenging yet rewarding experience. Despite the uncertainties and post-pandemic challenges in the changing landscape of education, we continued to push the boundaries of our academic and co-curricular pursuits. The College got accredited ‘A’ by the National Assessment and Accreditation Council in the second NAAC cycle (2022), which is a testimony of the strong foundations of the college that is based on rich history, moral integrity, disciplined environment, academic excellence and a zeal for community development.

Our institution has always been a place where innovation, creativity, and intellectual curiosity thrive. Boasting of more than 35 academic, extracurricular and cultural societies, the college

continues to offer a plethora of opportunities to the students to develop their extracurricular skills. Looking back at the glorious year, it fills me with joy and satisfaction to share that a good number of students of the Bhangra, Divinity, Debating and the Drama society have won trophies and accolades at various Inter-College Competitions organized by the University of Delhi. Our sports teams continued to perform exceptionally well, hosting an Inter-College Cricket Tournament and adding another milestone in the glorious history of the College.

Following the teachings of Sikhi-
ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਸੇਵ ਕਮਾਣੀਆ ॥ "*You shall find peace, doing seva*" (SGGS p 25),
The Central Societies of NSS, NCC, BISMAN- the Centre for Human Values and Project SEVA- the volunteering society, actively worked for community outreach programs, cultivating the spirit of 'giving back to the society'.

The growth and success of our college is also a testament to the exceptional work of our faculty members. They bring a wealth of expertise, experience and passion to the classroom, and inspire the students to strive for excellence. Regular monitoring and feedback provided by the Internal Quality Assurance Cell (IQAC) on various fronts, has facilitated the college to enhance its teaching and learning processes, infrastructure, research and innovation, community engagement, and other key areas.

I would also like to thank S. Harmeet Singh Kalka- President, DSGMC, S. Jagdeep Singh Kahlon- General Secretary, DSGMC and S. Sukhbir Singh Kalra- Chairman of the governing body , for their constant guidance and support in helping us make our college a hub of excellence and an embodiment of the values we hold dear. Finally, I take this opportunity to congratulate the editorial team for their exceptional work in putting together this magazine in a time bound manner.

Join us in our celebration of 50 years of achievement as we look to the future and prepare for the next 50 to come.

From humble beginnings, we have grown,
To a college that's widely known,
For its academic prowess and merit,
And a culture of values, we inherit.

Here's to fifty years of excellence,
Of memories, achievements, and significance,
We salute our past and our present,
And look forward to our future, magnificent.

Prof. Gurmohinder Singh
Principal

From the Editor-in-Chief's Desk

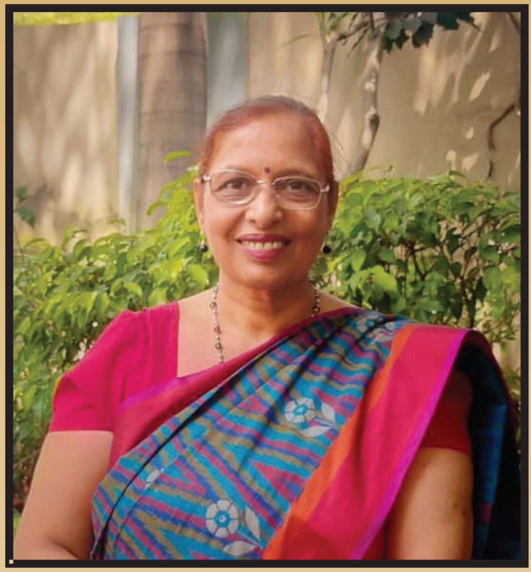

ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ (2022-23) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਕਾਲਜ ਆਪਣਾ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਵਰ੍ਹਾ ਮਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਨਵੇਂ ਉਭਰਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ, ਕੀ ਘਟਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਧਰਮਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਿਹੋਂਦ ਦੇ ਮਾਨਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦਰਪਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਮਨ ਦੇ ਵਲਵਲੇ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ, ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਡਰ–ਭਉ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੁਰਗਮ ਘਾਟੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਗਿਆਨ–ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰ. ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕੇ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਅਧਿਆਪਕ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ, ਉਥੇ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ ਦਾ ਲੇਖ 'ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦਿਆ', ਪ੍ਰੋ.ਰੇਨੂੰ ਦੁੱਗਲ ਵਲੋਂ 'ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ 50 ਸਾਲ', ਅਵੀਚਲ ਸਰ ਵਲੋਂ 'A

Reflection on Fifty Glorious Years' ਰਾਹੀਂ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਸਾਂਭਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਦੇ 50 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਲਾਤਮਕ ਛੋਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬੇਹਤਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਹਾਰਕ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਾਤਲਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਦਉਪਯੋਗ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ? ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਣਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਦੇ ਅਮੀਰੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸੇਵਾ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣਾ, ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਫੋਟੋ ਬੱਗ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਇਸ ਪੱਤਰਿਕਾ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹਨ।

ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਮੈ ਪ੍ਰਿੰ. ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਨੈਤਿਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਦਿਤਿਆ ਮਦਾਨ ਮੇਰੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸੁਹਜ ਤੇ ਸੌਂਦਰਯ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਅੰਕ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਕੋ-ਆਰਡੀਨੇਟਰਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਸੁਹਿਰਦ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਸਮਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਦਾ ਸੀਰ ਪਾਇਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੰਕ ਆਪ ਸਭ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਖਦ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਡੀਆਂ ਸੀਮਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈ ਖ਼ਿਮਾ ਦੀ ਜਾਚਕ ਹਾਂ।

- ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ 'ਪਾਹੁਲ'
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

From the Student Editor-in-Chief's Desk

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ,

'ਸੁਰਲੋਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ 2022-23 ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਸੁਰਲੋਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਲੇਖਣ ਸ਼ਕਤੀ, ਵਿਚਾਰ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ, ਖਾਸ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਂਸ਼ੂ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਦੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਨੂੰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ.ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ 'ਪਾਹੁਲ' ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਡਾ. ਭਗਵੰਤ ਕੌਰ, ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਮਾਲਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਡਾ. ਧਰਮਿੰਦਰ ਅਤੇ ਇਕਨੌਮਿਕਸ ਦੇ ਡਾ. ਮਮਤਾ ਅਹੂਜਾ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਵੇਗੀ।

ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਅਦਿਤਿਆ ਮਦਾਨ

TABLE OF CONTENTS

01 Editorial Page
02 President Message
03 General Secretary Message
04 Chairman Message
05 From Principal's Desk

06 From Editor-in-Chief's Desk
07 From Editor's Desk
08 From Student Editor-in-Chief-s Desk
09 Salok, Mahala Pehla
10 Glory of 50 Years

11 College Diary
12 Achievements
13 Punjabi Section
14 Picture Gallery 1
15 English Section

16 Picture Gallery 2
17 Hindi Section
18 Picture Gallery 3
19 Sanskrit Section
20 Picture Gallery 4
21 Acknowledgement

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧

Salok Mahala Pehla

ਦੀਵਾ ਬਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥

When the lamp is lit, the darkness is dispelled;

ਬੇਦ ਪਾਠ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਖਾਇ ॥

Reading the Vedas, sinful intellect is destroyed.

ਉਗਵੈ ਸੂਰੁ ਨ ਜਾਪੈ ਚੰਦੁ ॥

When the sun rises, the moon is not visible.

ਜਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟੰਤੁ ॥

Wherever spiritual wisdom appears, ignorance is dispelled.

ਬੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ॥

Reading the Vedas is the world's occupation;

ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰ ॥

The Pandits read them, study them and contemplate them.

ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰ ॥

Without understanding, all are ruined.

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥੧॥

O Nanak, the Gurmukh is carried across. ||1||

GLORY OF

YEARS
SPECIAL EDITION

OUR ESTEEMED PRINCIPALS

S.S.S. Randhawa

VICE PRINCIPAL INCHARGE	Feb. 1st, 1975 to Jun. 29th, 1992
ADDITIONAL PRINCIPAL	Jun. 30th, 1992 to Oct. 1st, 1997

Dr. Harmeet Singh

OFTG. PRINCIPAL	Oct. 3rd, 1997 to Feb. 2nd, 1999
PRINCIPAL	Feb. 3rd, 1999 to Oct. 14th, 2007

Dr. Harbans Kaur Sagoo

OFTG. PRINCIPAL	Aug. 17th, 2007 to Oct. 31st, 2007

Dr. Man Mohan Kaur

PRINCIPAL	Nov. 1st 2007 to Jul. 31st 2019

Prof. Gurmohinder Singh

PRINCIPAL	Aug. 31st, 2022 to Present
OFTG. PRINCIPAL	Aug. 1st, 2019 to Aug. 30th, 2022

ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦਿਆਂ

2023 ਦੀ ਆਮਦ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆਂ 50 ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵਰ੍ਹਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ 37 ਸਾਲ ਇਸ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਅਧਿਅਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਨਾਲ ਜੁੜਦਿਆਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਕਰਮੀਆਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ, ਭਾਵੁਕ ਸਾਂਝ ਮਾਣਦਿਆਂ, ਅੱਜ ਬੀਤੇ ਦਿਨ-ਪਹਿਰ-ਘੜੀਆਂ ਮੁੜ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਸਜੀਵ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

1973 ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲ ਸਾਹਿਬ ਸਨ ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਕਤੂਬਰ 1986 ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ. ਐੱਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਦਾਰ ਸਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਜੀ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਰੰਧਾਵਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਉਮਾਹ ਸੀ।ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਚ, ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਸੀ।ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਭੰਗੜੇ, ਗਿੱਧੇ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਦਾ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੋਕ ਨਾਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕਾਲਜ ਸਦਾ ਅੱਵਲ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਡਾ.ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਦੀ ਲਗਨ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਲਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਮਾਹ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਉਹ ਕਾਲਜ ਦੀ ਭੰਗੜਾ ਟੀਮ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦੀ ਗਿੱਧਾ ਟੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਰੰਧਾਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰੰਧਾਵਾ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਡਾ.ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕੱਦਾਵਰ ਹਸਤੀਆਂ, ਡਾ.ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਕਵਿਤਰੀ ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਚਰਨਦਾਸ ਸਿੱਧੂ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜਸੂਜਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ।

ਇਸੇ ਪਿਰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ.ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੈਤਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਵੀ ਉਪਰਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਈ ਇਸ ਲੀਹ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਡਾ.ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਸਾਗੂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਾਚਣ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਉਲੀਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ.ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਿਰੜ ਉੱਦਮ ਸੀ, ਕਿ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਸਵੈ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਹ ਕਾਲਜ 2005 ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਡਾ.ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਦੀ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਤਦਲੀਨਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ।

ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰਿਆ ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਉਸਰਿਆ।ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਡਾ.ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ, ਪਾਈਆਂ ਲੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਵੀ ਸਿਰਜਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਉਥੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ, ਨਵਾਂ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ,ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ।ਕਾਲਜ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ NAAC ਦੀ ਟੀਮ ਆਈ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਨੂੰ B++ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਹਰ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਖ਼ਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਚਹੁੰਮੁਖੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਲੋਂ ਉਲੀਕੇ ਗਏ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ।

ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਤੋਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਵੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੁਝ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਉਸਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 50 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਡੇ ਇਸ ਕਰਮਖੇਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ ਅਤੇ ਕਈ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਸਹਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਡਾ.ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਡਾ. ਗੁਰਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਾ ਕਾਰਜਭਾਰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ, ਸਿਰੜ ਸਹਿਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਟਾ

ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਦੀ ਵਾਰ NAAC ਟੀਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ। ਕਾਲਜ ਨੂੰ A ਗ੍ਰੇਡ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ, ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ, ਸਾਦਗੀ , ਸੰਜਮਤਾ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ, ਸਿਰਕੱਢ, ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਐਡਹਾਕ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਾ. ਗੁਰਮੋਹਿੰਦਰ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਡਹਾਕ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ,ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਸਥਾਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਜੋ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਹਿਤ ਕਈ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਸਥਾਈ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਧੀਨ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਹਿਤਕ, ਧਾਰਮਕ ,ਆਰਥਕ, ਐਨ.ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਧੀਨ ਸਿਰਕੱਢ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਗੁਰਮੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸਦਕਾ ਇਹ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣਗੇ।

- **ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ**

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

सेवा और संकल्प के 50 गौरवशाली वर्ष

श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज इस वर्ष अपनी स्थापना का स्वर्ण जयंती वर्ष मना रहा है। कॉलेज ने अपने पचास वर्ष पूरे कर लिए हैं। इन पचास वर्षों में कॉलेज का गौरवशाली इतिहास रहा है। सायंकालीन पाली से शुरु हुआ यह कॉलेज आज प्रातःकालीन कॉलेज के रूप में दिल्ली विश्वविद्‍यालय के प्रसिद्‍ध कॉलेजों में शामिल है। यहाँ कला एवं वाणिज्य संकाय की कक्षाएँ पढ़ाई जाती हैं।

यह कॉलेज 1973 में श्री गुरु तेगबहादुर खालसा के नाम से सायंकालीन कॉलेज के रूप में शुरु हुआ था। उस दौरान यहाँ एम. कॉम. पाठ्‍यक्रम चलाने की अनुमति थी। दरअसल जिस बिल्डिंग में वर्तमान में यह कॉलेज संचालित है, यह श्री गुरु तेगबहादुर खालसा कॉलेज की पुरानी बिल्डिंग है। 1951 -52 से ही इस बिल्डिंग में उस कॉलेज की कक्षाएँ होती थीं। बाद में जब वह कॉलेज नॉर्थ कैंपस के वर्तमान स्थल पर शिफ्ट हो गया, तो करोलबाग स्थित इस बिल्डिंग में श्री गुरु तेगबहादुर खालसा (सायंकालीन) कॉलेज की एम.कॉम. की कक्षाएँ होने लगीं। 1988-89 में इस कॉलेज का नाम बदलकर श्री गुरु तेगबहादुर खालसा पोस्ट-ग्रेजुएट (ईवनिंग) कॉलेज कर दिया गया। वर्ष 2005-06 में कॉलेज को सायंकालीन से प्रातःकालीन कॉलेज में परिवर्तित करके इसका नाम पहले सिख गुरु श्री गुरु नानक देव जी के नाम पर श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज रख दिया गया।

मुझे 1992 में सहायक प्राध्यापक के रूप में इस कॉलेज से जुड़ने का सौभाग्य प्राप्त हुआ। उन दिनों डॉ. सुरजीत सिंह रंधावा इस कॉलेज के प्राचार्य थे। उन्हीं ने मेरी नियुक्ति की थी। उनके वक्त से ही कॉलेज में शैक्षणिक और सांस्कृतिक दोनों ही गतिविधियों को महत्व दिया जाता रहा है। प्राचार्य रंधावा जी को संस्कृति के प्रति विशेष प्रेम था। विशेषकर पंजाब के लोक संगीत और लोक नृत्यों के प्रति उनका बहुत लगाव था। कॉलेज की भँगड़े और गिद्‍धे की टीमों के विद्‍यार्थियों को वे खूब प्रोत्साहन देते थे, जिसके परिणामस्वरूप पंजाब में होने वाली अंतरविश्वविद्‍यालयीन

लोक नृत्य प्रतियोगिताओं में श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज अकसर प्रथम स्थान हासिल करता था। दिल्ली विश्वविद्यालय में भी हमारी भँगड़ा टीम की उन दिनों में भी खूब धूम रहती थी। कॉलेज द्वारा मनाया जाने वाला वार्षिक सांस्कृतिक उत्सव सुरलोक उन दिनों भी दिल्ली विश्वविद्यालय में बहुत चर्चित था। आज की भाँति ही उस वक्त भी कॉलेज में समय-समय पर सिख धर्म से जुड़े व्याख्यान और सेमिनार भी आयोजित किए जाते थे। कॉलेज की धार्मिक सभा भी बहुत सक्रिय रूप से कार्य किया करती थी। वह विद्यार्थियों को सिख ऐतिहासिक स्थानों पर ले जाती थी। धार्मिक सभा के माध्यम से ही समय-समय पर कॉलेज में सिख मर्यादा से जुड़े व्याख्यान-सेमिनार और गुरु पर्व का आयोजन किया जाता था। विद्यार्थियों में शिक्षा के साथ-साथ सेवा और परोपकार के प्रमुख गुणों का विकास करना धार्मिक सभा का उद्देश्य था। इसकी सभी गतिविधियों में विद्यार्थी बढ़-चढ़कर हिस्सा लिया करते थे। इन कार्यक्रमों में विद्यार्थी ही लंगर पकाया करते थे और वही बाँटने का कार्य भी किया करते थे।

सांस्कृतिक गतिविधियों में हिंदी विभाग में प्राध्यापक डॉ. तेजिंदर पाल कौर सोही, डॉ. भूपिन्दर सिंह, डॉ. जनार्दन द्विवेदी और डॉ. हरनेक सिंह गिल बहुत सक्रिय भूमिका निभाया करते थे। कॉलेज के सेमिनार और सांस्कृतिक समारोहों में केन्द्रीय मंत्री रहे राजनेता श्री यशवंत सिन्हा, पंजाबी के प्रसिद्ध नाटककार डॉ. बलवंत गार्गी, हिंदी के साहित्यकार और आलोचक डॉ. नामवर सिंह तथा मैनेजर पांडे और आधुनिक हिंदी के अंतरराष्ट्रीय कवि श्री लक्ष्मीशंकर बाजपेयी जैसी हस्तियाँ आया करती थीं। कॉलेज में सबसे पहले मेरी मुलाकात और नजदीकी डॉ. तेजिंदर पाल कौर सोही मैम से ही हुई थी। उनसे मैंने बहुत कुछ सीखा। इतिहास विभाग की डॉ. हरबंस कौर मैम, पंजाबी विभाग के डॉ. मंजीत सिंह और डॉ. कुलवंत कौर मैम तथा उस वक्त की लाइब्रेरियन मिसेज कँवल मैम से भी मेरे काफी अच्छे संबंध थे। इतिहास विभाग के डॉ. हरमोहिंदर सिंह से भी मैंने काफी सीखा, जो डूटा और श्री गुरुद्वारा प्रबंधक कमेटी की राजनीति में बहुत सक्रिय थे। कॉलेज से जुड़ी बड़ी हस्तियों में से एक डॉ. जसपाल सिंह जी भी उन दिनों राजनीति विभाग में थे। उनसे भी मुझे बहुत स्नेह और सीखने को मिला। रंधावा जी की परंपरा को अगले प्राचार्य श्री हरमीत सिंह जी के समय में भी पूरी निष्ठा से निभाया गया। हरमीत सिंह बहुत मिलनसार व्यक्ति

थे और व्यवस्थित ढंग से कार्य करते थे। प्राध्यापकों और छात्रों में वे बहुत लोकप्रिय थे। उनके कार्यकाल में भी कॉलेज ने विभिन्न क्षेत्रों में काफी विकास किया। उन्हीं के समय कॉलेज को प्रातःकालीन कॉलेज का दर्जा प्राप्त हुआ और इसका नाम बदलकर श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज किया गया।

खेलकूद में भी हमारा कॉलेज शुरुआत से ही आगे रहा है। वेटलिफ्टिंग प्रतियोगिताओं में हमारे विद्यार्थियों को अनेक पुरस्कार मिलते थे। सिद्धू साहब का इस दिशा में विशेष योगदान था। वे उन दिनों डायरेक्टर ऑफ फिजिकल एजुकेशन हुआ करते थे। दिल्ली विश्वविद्यालय में जब कॉलेज वार्षिक मोड में चला करते थे उस समय हमारे कॉलेज में एक नया प्रयोग किया गया जिसमें हम मिड टर्म परीक्षाएँ कराया करते थे। ऐसी परीक्षा विश्वविद्यालय में और कहीं नहीं होती थी। हमारे कॉलेज द्वारा किए गए इस नवीन प्रयोग की विश्वविद्यालय में बहुत प्रशंसा की गई।

कॉलेज का प्रबंध विभाग उन दिनों भी काफी सक्रिय था। इस विभाग में देविंदर सिंह जी, मिसेज कुसुम और महादेव जी जैसे अधिकारी थे, जिनसे सभी अध्यापकों का निकटता का संबंध था। आज ही की भाँति आरंभ से ही कॉलेज में अध्यापकों और अन्य कर्मचारियों के बीच बहुत मधुर और पारिवारिक संबंध थे।

हरमीत सिंह जी के बाद कुछ समय के लिए डॉ. हरबंस कौर सग्गू कार्यवाहक प्राचार्य रहीं। इसके पश्चात डॉ. मनमोहन कौर कॉलेज की प्राचार्य बनकर आईं। मनमोहन कौर जी ने जहाँ सुरजीत सिंह रंधावा और हरमीत सिंह जी के प्रयासों को आगे बढ़ाया, वहीं अनेक नवीन प्रयोग भी किए। समय की माँग के अनुरूप जिन परिवर्तनों की आवश्यकता थी, वे सभी किए गए। कॉलेज में कम्प्यूटर लैब स्थापित की गईं। कॉलेज के प्राध्यापकों को कम्प्यूटर का प्रशिक्षण दिया गया। कॉलेज के अनेक कार्य ऑनलाइन होने लगे। कॉलेज की वेबसाइट बनी। उनके समय में कॉलेज में पहली बार NAAC की विजिट हुई, जिसमें हमें B++ ग्रेड हासिल हुआ। वर्तमान में यहाँ एम.ए. (पंजाबी) की कक्षाएँ भी संचालित हो रही हैं।

कॉलेज के विद्यार्थियों के साथ भी मेरे बहुत आत्मीय संबंध रहे। पिछले 31 वर्षों में हिंदी और हिंदी पत्रकारिता और जनसंचार के विद्यार्थियों के नहीं, बल्कि दूसरे विषयों के भी अनेक विद्यार्थियों का अपनापन और सम्मान मुझे मिला। उनमें से कई विद्यार्थियों ने कॉलेज से निकलकर समाज में अपनी अहम पहचान बनाई। कॉलेज से पास होकर जा चुके कई विद्यार्थियों से आज भी वैसा ही संबंध बना हुआ है। कॉलेज के एक छात्र कैप्टन विजयंत थापर को यादकर आज भी मेरी आँखें नम हो जाती है, जिन्होंने करगिल युद्ध में अपना जीवन देश के लिए बलिदान कर मरणोपरांत वीर चक्र प्राप्त किया। हमारे कॉलेज की एनसीसी विंग का नामकरण उन्हीं के नाम पर विजयंत एनसीसी रखा गया है।

वर्तमान प्राचार्य प्रो. गुरमोहिन्दर सिंह के कार्यकाल में बहुत कम समय में ही कॉलेज ने कुछ महत्वपूर्ण उपलब्धियाँ हासिल की हैं। इसमें NAAC द्वारा मिला A ग्रेड शामिल है। मेरी और मेरे कुछ और साथियों की प्रोफेसर पद पर पदोन्नति उन्हीं के समय में हुई। आशा है कि उनके नेतृत्व और आगामी वर्षों में श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज सफलता के नए कीर्तिमान हासिल करेगा।

प्रो. रेनू दुग्गल

प्रभारी

हिंदी एवं हिंदी पत्रकारिता विभाग

Reflecting on 50 years of Academic Excellence: My Rendezvous

As we celebrate the golden jubilee of our esteemed college, I am filled with a sense of pride and gratitude for the achievements of our faculty, staff, and students over the past 50 years. This milestone is a testament to the dedication, hard work, and passion of all those who have contributed to the growth and success of this institution.

Our college has a rich history of academic excellence, community engagement, and social impact. We have produced graduates who have gone on to become leaders in their fields, and have made significant contributions to society. We have developed partnerships and initiatives that have improved the lives of individuals and communities based on the teachings of Sri Guru Nanak Dev Ji.

When I first joined the college in 2007 as an Assistant professor in the Economics Department on Ad-hoc basis, I was struck by the vibrant academic community and the passion for learning and discovery that permeated the campus. Over the years, I have had the privilege of working with talented colleagues and students who have challenged and inspired me in countless ways.

The college has provided me with numerous opportunities to grow and develop as an academician and a person. I have had the privilege of teaching a diverse range of courses, conducting research on cutting-edge topics, and collaborating with colleagues on interdisciplinary projects. In addition to its academic offerings, the college has also fostered a supportive and inclusive environment that has enabled me to thrive both professionally and personally. With the blessings of Sri Guru Nanak Dev ji, I joined as Permanent faculty in the Department of Economics on 5th April, 2023.

I would like to take this opportunity to express my gratitude to our Principal Prof. Gurmohinder Singh Ji. His unwavering dedication, commitment, and leadership have been instrumental in shaping the growth of the college for the past many years. I would also like to thank Dr. Paramjit Kaur, Editor-in-chief of this magazine, for providing me the opportunity to contribute my thoughts and ideas. Being able to share my perspectives and experiences with others is a privilege, and I am honored to have been chosen to be a part of this publication as an Editor. As I reflect on the past 16 years at the college, I am filled with a sense of gratitude and pride for the achievements of our institution. I am honored to be a part of this glorious institution, and look forward to the coming years beaming with excitement.

For fifty years we've thrived and flourished
And we'll keep striving for greatness every day
For our college is a beacon of knowledge cherished
And we'll continue to light the way.

Dr. Mamta Ahuja
Assistant Professor,
Department of Economics

Sri Guru Nanak Dev Khalsa College: A reflection on fifty glorious years

Sri Guru Nanak Dev Khalsa college stands as a premier education institute today, proudly flaunting the 'grade A' in NAAC assessment. The college began its humble journey in 1973 and has never looked back ever since. From inculcating religious values preached by the 10th Sikh Gurus to incorporating modern and state-of-the-art educational infrastructure, the college has carved a niche for itself in every field and it stands as a guiding beacon for all those students who want to study in a college which provides a confluence of spirituality and modernity.

The journey of the college over the past fifty years has been a progressive one and the college has been nurtured by the guidance of various luminaries and visionaries who have done exceptionally well in their fields. The college began as an evening college and provided an avenue for quality education which was both affordable and accessible for all. The college always strived for expanding its academic footprint and in 1988, it became Sri Guru Tegh Bahadur postgraduate college after getting approval to start the M.Com and M.A Punjbai course.

In order to make education available for all, the college became a co-ed institute in 1992 and has been consistently working for female empowerment and gender equality ever since; the establishment of Samya, the society for promotion of gender equality and Girl Up Preet, a United Nations funded project clearly highlight this fact.

The college has been adapting to the changing paradigms of education and has incorporated the best pedagogical practices to provide education that doesn't merely produce good scholars, but good human beings who are committed towards the values of selfless service, sensitivity towards the environment and inclusivity for all sections of the society.

Aligned with this spirit, the college became the first college in Delhi University to start BISMAN, a centre for human values and it also started Project SEVA, where students contribute for building a better society through various voluntary works. The college became an afternoon college in 1988 and a morning college in 2005 and was renamed as Sri Guru Nanak Dev Khalsa college after the first Sikh Guru, Shri Guru Nanak Dev ji.

The college had the good fortune of having dynamic principals who always made the college sore to new heights. Dr. SS Randhawa, the principal from 1973-97 not only got various post graduate courses started in the college, but also introduced honours courses and made permanent appointments to ensure the best student-faculty ratio.

Under the leadership of Dr. Harmeet Singh , the principal from 1997-2007 was instrumental in making the college a morning college and it was under his visionary leadership that the courses of Hindi Journalism and Bachelors of Business Economics were introduced. It was

under his tenure that the college got a fully airconditioned library, which was the first of its kind in Delhi University.

Under the leadership of Dr. Manmohan Kaur, the principal from 2007-2019, the college began participating in the NAAC cycle and received the B++ grade in its very first NAAC assessment in 2016. Dr. Kaur also laid a special emphasis on digital empowerment of the college and as a result, the entire operations of the accounts section, the administrative office and the library became digital.

Under the leadership of Prof. Gurmohinder Singh, the principal since 2019, the college is continuing to set new milestones and the prestigious A grade in the second NAAC cycle bears testimony to this. Prof. Gurmohinder Singh has proved his administrative acumen by expediting the process of permanent appointments. He has also ensured long pending promotions of all teachers in a time bound and speedy manner.

Today, the college infrastructure not only stands as a tall symbol of Sikh heritage but also gives the message of ecological sensitivity and accessibility. The college has a rain water harvesting plant with annual storage capacity of more than twenty thousand liters and has solar panels that provide sustainable energy throughout the year. The college also has ramps, special washrooms and computer labs with assistive technology for the disabled students that ensures for them equal opportunity, full participation and skill development.

Be it culture, academics or sports, the college stands out as a dominant force everywhere. The college has the unique record of having an Arjun awardee as its alumnus. Besides, the college continues to participate, organize and bring laurels in all the sports organized by the sports council of Delhi University.

The college also has a glorious history of eminent personalities who have made a significant mark for themselves. Mr. Janardan Dwivedi, the former MP was a faculty in the Hindi Department; Dr. Jaspal Singh, the ambassador and member of minority commission was a faculty in the commerce department. Dr. Jasvinder Singh, a faculty from the Economics department is currently serving as the principal of Sri Guru Tegh Bahadur Khalsa College and Shri Hardeep Singh Puri, Hon'ble union minister for urban development has been the chairman of the college governing body. The college is flourishing under the leadership of our Principal Prof. Gurmohinder Singh ji. May God shower his choicest blessings on our college.

Mr. Avichal Bhatnagar
Assistant Professor
Department of English

50 years of Cherished Memories

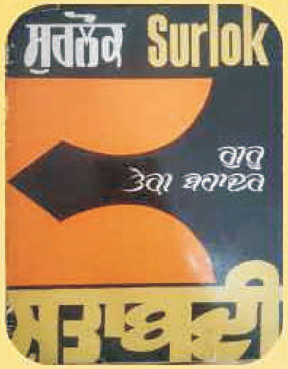

Cover Page of Surlok Issue 1975-1976

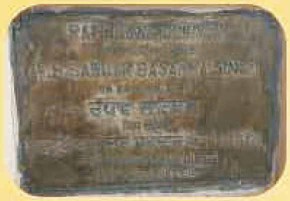

Foundation Stone

Initial name of College

Editorial Board

Chief Guest Justice Pritam Singh Safeer and members of College Governing body

Personality Seminar on Professor Puran Singh

Punjabi Folk Dance Competition

First Decade 1973-1983

Dr. S.C. Tripathi's book on Hindi Folklore was released by Shri Atal Bihari Vajpayee, Union Minister for Foreign Affairs

Gold Medal to Shri Ravinder Kumar by Shri B.D. Jatti, Chancellor of the University

The Chief Guest Giani Zail Singh, Home Minister, Govt. of India being welcomed by the Vice Principal Incharge. S.S.S. Randhawa

N.S.S. Students presenting a cheque of Rs. 2100/- to the Prime Minister Shri Morarjee Desai in aid of Cyclone Victims Relief Fund

Chief-Guest: Former Cricket Player, Bishan Singh Bedi

Editorial Board

Giddha 93'

Bhai Jaswinder Singh and party at the Kirtan Darbar

Ration Distribution for 84' Riot's affected victims at Mangolpuri

A view of our Bhangra Team

Chief Guest Sh. I.K. Gujral being welcomed by the Addl. Principal S.S.S. Randhawa

S. Ramuwalia, M.P. invited on the Martyrdom-Day of Sri Guru Tegh Bahadur

A View of the Personality Seminar on Famous Punjabi Novelist Col. Narinderpal Singh

Famous Punjabi Singer Jagmohan Kaur, performing at inaugural-function of Student-Union

Prize-Distribution of Surlok-87 by Army Chief, General J.S. Arora

Guru ka Langar

Second Decade 1983-1993

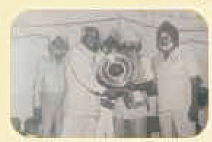

Prof. Sahib Singh being honored by the Pro-Vice-Chancellor, Sh. Gangrade & Chairman, Governing Body, S. Gurnam Singh

Students and Teachers participating in Nagar Kirtan

A view of Chief Guest, Raja Bhalindra Singh, and others

S. Randhir Singh (Olympian) awarding the prize

Identifying the fatal low-height brackets on Telephone - Post

Sh. I.K. Gujral with the Chairman S. Gurnam Singh and guests

Pro-Vice-Chancellor Sh. Gangrade awarding the outstanding folk-Dancer's Prize to Kulwant Singh Nagra.

A View of the Personality Seminar on Shri Raj Gill.

Punjabi Poetry Recitation in Surlok-87

History Quiz in Surlok-87

Editorial Board

Sh. Rt. Rev. Karam Masih, Chief Guest, Inaugurating Photo Exhibition on Guru Tegh Bahadur Ji

Eco. Association: New, Economic Reforms, Globalization, Foreign Direct Investment in India: Chief Guest

Gurupurab celebration Gurbani Recitation by Bhai Chand Afzal & Party

Kabbaddi Team of our College with Principal S.S.S. Randhawa

A view of Gidda Performance

A view of the audience celebrating Gurupurab

Our Weight Lifting Team

Student receiving the Prize from Dr. Gurbax Singh, Addl. Secretary, U.G.C.

President Dr. Shankar Dyal Sharma presenting trophy to Dr. Gurcharan Singh

Dr. Gurmohinder Singh Awarded Ph.D. in Punjabi from Delhi University

Third Decade 1993-2003

Chief Guest: Sh. Janardhan Diwedi with S. Nirwair Singh, Chairman, Governing Body

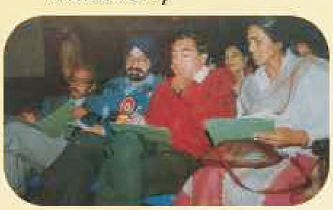

Judges & audience: Skit

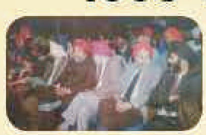

Chief Guest S.H. Balli Audience

Students performing Bhangra Life and Pride of Punjab

Sh. Rt. rev. Karam Masih releasing a book along with Chairman, G.B. S. Nirwair Singh and Chairman Education Council S. V. S. Sahni

Chief Guest Mr. Deep Chand Bhandu, Minister of Industry, Delhi Govt.

Journalist Pratap Singh (Janasatta) addressing the students

Founder's Day

Full-Fledged Day College - "Sri Guru Nanak Dev Khalsa College"

Inauguration of College Auditorium By Shiela Dixit, Chief Minister of Delhi

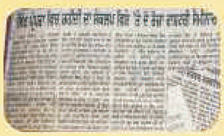

Coverage in Print Media

National Seminar on "Contemporary Historical Concerns in Sri Guru Granth Sahib"

Educational Tour of Hindi Journalism Students

Surlok - 2005

Chief Guest: Smt. Krishna Tirath, Deputy Speaker, Delhi Vidhan Sabha, lightening the lamp

S. Gurmohinder Singh, Member EC, garlanding Dr. Harmeet Singh

Fourth Decade 2003-2013

Defence Minister, George Fernandis, giving award to S.U.O. Inder Mohan in R.D. Camp.

Lohri Celebrations

SNIC Camp in Kolaghal, Calcutta

NCC Blood Donation Camp

Our Staff members with delegates of World Punjabi Conference in Lahore

Divnity Society's tour to the historical Gurudwara Takht Damdama Sahib, Bhatinda, Punjab

Students performing Gidda

Chief Guest Prof. C. R. Babu (Pro. V.C. of Delhi University) Cutting the Ribbon for Bhai Gurdas Library

Vice Principal welcoming the Chief Guest, S. Arvinder Singh (Lovely), Education Minister Government of NCT Delhi

Chief Guest: Arvinder Singh Lovely, Education Minister of Delhi Govt., addressing the students

History Department's Trip to Jaipur and Pushkar

S. Paramjeet Singh Rana (Chairman - Dharam Prachar Committee - DSGMC) & S. Tanwant Singh - Member DSGMC in Founder's Day

Welcoming the Juniors: Gidda Dance

Lamp lighting and extending a warm welcome to Chief guest, Mr. P K Jain, Secretary General at Red Cross society

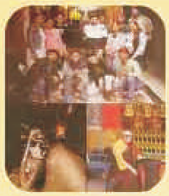

Photowalk held at Majnu ka Tila on the theme, Street Photography

Students performing at US Embassy

Fifth Decade 2013-2023

Chief Guest Dr. Gurmohan Singh Walia (Vice Chancellor - Sri Guru Granth Sahib World University, Punjab) distributed Prizes to the Winning Teams.

Chief Guest S. Harinder Pal Singh (Former Member SGPC and Head Gurmat College), MLA Mr. Vishesh Ravi lighting the deepak.

Prof. Rawail Singh, Head of Deptt. of Punjabi & Other Guests in Punjabi Seminar

Ceremonial lighting of the lamp by the Chief Guest, Mr. Depender Pathak, IPS

Help Desk under the SWEEP for Special Summary Revision of photo Electoral Rolls in the College under the guidance of Nodal Officer, Dr. Mamta Ahuja

Prof. Dinesh Singh (V.C - DU) along with students during Swachh Bharat Abhiyan

Singer - Guri enthralling the crowd in Surlok

College Diary 2022-2023

July 1, 2022

- Virsa organizes a visit to the studio of Network 18
- NSS celebrates Van Mahotsav week from 1st to 7th July

July 7, 2023

- NSSorganizes Poster making competition on the theme Van Sampada

July 8, 2023

- YUVAplans plantation drives on the occasion of "VAN MAHOTSAV”

July 17,2022

- Vijayant NCC organizes Rank Ceremony for the batch 2021-23 and a farewell for the batch 2019-21

July 18, 2022

- Photobug organizes an intra-society workshop on "Basics of Flash and Lighting”

July 19, 2022

- Photobug organizes an intra-society portrait photography competition

July 21, 2022

- The Aprampaar Society organizes monthly Kirtan Samagam to commemorate the Parkash Purab of Sri Guru Hargobind Maharaj ji, Sangraand, Shahidi Bhai Taru Singhji, Bhai Mani Singhjiand Miri Piri Diwas
- Aprampaar Society organizes Kirtan Samagamto welcome the new month

July 25, 2022

- Photobug launches the 2nd issue of their photography magazine, 'CAPTURRA’

July 26, 2022

- Vijayant NCC celebrates Kargil Vijay Diwasto honour the Bravehearts of the Kargil war and in remembrance of Capt. Vijyant Thapar

August 7, 2022

- Certatus conducts a'closed discussion' to discuss the complexities of India-China relations

August 12, 2022

- Vijayant NCC celebrates Independence Day in the college premises

August 15, 2022

- Girl-up Preet organizes Independence Day Campaign by spreading awareness on the contribution of women in India's national liberation struggle
- NSS organizes documentary video screening, 'Plant a sapling with us' initiative in and around our homes & Participation in Har Ghar Tiranga movement

August 17, 2023

- Azadi ka Amrit Mahotsav society organizes Poetry Competition and Har Ghar Tiranga Campaign on the occasion of the 75th Independence Day
- Virsa organizes a panel discussion on "Remembering the eve of Partition"
- Aprampaar society organizes a Kirtan Samagam in the college Gurdwara Sahib to welcomethe new month

August 18, 2023

- YUVAcelebrates the festival of Janmashtami by visiting the pious Iskcon temple

August 24, 2022

- Photobug organizes an intra-society short video-making competition

August 27, 2022

- S.E.V.A. in collaboration with Sachkhand Foundation organizesAziyat2.0
- Musoc participates in Aziyat 2.0

August 28, 2022

- Project S.E.V.A. in collaboration with Youth for S.E.V.A. organizesa drawing competition for slum studentsto commemorate the 75th Independence Day

August 29, 2022

- Nepathya conducts 10-day workshop on increasing fragility and understanding of self

August 30, 2022

- Asankh runs a drive at Connaught Place to ask basic mathematics questions
- Placement Cell organizes an Orientation for 3rd-year students

September 1, 2022

- NSS celebrates National nutrition week from 1st to 7th September

September 3, 2022

- The Department of Commerce and Economics organizes a short-term course on Data Analytics using R and Excel from 3rd September to 30th October

September 8, 2023

- IQAC in collaboration with Mahatma Hansraj Faculty Development Centre organizes 2
  week FDP from 8th September to 21st September on 'Indic-Centric Research in Higher Education and the New Education Policy'

September 10, 2022

- CyberClan organizes a case-studybased competition, "Tech Mi Gente" from 10-11TH September

September 12, 2023

- NSS participates in National Adventure Camp from 12th to 21st September

September 14, 2023

- Manthan celebrates Hindi Saptah on the occasion of Hindi Diwasfrom 14th to

21st of October

- Manthan organizes a lecture titled "Nayi Shiksha Neeti Mein Hindi ka Sthan"
- Girl Up Preet organizes a workshop on Suicide Prevention Day
- NSS organizes a seeding awareness workshop in collaboration with Girl Up Preet and Encore

September 15, 2023

- Virsa holds a seminar on the topic 'Labour Migration and Identity Post-Partition Refugees of Karol Bagh'
- KIRT organizes a Treasure Hunt event

September 17, 2022

- Enactus team participates in Enactus Arena'22 organized by Satyawati College

September 19, 2022

- Aprampaar society organizes a Kirtan Samagam in the college Gurdwara Sahib to welcome the new month
- Placement Cell conducts a Seminar on "Resume Building" in collaboration with Paddhaku

September 21, 2022

- Vedangconducts workshop on debating techniques
- Kalamorganizes an inter-college poetry competition

September 24, 2022

- NSS undertakes an online pledge-taking ceremony on the occasion of the 53rd NSS DAY

September 26, 2022

- Impasto conducts its first workshop 'KALAKARI' on 'abstract painting'
- NZM conducts its inaugural ceremony along with asession on the importance of poetry
- BISMAN organizes counseling sessions on stress and anxiety

September 27, 2022

- Asankh organizes a symmetry-based photography competition i.e., the "Consequatriya"

September 28, 2022

- Encore organizes a talk by Dr. Nikhil Govind to educate students about Modern Indian Literature and its progression over the years
- CyberClan also hosts a seminar 'Diseño' in collaboration with a renowned design institute "MAAC"
- EnviSAGE and Project S.E.V.A.in collaboration with Youth for SEVA and Give Me Trees Trust NGO organizes a waste upcycling workshop
- NSS organizes a documentary video screening on Shaheed Bhagat Singh Jayanti

September 29, 2022

- Encore organized a talk on Modern Indian Literature and its progression over the years
- SOFICA organizes a seminar on Roadmap to Personal Finance
- Vanaj conducts an event titled "Nilami - The Cricket Auction"

September 30, 2022

- Girl Up Preet members took part in The Sansad TV show "Apna Aasman" which aims to raise awareness about women in defence services
- Department of Punjabi organizes a Talk, 'Rubru' by Balvinder Singh Brar on Media and Story
- Vedang conducts an Inter-College Debate Workshop in collaboration with Dictum- The Debating society of Shivaji College

October 2, 2022

- On the occasion of World Wildlife Week, EnviSAGE organizes the third edition of its flagship online debating competition, F'auna Silvestre' from 2nd to 8th

October, 2022

- NSS unit organizes'Fit India Movement' online 'Inaugural Ceremony' in collaboration with Department of Physical Education and Sports Science

October 3, 2022

- Photobug a photo-walk to Humayun's Tomb with Drishyam, the photography society of PGDAV college

October 5, 2022

- NSS unit in collaboration with department of Physical Education and Sports Science organizes a personality development quiz competition under the ongoing month-long Activities and Campaigns of Fit India Movement 3.0

October 6, 2022

- NSS unit in collaboration with the Department of Physical Education and Sports Science organizes a video screeningunder the ongoing month-long Activities and Campaigns under "Fit India Movement"
- KIRT conducts Manzar-22, the Annual Online Fest from 6th-10th October

October 7, 2022

- NSS unit takes part in a cleanliness drive at Purana Quila
- NSS unit in collaboration with the Department of Physical Education and Sports Science organizes an online intra-poster making competition from 7th to 9th October

October 10, 2022

- BISMAN organizes an open-mic session on stress and anxiety

October 11, 2022

- Photobugsociety visits the Museo Camera Museum largest not-for-profit, crowdfunded Center for Photographic Arts in South-East Asia
- Aprampaar Society organizes a Kirtan Samagam in college gurdwara sahib on the occasion of Gurpurab Sri Guru Ramdas Ji.
- NSS unit in collaboration with theDepartment of Physical Education and Sports Science organizesan awareness rally on the 'Importance of Fitness'

October 12, 2022

- NSS unit in collaboration with theDepartment of Physical Education and Sports Science organizes a 'Rope Skipping and Walk'
- Department of Commerce with IQAC in association with Antar RashtriyaSahayog Parishad Diaspora Research and Resource Centre under the aegis of Ministry of External Affairs, Government of India organized a 30-Hour Short Term Course on "Indian Diaspora Interdisciplinary Perspectives" from 12th October to 31st October

October 13, 2022

- NSS unit in collaboration with 'Oorja: The Sports Society' organizes a 'Circuit Training'

October 14, 2022

- Manthan plans a lecture titled "Media Mein NayiTakneek aur Rozgar ki Sambhavnaye" as part of 'Shaksiyat se Mulakat' series

- NSS unit in collaboration with 'Oorja: The Sports Society'organizes an online Talk Show

October 17, 2022

- Aprampaar Society organizes a Kirtan Samagam in college Gurdwara Sahib to welcome the new month
- Department of Commerce organizes a Seminar on "I want to get a premium job. HOW???"

October 18, 2022

- NSS unit in collaboration with 'Oorja: The Sports Society'organizes an intra-college 'Chess Tournament'
- NSS volunteers participates in 'Mega Swacchta Drive'
- NSS unit on the occasion of Diwali organizes Clothes Collection Drive from 18th to 21st October

October 19, 2022

- Aprampaar Society organizes Samagam in college Gurdwara Sahib on the occasion of Gurgaddi Guru Harkrishan Sahib ji, Jyoti Jyot Guru Harrai Sahib ji
- NSS unit in collaboration with 'Oorja: The Sports Society' organizes a 'Yoga Session'
- YUVAorganizes a "Donation Drive"

October 20, 2022

- ENACTUS organizes a workshop on "Social Entrepreneurship"
- NSS unit in collaboration with 'Oorja:The Sports Society' organizes an online 'Talk Show with Amit Khanna'

October 21, 2022

- Art n Culture organizes Ethnic Day event
- NSS unit in collaboration with 'Oorja: The Sports Society' organizes an online Talk Show on 'Holistic Approach for Substance Abuse'

October 27, 2022

- NSS unit attends the lecture on 'Gandhi and Today's India' at NSS Centre

October 31, 2022

- NSS unit organizes a Unity Run on the occasion of National Unity Day

November 2, 2022

- Musoc Team performs in a fest organized by Enactus at Vivekanand College
- Vedang conducts an Inter-College Debate Workshopin collaboration with the Ramjas Vaad-Vivaad samiti
- All Departmentsconducts orientation session to welcome first-semester students
- Virsa organizes an Orientation programme
- Aprampaarsociety recites the college prayer "DIWA BALLE ANDHERA JAAE" at the beginning of orientation of batch 2022-23
- Nepathyasociety organizes the annual JammingSession

November 5, 2022

- Girl Up Preet organizes Primavera, a Pride Parade

November 7, 2022

- Certatus conducts an internal closed discussion to analyze the complexities of India-China relations and brainstorm solutions

November 9, 2022

- Vedang organizes an Inter-College Conventional Debate Competition
- Aprampaar Society organizes Kirtan Samagam on Parkash Purab Guru Nanak Dev ji, Parkash new saroop of Sri Guru Granth Sahib ji, Samapati Sri Sehaj Path Sahib in college Gurdwara Sahib
- Vijayant NCC organizes a donation drive from 9th to 11th November
- International Centre for Sikh Studies and DSGMC in collaboration with IQAC organizes a movie screening on Sikh History at Holographic Auditorium, Gurudwara Shri Rakabganj Sahib

November 10, 2022

- EnviSAGE and Project S.E.V.A organizes a community outreach programme and a visit toFlag Children Home
- Placement Cell organizes an Orientation for 1st year students
- NSS unit attends the International Conference of Infrastructure, Information and Innovation for Building New Bharat
- Udyamita organizes an entrepreneurial quiz, 'Ready, Set and Design'

November 11, 2022

- The Department of Business Economics organizes an Industrial Visit to The Coca-Cola Happiness factory
- SOFICA conducts an event 'Quizoc'

November 14, 2022

- Vedangin collaboration with Vagmi, the Hindi Debating Society of Hindu Collegeorganizes a cross-college mock debate workshop
- Vanaj hosts aseminar on the topic "Time Management- New situation, new challenges" in collaboration with T.I.M.E Institute

November 15, 2022

- Asankh organizes a seminar"Dataristic" on the data world
- Aprampaar society participates in the 'Bani Kanth' and Declamation competition held at Mata Sundri College
- Nepathyaorganizes an orientation programme 'Mukhatib'

November 16, 2022

- Aprampaar society participates in the Gurbani kirtan competition held at Mata Sundri College for Women
- Aprampaar society organizes a Kirtan Samagam in college Gurdwara Sahib to welcome the new month

November 17, 2022

- NSS organizes a donation drive at Yamuna Khadar Slum

November 19, 2022

- Certatus hosts an event 'Entente'to discuss foreign relations

November 21, 2022

- The college celebrates Founder's Day by reciting the Japji Sahib path from 21st-24th of November

November 22, 2022

- Photobug visits the Panasonic Pro Centre for a Lumix Tech Session
- Social Media Cell organizes"GOAT- Orientation cum Talent Hunt"

November 23, 2022

- Vanaj hosts its orientation with a Bollywood theme, titled, "Bollywood Mania and Open House”

November 25, 2022

- The college celebrates 50th Founders' Day

November 29, 2022

- Vanaj hosts an awareness session for faculty members on "Investments for secured future (Special focus on National Pension System)"
- IIIC organizes a seminar on the 'Role of Management in Industry’

November 30, 2022

- Department of Commerce organizes a Workshop on "E-filing of ITR-2"

December 1, 2022

- KIRT organizes EQUAR, an economics quiz and presentation event
- Nepathyaorganizes a workshop for new recruits
- NSS organizesan orientation program to welcome freshers

December 16, 2022

- Aprampaar society organizes a Kirtan Samagam in the College Gurdwara Sahib to welcome the new month

December 18, 2022

- Girl Up Preet organizes Feminist Potluck Picnic

December 22, 2022

- The Department of Economics and Business Economics organizes an online bridge course for from 22nd December to 4thJanuary, 2023

December 24, 2022

- Photobug releases the third issue of their photography magazine, 'CAPTURRA’

December 26, 2022

- NSS unit celebrates Veer Baal Diwas

January 9, 2023

- Girl-up Preet organizes its orientation

January 10, 2023

- Vedang conducts an orientation program for newly recruited members

January 11, 2023

- KIRT conducts a lecture on success through goal settingby Ms. Neha Sharma
- Project S.E.V.A. organizes a Cloth Donation Drive from 11th to 16th January

January 12, 2023

" YUVA organizes NATIONAL YOUTH DAY to celebrate the birth of Swami Vivekananda

January 13, 2023

- Virsa organizes a department trip to Bhopal, Sanchi, and Bhimbetka from 13th to 17th January
- NSS unit organizes'Road Safety Training and Workshop' on the occasion of Road Safety Week
- Azadi ka Amrit Mahotsav society organizes a webinar on 'Foundation for ConvergenceFinance Corporations and IRCR's' under the campaign Nasha Mukt Bharat

January 14, 2023

- Aprampaar society hosts a Kirtan Samagam in the college Gurdwara Sahib to welcome the new month

January 16, 2023

- Encore hosts a talk on'Exploring the Figure of Dilliwala in Fiction'

January 17, 2023

- International Centre for Sikh Studies and DSGMC in collaboration with IQAC organizes a movie screening on Sikh History at Holographic Auditorium, Gurudwara Shri Rakabganj Sahib

January 19, 2023

- KIRT organizes a talk show on Household Economics
- Aprampaar society participates in Bani Kanth, Declamation and Gurbani Kirtan competition at Sri Guru Gobind Singh College of Commerce
- Manthan as part of the 'Shaksiyat se Mulakat' series organizes a lecture on "Rashtriya Shiksha Niti 2020 aur Bhartiya Bhashayen" on the occasion of World Hindi Day

January 20, 2023

- NSS unit organizes events such as essay writing, self-composed poetry, poster making and selfie competitions onthe occasion of the 126th birth anniversary of Sri Subhash Chandra Bose
- Encore organizes an online talk on "Curating MemoriesChandrapravaSaikiani and the Mahila Samitis in Colonial Assam”
- Samya in collaboration with Encore organizes an online talk on 'MemoriesChandrapravaSaikiani and The Mahila Samitis in Colonial Assam'

January 21, 2023

- Girl Up Preet organizes a donation drive with Ihita Foundation as part of the "Darkaar" project

January 23, 2023

- Certatus holds an Intra-MUN event, 'Kootniti'

January 24, 2023

- Manthan organizes a lecture titled "Sarkari Sanchar ke Naye Pratiman"

January 23, 2023

- NSS unit attends the Military Tattoo and Tribal Dance event at JLN Stadium from 23-24th January

January 25, 2023

- NSS unit organizes 'Patriotic Open Mic' event on the Republic Day
- Azadi ka Amrit Mahotsav society celebrates Swadeshi Diwas
- Vijayant NCC celebrates Republic Day with theguard of honour, flag hoisting and national anthem

January 26, 2023

- Vedangorganizes an interactive session in collaboration with the Debating Society of Maitreyi College

January 27,2023

- Art n Culture along with Impasto and Musoc organizes an official fresher's party

January 30, 2023

- NZM holds an inter-college poetry writing competition
- Department of Punjabi organizes an online bridge course on Punjabi Language and Script from 30th January to 6th February

February 1, 2023

- Placement Cell holds aseminar on "Education Opportunities Abroad" in collaboration with Hello Study Global

February 2, 2023

- The Vanaj society conducts an annual recruitment drive
- Umang organizes a trip to Amrit Udyan
- SOFICA organizes an event 'Squid Game-The Finance Chapter'

February 3, 2023

- NSS unit attends Amritpex'23 at Arts Faculty, University of Delhi

February 4, 2023

- NSS unit attends the National Consultation prioritizing Suicide Prevention of Youth in Youth in India on 4th and 5th February

February 6, 2023

- Impasto organizes an interactive talk on the topic 'Stress management through skills and tools' with Dr.Omkarachari as the guest speaker
  February 7, 2023
- Asankh conducts a webinar on Vedic math

February 10, 2023

- Encore organizes a talk on "Putting the Audio Back in the Audio-Visual Cinema and Sound".
- KIRT organizes an educational event, 'Game-o Villa'

- Virsaorganizes a Talk on the topic 'New Delhi FromColonial up to Independence (1911-1947)'
- Udyamita organizes an orientation sessionfollowed by an entrepreneurial session AVINYA "Be a Changemaker"

February 12, 2023

- Certatus collaborates with six other college societies 'Gathbandhan' to raise awareness on six significant global topics and post on Instagram from 12th to 18th February

February 13, 2023

- Asankh organizes an event "ESCAPE ROOM"
- Aprampaar society organizes a Kirtan Samagam in college Gurdwara Sahib to welcome the new month
- NSS unit organizes a rally on Women Empowerment on National Women's Day.
- Vijayant NCC organizes a rally on National Women's Day.

February 14, 2023

- Enactus organizes a special Happiness Day Drive for students

February 15, 2023

- Manthan organizes a lecture by Dr. Harnek Singh Gill on "Sahitya, Sanskriti, Media aur YUVA Varg meinMansikShaktiyo ki Bhumika"
- Cyber Clan in collaboration with the Department of Commerce organizes a Canva workshop
- ENACTUS conducts a deworming drive to initiate Project Sanrakshan 2.0
- NSS unit organizes a chocolate distribution drive at Bangla Sahib Gurudwara, New Delhi, celebrating the 'Basant Season'
- Department of Commerce organizes a Workshop on "Basics of Tally"

February 16, 2023

- Girl Up Preetorganizes a Stall exhibition from 16-17th of February
- Department of Commerce organizes a Lecture on "E-Filing of ITR-1"
- Encore conducted a student seminar titled "Representation of Identity in Literature and Cinema"
- Enactus conducts a student seminar titled "Representation of Identity in Literature and Cinema"
- Vanaj organizes an event "Jashan- ae - Vypaar"
- NSS unit attends "Aadi Mahotsav" at Dhyan Chand Stadium to promote tribal products
- Project S.E.V.A. visits the Flag Children Home to educate the children about the importance of fitness and maintaining a healthy lifestyle

February 17, 2023

- Social Media Cell organizes an Inaugural session followed by a workshop on Visual Designing and Animation

February 18, 2023

- The Photobug society conducts a photo walk as an ice-breaking session for newly recruited members
- NSS unit in collaboration with MoYAS and Delhi Policeattends a program for imparting self-defence training to girl volunteers
- DSGMC in coordination with YUVA, Aprampaar& Project SEVA plan a visit to Rakab Ganj Gurudwara for the event 'Saache Mel MilayeGurmatSamagram'

February 20, 2023

- Nepathya releases their annual street production "Yeh Hath Mujhe Dede Thakur" on the theme of the exploitation of labourers

February 21, 2023

- NSS unit organizes a Talk Show on on International Mother Language Day

February 22, 2023

- Azadi Ka Amrit Mahotsav plans a visit tothe tribal museum

February 28, 2023

- Azadi ka Amrit Mahotsav society celebrates International Mother Tongue Day

March 3, 2023

- Azadi ka Amrit Mahotsav society under the aegis of Har Ghar Dhyan attends a session on Meditationand Mental Health

March 5, 2023

- Certatus conducts the fifth annual inter-college MUN conference

March 14, 2023

- Aprampaar society organizes Kirtan Samagam in college Gurdwara Sahib to welcome the new month

March 16, 2023

- Azadi ka Amrit Mahotsav society on the occasion of Sahitya Utsav visits Sahitya Akadem

March 17, 2023

- Department of English organizes a National Seminar titled "Shifting Contours of Representation of Disability"
- Students of Aprampaar society participates in the Bani Kanth, Declamation and Gurbani Kirtan competition held at Sri Guru Tegh Bahadur Khalsa College

March 20, 2023

- EnviSAGE, in collaboration with Virsaorganizes an interdepartmental quiz competition on 'Past and Planet'
- Hindi and Hindi Patrkarita Evam Jansanchar Department of SGND Khalsa College organizes the department fest with various inter-college competitions

March 21, 2023

- Virsa society in collaboration with EnviSAGE society visits National Museum
- Kalam society organizes inter-college events such as Extempore, Punjabi Folk Song competition, Poster making
- Vanaj society organizes its Annual Fest Manzil'23 with events like Jab Business Met Tinder, Commerce Castle, and the Final Destination

March 22, 2023

- Impasto society organizes a competition called "PURANA KHAJANA- WASTE TO WONDER" in Surlok'23 Annual Fest
- Art n Culture society organizes a 3-day Inter college Annual Cultural Fest "Surlok'23" with events like Solo Singing competition, Battle of Bands, with a celebrity performance by famous Punjabi singer Arjan Dhillon
- Musocorganizes Solo Singing and Battle of Bandscompetition on Annual Cultural Fest Surlok'23
- NZM organizes KAVYA MELA'23, a multilingual poetry event during Surlok'23
- The society conducts 'Chitrakatha-On spot photography' Competition and 'On the spot Videography Competition' under the Surlok Fest
- Aprampaar society organizes JAS GAYAN (Gurbani kirtan competition) in Annual fest SURLOK
- Photobugorganizes on the spot photography competition 'Chitrakatha' along with the exhibition of the best shots
- Photobug organizes an on-the-spot Videography competition

March 23, 2023

- Impasto society organizes an inter-college competition called "COPY CAT-COPY THE DESIGN" in Surlok'23 Annual Fest
- NZM society organizes an inter college creative writing competition on the topic of Bengal famine

March 24, 2023

- Nepathyaorganizesthe street play fest "DekhTamasha"

March 27, 2023

- Department of Physical Education and sports organizes a T20 Inter College Cricket Tournament from 27th March to 12th April

March 28-29, 2023

- Vedang society organizes PRAKHAR'23, our Annual Debating and Quizzing Fest with competitions like Hindi Parliamentary Debate, Conventional Debate, Sports Filler Quiz, and General Quiz

April 3, 2023

- Nepathya releases their annual stage play production "Vrishabh"performed at BBTF- India's Largest Black Box Campus Theatre Festival

April 5, 2023

- CyberClan society organizes an event 'CyberPitch'

April 5-6, 2023

- Certatus Mun 5.0, the fifth annual inter-college MUN conference takes place providing students with a platform to explore global topics and improve their skills

April 10, 2023

- Nepathyaparticipates and wins second prize in the 'Pulse', the annual fest of IMS Ghaziabad

April 19, 2023

- Department of Physical Education and Sports in collaboration with Sarbhloh Warriors organizes 10th Inter College Gatka Competition "Johar-E-Tegh”

April 20, 2023

- Udaymitaorganizes aMovie Screening of an award winning short film "Parlhad"
- Department of Physical Education and Sports in collaboration with Sarbhloh Warriors conducts a seminar on Shastra Vidhya

FACULTY PROMOTIONS

Principal
Dr. Gurmohinder Singh
promoted to
Professor in the
Depatment of Punjabi

Dr G.S. Sood
promoted to
Professor in the
Department of
Commerce

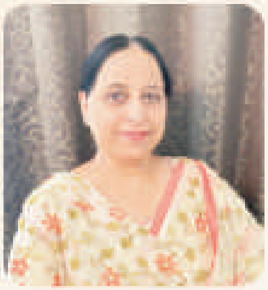

Dr. Beant Kaur
promoted to
Professor in the
Department of Punjabi

Dr. Gopinath Pillai
promoted to
Professor in Department
of Political Science

Dr. Renu Duggal
promoted to
Professor in Department
of Hindi

Dr. Deepmala
promoted to
Professor in Department
of Hindi

Dr. Paramjit Kaur
promoted to
Associate Professor in
Department of Punjabi

Dr. R.K. Sharma
promoted to
Associate Professor in
Department of History

Dr. Abhishek Sharma
promoted to
Associate Professor in
Department of English

FACULTY PROMOTIONS

Dr. Bhagwant Kaur promoted to Associate Professor in the Department of English

Dr. Meena Singh promoted to Associate Professor in the Department of Economics

Ms. Harpreet Bahri Grover promoted to Associate Professor in the Department of English

Dr. Ghanshyam Bairwa promoted to Associate Professor in the Department of Economics

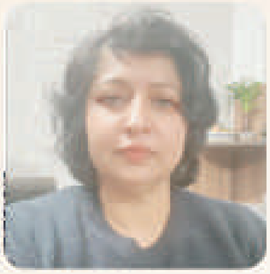

Dr. Anju Bala promoted to Senior Assistant Professor (Selection Grade) in Department of Hindi

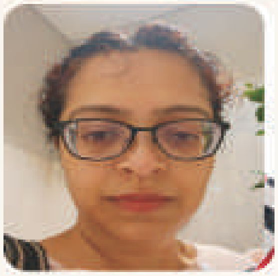

Dr. Priyanka Srivastava promoted to Assistant Professor (Selection Grade) in Department of English

PROMOTIONS OF NON TEACHING STAFF

S. Jaswinder Singh promoted to Section Officer (Accounts)

Mr. Abhinav Sharma promoted to Senior Assistant

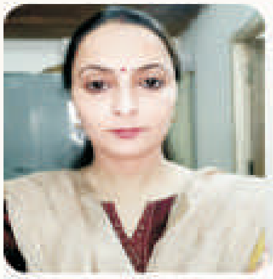

Ms. Kusum Lata promoted to Junior Assistant Cum Typist

STUDENT ACADEMIC ACHIEVERS

Ragib Anwar
BA (Hons.) PSC - 2nd Year
CGPA - 7.86

Aman Pandey
BSC (H) Mathematics - 2nd Year
CGPA - 8.89

Harmeet Kaur
B.Com (Prog.) - 2nd Year
CGPA - 8.59

Gursharan Singh
Punjabi (Hons.)
3rd Year
CGPA - 7.905

Vikas Raj
History (Hons.)
3rd Year
CGPA - 7.892

Nitya Pahwa
B.Com (Prog.)
3rd Year
CGPA - 8.848

Ritesh Seth
B.Com (Hons.)
3rd Year
CGPA - 9.027

Sarbani Kaur Sarna
English (Hons.)
3rd Year
CGPA - 7.473

Shubhashini Neha Pandey
Hindi (Hons.)
3rd Year
CGPA - 8.486

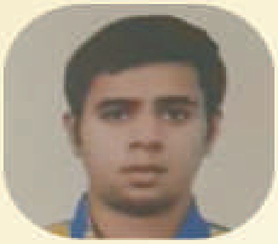

Vinayak Kapil
BA (Prog.)
3rd Year
CGPA - 8.288

Gurpreet Kaur
MA Punjabi (Hons.)
2nd Year
CGPA - 7.541

STUDENT ACADEMIC ACHIEVERS

Kashish
B.COm (Hons.) - 1st Year
CGPA - 8.5

Diksha
BSC (H) Mathematics - 1st Year
CGPA - 8.73

Piyush
BSC (H) Mathematics - 1st Year
CGPA - 8.73

Suchitra Pandey
BA (Hons.) PSc 1st Year
CGPA - 7.82

Dhruv Sharma
BA (Prog.) - 1st Year
CGPA - 7.82

Janvi Rawal
B.Com (Prog.) - 1st Year
CGPA - 8.55

Ashpreet
Punjabi (Hons.)
1st Year
CGPA - 8.36

Sutanaya Ghosh
English (Hons.)
1st Year
CGPA - 7.73

Rahul Sharma
Hindi (Hons.)
1st Year
CGPA - 7.68

Prerna Kiran
Hindi Journalism
3rd Year
CGPA - 8.054

STUDENT ACADEMIC ACHIEVERS

Bhumika
Hindi Journalism - 1st Year
CGPA - 8.09

Faiza Khan
History (Hons.) - 1st Year
CGPA - 7.77

Payal
Hindi (Hons.) - 2nd Year
CGPA - 7.89

Jaswinder Singh
Punjabi (Hons.) - 2nd Year
CGPA - 8.43

Himanshu Sharma
Hindi Journalism - 2nd Year
CGPA - 7.82

Anantika Mehra
History (Hons.) - 2nd Year
CGPA - 7.36

Gaurav Dhingra
History (Hons.)
2nd Year
CGPA - 7.36

Love Suneja
B.Com (Hons.)
2nd Year
CGPA - 8.96

Dineet Kaur
English (Hons.)
2nd Year
CGPA - 7.82

Sajal Sharma
BBE
3rd Year
CGPA - 9.176

FACULTIES WHO OPTED FOR VOLUNTARY RETIREMENT SCHEME

Dr. Hari Om

ASSOCIATE PROFESSOR
DEPARTMENT OF COMMERCE

Dr. Deep M. Singh

ASSOCIATE PROFESSOR
DEPARTMENT OF COMMERCE

CELEBRATING GOLDEN JUBILEE

1973-2023

2023

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਜਸਲੀਨ ਕੌਰ

ਹਰਸ਼ਿਤਾ ਚੋਪੜਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ...........

ਹਰ ਵਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਦਾ ਨਵਾਂ ਅੰਕ ਤੁਹਾਡੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਇਸ ਸੰਪਾਦਨ-ਕਾਰਜ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਭਾਵੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਕਸ ਵੀ ਉਭਰਦਾ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਜਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸਿਰਜਕ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਆਸਾਨ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਜਕ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਸਿਰਜਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਆਪੀਨੈ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ
ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਉ ਨਾਉ॥

ਕਾਦਰ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਸਾਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ? ਉਸ ਕਲਪਿਤ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਿਰਜਕ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਤਰਾਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਮੂਰਤੀਕਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੰਦਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਭਰਦਿਆਂ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਪੇਂਟਰ ਕਿਸੇ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਕੈਨਵਸ 'ਤੇ ਰੰਗ ਅਤੇ ਬੁਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਛੁਹਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਭਰਦਿਆਂ, ਮਨ ਅਤੇ ਇਕਗਾਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਸਿਰਜਕ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੰਗਰਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਵ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ, ਗ਼ਜ਼ਲ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਲੇਖ ਆਦਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਉੱਦਮ ਪਿੱਛੇ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਪਰ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਇਸ ਰਾਹੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸੰਵਾਦ-ਨਿਰੰਤਰਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਆਸ ਬੱਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ-ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਇਸ ਪੰਧ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਚਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਮੈਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ 'ਸੁਰਲੋਕ' ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਜੋ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਕ੍ਰਿਤੱਗ ਹਾਂ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫ਼ੇਰ ਨਵੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੁਸ਼-ਆਮਦੀਦ।

ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ

ਤਤਕਰਾ

1.	ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ: ਨਿਰਭੈ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼	ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ
2.	ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ (੩੦੦ ਸਾਲਾਂ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)	ਪ੍ਰੋ. ਰੇਨੂੰ ਦੁੱਗਲ
3.	ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ	ਡਾ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਚੌਹਾਨ
4.	ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ: ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ	ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ 'ਪਾਹੁਲ'
5.	ਕਵਿਤਾ	ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ
6.	ਕਵਿਤਾ	ਸੁਖਬੀਰ
7.	ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ	ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
8.	ਇੱਛਾ	ਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
9.	ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ	ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ
10.	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ	ਗੁਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ
11.	ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ	ਹਰਸ਼ਿਤਾ ਚੋਪੜਾ
12.	ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	ਦਿਸ਼ਾ
13.	ਮੋਹ	ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
14.	ਮੈਂ	ਅਨੀਸ਼ ਸਰੀਨ
15.	ਨਸ਼ਾ	ਸੁਰਿਆ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
16.	ਇੰਟਰਨੈੱਟ	ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
17.	ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ	ਗੁਰਜੋਤ ਕੌਰ
18.	ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ	ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ
19.	ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ	ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
20.	ਨਿੱਕੀ-ਕਹਾਣੀ: ਜਾਣ-ਪਛਾਣ	ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਗ਼ਜ਼ਲ

1.

ਹੌਲ਼ੀ ਹੌਲ਼ੀ ਹਾਲ ਇਸ ਦਾ ਏਨਾ ਖ਼ਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਆਦਮੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਸ਼ੈਅ ਤੋਂ ਸਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਇਹ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਕਦੇ ਇਕ ਬਿਰਖ ਦਾ, ਪਰ ਕੀ ਪਤਾ
ਕਿਹੜੀ ਮਜਬੂਰੀ 'ਚ ਹੁਣ ਆਰੀ ਦਾ ਦਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਜਰ ਨੇ ਰਾਹ ਦੇਖਿਆ ਦਿਲ ਦਾ ਮੇਰੇ
ਫੇਰ ਤਾਂ ਹਰ ਗ਼ਮ ਲਈ ਇਹ ਆਮ ਰਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਅਪਣੇ ਹੀ ਸੁਫ਼ਨੇ ਭਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ
ਇਸ ਲਈ ਬੋਝਲ ਹਰ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਬਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਬੈਠਾ ਸੀ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਨਜ਼ਰ
ਤੁਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੌਸ਼ਨ ਚੁਰਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ

2.

ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰੌਣਕ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਇਕ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਹੌਲ਼ੀ ਹੌਲ਼ੀ ਘਰ ਵੀ ਜਿੱਦਾਂ ਕੈਦਖ਼ਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਫੇਰ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਮੇਰੇ ਜਾਗੀ ਹੈ ਇਕ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਨਵੀਂ
ਫੇਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਰਿਹਾ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਮੈਂ
ਮੇਰੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਬਸ ਏਹੀ ਬਹਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਵੀ ਦੇਖੋ ਨਮੀ ਆਏ ਨਜ਼ਰ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਰੋਣਾ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕੌਮੀ ਤਰਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤੋਰ ਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਹੈ
ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਜੋ ਇਕ ਵਾਰੀ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ

ਜਦ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਧੁੱਪ ਨੇ ਰਾਹ ਰੋਕਿਆ ਮੇਰਾ ਕਦੇ
ਉਸਦਾ ਆਂਚਲ ਫੈਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨਾ ਹੋ ਗਿਆ

3.

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਦੇ ਰੋਇਆ ਨਹੀਂ
ਇਲਮ ਇਸਦਾ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ

ਤੋੜਿਆ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੈ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਵੇਂ ਵਕ਼ਤ ਨੇ
ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਿੜਕੀ ਸੁਰਾਹੀ ਵਾਂਗ ਪਰ ਚੋਇਆ ਨਹੀਂ

ਜੇ ਮੇਰੀ ਪਹਿਚਾਨ ਹੈ ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੈ ਏਸੇ ਲਈ
ਭੀੜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਭੀੜ ਵਿਚ ਖੋਇਆ ਨਹੀਂ

ਫੇਰ ਕਾਹਦਾ ਇਸ਼ਕ ਹੈ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇ
ਤੂੰ ਕਦੇ ਅਪਣੇ ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਧੋਇਆ ਨਹੀਂ

ਪੈੜ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਹੈ ਮੇਰੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੋਝ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਤੂੰ ਢੋਇਆ ਨਹੀਂ

ਕੋਈ ਪੌੜੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਨਹੀਂ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ
ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਅਪਣੇ ਪਰਾਂ ਬਿਨ ਤੈਅ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ

ਡਾ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਚੌਹਾਨ
ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ: ਨਿਰਭੈ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਨਵੇਕਲੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਬਰ- ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤੰਨ ਕਰਨ ਲਈ 'ਭੈਅ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ, ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨਿ ।' ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਬਾਣੀ ਸਿਰਜ ਕੇ ,ਨਿਰਭੈ ਅਤੇ ਸਾਹਸੀ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਚਾਰਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ,ਆਦਰਸ਼ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 400 ਸਾਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਵ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਉ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕੈਸਾ ਸੀ? ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਨਜ਼ਰੀਆ/ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੀ ਸੀ?

ਤਪੱਸਵੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ, ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 1621 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ, ਸੋਚਵਾਨ, ਦਲੇਰ, ਤਿਆਗੀ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਹੱਥੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਸਤਰ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਯੁੱਧ-ਕਲਾ ਦੇ ਦਾਅ ਆਪ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜੋ ਜੌਹਰ ਆਪ ਨੇ ਦਿਖਾਏ ਉਸ ਤੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਤੋ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ 'ਤੇ ਗੁਰ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਸਦਾ ਧੜਕਦਾ ਸੀ। ਗਰੀਬ ਗੁਰਬੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਉਹ ਸਦਾ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਲਵਾ, ਹਰਿਆਣਾ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ, ਬਿਹਾਰ ਆਦਿ ਪੂਰਬੀ ਪ੍ਰਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਗਏ ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਜੀਵਨ ਤਿਆਗਣ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਹਾਜਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਰਹਿ ਕੇ ਅਣਖ, ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਜੀਵਣ ਜੀਉਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ:

ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ॥

ਮਾਨਵੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਵਕਤ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਨਾ ਗਵਾਰ ਗੁਜ਼ਰਿਆ। ਮੁਗਲ ਹਾਕਮ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਬਲ 'ਤੇ ਜਬਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਉੱਤੇ ਜਜ਼ੀਆ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਥੁਰਾ, ਅਯੁਧਿਆ, ਕਾਸ਼ੀ, ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਈ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਮੰਦਰ ਵੀ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਨੇਊ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਹਿਤ 25 ਮਈ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ 16 ਮੁਖੀ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਫ਼ਰਿਆਦ ਸੁਣ ਕੇ ਡੂੰਘੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੇਖ ਬਾਲਕ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਵਲੋਂ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਭਰਪੂਰ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ, ਨੌਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਉਪਾਅ ਦੇ ਕੇ ਉਥੋਂ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਾਕਮ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਲੈਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਦਲੇਰਾਨਾ ਐਲਾਨ ਸਦਕਾ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਆਈ। 8 ਜੁਲਾਈ 1675 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਣਖ, ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਖ਼ੁਦ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਹੈਰਤਜਨਕ ਸੀ ਕਿ ਮਕਤੂਲ ਖ਼ੁਦ ਕਾਤਲ ਕੋਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। 5 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। 11 ਨੰਵਬਰ 1675 ਨੂੰ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਅਤੇ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੀ ਲਾਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਵੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗ ਰਹਿਤ ਬਾਣੀ ਵੀ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੁੱਲ 59 ਪਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਰਾਗ ਰਹਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬੈਰਾਗਮਈ 57 ਸਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਧਾਰ ਦੈਵੀ ਸੱਤਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਉਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭ-ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਜਿਉ ਸੁਪਨਾ ਅਰੁ ਪੇਖਨਾ ਐਸੇ ਜਗ ਕਉ ਜਾਨਿ
ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਸਾਚੋ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਭਗਵਾਨ।
ਜੋ ਉਪਜਿਓ ਸੋ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਪਰੋ ਆਜੁ ਕੈ ਕਾਲਿ
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਲੇ ਛਾਡਿ ਸਗਲ ਜੰਜਾਲ।
ਧਨ ਦਾਰਾ ਸੰਪਤਿ ਸਗਲ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨਿ
ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਸੰਗੀ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਸਾਚੀ ਜਾਨਿ।

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਝੂਠ ਹੈ, ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਅਸਥਿਰ ਹੈ, ਥੁੜਚਿਰਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਕੇਵਲ ਭੌਤਿਕ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭੌਤਿਕ ਸੁਖ ਵੀ ਝੂਠ ਹਨ, ਛਿਣ-ਭੰਗਰੀ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਹੀ ਨਾਸਵਾਨ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵਕਤ ਵੇਲਾ ਵੀ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਨਿਜ ਕਰਿ ਦੇਖਿਓ ਜਗਤੁ ਮੈ ਕੋ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨਾਹਿ
ਨਾਨਕ ਥਿਰੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹੈ ਤਿਹ ਰਾਖੋ ਮਨ ਮਾਹਿ।

ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰੀਬ-ਕਰੀਬ ਹਰ ਪਦੇ, ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਹਰਿ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਤੱਤ ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ 'ਨਾਮ' ਕੀ ਹੈ? ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੰਚਾਲਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਅਸਤਿਤਵੀ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਨ ਅਮਲ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਢਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਆਰੰਭ ਭਾਵੇਂ ਮੌਖਿਕ ਜਾਪ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਅੰਤਰੀਵਤਾ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜੀਵ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਿਤ-ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਥਾਈ ਸੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਨਾਮ ਵਿਚਲੀ ਲਿਵ ਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਪਰਪੱਕਤਾ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਆਪੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਘਾੜਤਕਾਰੀ ਹੈ:

ਰੇ ਮਨ ਓਟ ਲੇਹ ਹਰਿ ਨਾਮਾ
ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੈ ਪਾਵਹਿ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ।

ਨਿਰਬਾਨ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਬਾਹਰੀ ਭੇਖ, ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ :

ਮਨ ਰੇ ਗਹਿਓ ਨਾ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ
ਕਹਾ ਭਇਓ ਜਉ ਮੂਡ ਮੂਡਾਇਓ
ਭਗਵਉ ਕੀਨੋ ਭੇਸੁ।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦੇ ਫਲਸਫ਼ੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦੀ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਅਮਲ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਸ

ਉੱਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਰਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ **ਸਭ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਰਾਮ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ**, ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਿਉ-ਜਿਉ ਸਮਝਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਿਉ-ਤਿਉ ਉਸ ਅੰਦਰ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ| ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰਾਗ ਕੀ ਹੈ? ਵੈਰਾਗ,ਵਿਰਕਤ/ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਪਰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੁਖਤਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥਕ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ :

ਧਨੁ ਦਾਰਾ ਸੰਪਤਿ ਸਗਲ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨਿ ॥
ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਸੰਗੀ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਸਾਚੀ ਜਾਨਿ ॥[1]
ਧਨੁ ਧਰਨੀ ਅਰੁ ਸੰਪਤਿ ਸਗਰੀ ਜੋ ਮਾਨਿਓ ਅਪਨਾਈ ॥
ਤਨ ਛੂਟੈ ਕਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲੈ ਕਹਾ ਤਾਹਿ ਲਪਟਾਈ ॥[2]

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥਕ ਦੌੜ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਉੱਠ ਕੇ ਉਚੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਦਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਡਭਾਗੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਜਿਹਿ ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਤਜੀ ਲੀਓ ਭੇਖ ਬੈਰਾਗ ।
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨ ਰੇ ਮਨਾ ਤਿਹ ਨਰ ਮਾਥੇ ਭਾਗੁ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਲਾ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਰਗੁਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮਾਇਆ, ਧਨ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੈਰਾਗ ਕਿ ਹੈ, ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਵਨ ਹੈ ਤੇ ਤਿਆਗਨਾ ਕੀ ਹੈ :

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਹੈ
ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਮਤਾ ਭਜੈ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਆਪਨ ਤਰੈ ਅਉਰਨ ਲੇਤ ਉਧਾਰ।

ਅਜਿਹਾ ਤਿਆਗੀ ਮਨੁੱਖ ਕੁੱਲਾਂ ਧਾਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

ਅਜਹੁ ਕਿਛੁ ਬਿਹਾਰਿਓ ਨਹੀਂ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵੈ
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜਨ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪੱਦ ਪਾਵੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਭੈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖ ਸੁਖ, ਸਨੇਹ, ਬੰਧਨ, ਡਰ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬੰਧਨ ਯੁਕਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਉਕਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੈਅ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨਵੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਭਾਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਉਸ ਚੇਤਨਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ

ਬਲ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੋਤ ਉਪਾਇ
ਨਾਨਕ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਹਾਥ ਮੈ ਤੁਮ ਹੀ ਹੋਤ ਸਹਾਇ।

ਪ੍ਰੋ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ

(੩੦੦ ਸਾਲਾਂ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)

ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬੜੇ ਹੀ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਸੱਪ ਵਰਗੇ ਖੂੰਖਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਿਵੇਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਖੇਡ ਸੀ ਨਿਡਰਤਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁਗਲ ਸੈਨਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਦ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਨਾਰੀ ਲਈ ਸਨਮਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਗ-ਰਗ ਵਿੱਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜ਼ਾਲਮ ਸ਼ਾਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਕੁਨਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਯੁੱਧ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਜਵਾਰੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕੋਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ। ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮਿਸਲ ਵਿੱਚ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੇ ਪਦ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਸਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਆਦੀਨਾ ਬੈਗ ਦੇ ਨਾਲ ਸੈਨਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਕੇ ਰਾਮਰੌਣੀ ਅਤੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੁੰਗਾ ਨਾਮਕ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਵਾਇਆ। ਸੈਨਾ ਵਿਭਾਗ ਕਮਾਂਡਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਮੀਰ ਮਨੂੰ (ਮੋਇਨ-ਉਲ-ਮੁਲਕ) ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਮਰੌਣੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਾਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਗਈ। ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੱਦਦ ਪਹੁੰਚਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਨੇ ਹਿੰਸਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਨੇ ਹਾਰ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ 1764-65 ਦੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਵੀਂ ਵਾਰ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜੋ ਅਫ਼ਗਾਨ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਸਨ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਅਫ਼ਗਾਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਯੁੱਧ ਦੀ ਵਿਥਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਲੜਾਈ ਰੁਪਾਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਤੱਟ ਤੇ ਲੜੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅਫ਼ਗਾਨ ਸੈਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਤੱਟ ਤੋਂ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਕਿ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾਂ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਚੁਣੇ

ਹੋਏ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਸ਼ਾਹ ਵਲੀ ਖਾਂ, ਜਹਾਨ ਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਸੈਨਿਕ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸਨ। ਨਸੀਰ ਖਾਂ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਬਲੋਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਯੁੱਧ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਨਿਡਰ ਬਣ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਵਾਂਗ ਖੜੇ ਸਨ। ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦਾ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਅਤੇ ਨਗਾੜਾ ਹੈ।

1767 ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ਅੱਠ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਬਿਆਸ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੋੜਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਲੀ ਕਮਾਨ ਤਹਿਤ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਨੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਦਲ ਦਾ ਉੱਤਰਾਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਖਾਲ਼ਸਾ ਸੈਨਾ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ।

1970 ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ , ਮਾਰਚ 1787 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਫ਼ਤਿਹ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ 10 ਮਾਰਚ, 1783 ਨੂੰ ਇਸ ਦਿੱਲੀ ਫ਼ਤਿਹ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। 11 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੀਵਾਨ-ਏ-ਖਾਸ ਵਿੱਚ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ 'ਸਿੰਘ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੀਨਾਰ ਉੱਤੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਬੇਗਮ ਸਮਰੂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੀ, ਤਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੈਨਾ ਵੱਲੋਂ ਕਿਲਾ ਛੱਡਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਕਿਲਾ ਛੱਡਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੋਈ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ।

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ (ਜਿਸ ਤੇ ਉਸ ਨੇ 9ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ) ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਏ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੁੰਗਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਰੇਨੂੰ ਦੁੱਗਲ

ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ: ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ

"ਜਿੱਥੇ ਡੁੱਲ੍ਹਿਆ ਈ ਖ਼ੂਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ
ਉਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ
ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਮਾਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ
ਤਾਂ ਤਨ ਮਨ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰੋ।"

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਤਵਾਲੇ,ਰਣਚੰਡੀ ਦੇ ਯੋਧੇ, ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਸਿਰਲੱਥ ਯੋਧੇ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦਾ ਜਨਮ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੰਜਾਬ)ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਸਰਾਭਾ ਵਿੱਚ 14 ਮਈ 1896ਈ. ਨੂੰ ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਭੈਣ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਧੰਨ ਕੌਰ ਸੀ। ਹਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਇਸ ਲਈ ਦਾਦਾ ਸ.ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੱਲ ਵੀ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਜਮਾਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਤੱਕ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਨ। ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਨੇ ਉੜੀਸ਼ਾ ਬੁਲਾਇਆ। ਇਹ 1910-11 ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ ਜਦੋਂ ਆਪਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਇੱਥੇ ਹੀ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਭੜਕਣ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ।ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਉਹ ਉੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਜਨਵਰੀ 1912ਈ. ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਬਰਕਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਦਾਖਲ ਹੋਏ।

ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਦਮ ਕਦਮ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ Damn Hindu (ਭਾਵ-ਨਖਿੱਧ ਹਿੰਦੂ) ਅਤੇ Black Men (ਕਾਲੇ ਆਦਮੀ) ਆਦਿ ਬੋਲ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਕੋਮਲਭਾਵੀ ਮਨ ਉੱਤੇ ਚੋਟ ਲੱਗਦੀ, ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤਿਲਮਿਲਾ ਉੱਠਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਦੀ। ਹੁਣ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਖ਼ਤ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।

ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਪਾਨ ਤੇ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਲਾਲੀ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਤੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਾਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਝਲਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਲਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸਨ,ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਦਾਸੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਛਾਈ ਰਹਿੰਦੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਾਰਤੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੱਡਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਗਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਣਥੱਕ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹੀਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਹੁੰਦੀ,ਲੋਕੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦੇ,ਥੀਏਟਰਾਂ, ਸਿਨਮਾ ਘਰਾਂ ਤੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਾ ਦਿੰਦੇ। ਕਈ ਹੋਟਲਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ "ਇੱਥੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ" ਆਦਿ ਆਦਿ। ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਦੋ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਰੁਤਬਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਅਮਰੀਕਨ ਲੇਡੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੀ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ,"ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਸੋਂ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?" ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੱਤੀ ਕਰੋੜ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ,"ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਆਬਾਦੀ ਹੈ?" ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ "ਮਸਾਂ ਹੀ ਡੇਢ ਦੋ ਲੱਖ ਹੈ।"ਉਸ ਲੇਡੀ ਨੇ ਪਲਟਵਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ,"ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦੇ ਹੋਣੇ ਬਲਕਿ ਭੇਡਾਂ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋਣਗੇ।" ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ "ਭਲਾ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਦੇ ਬੱਤੀ ਕਰੋੜ ਬੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?" ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀ ਸੀ? ਇੱਕ ਤੀਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਸੁਣਦਾ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਗਰਦਨ ਝੁਕ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਹ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਲਾਵਾ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਰਾਭਾ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੈਂਦੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਚੈਨ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੋਲ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠਕਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਫੂਕ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ, "ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਜੇ ਚੰਗੀ ਹੈ।" ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਰਾਭਾ ਦਾ ਮੇਲ ਸ. ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ, ਸ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਧਰ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ।ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਬੋਸ, ਤਾਰਕ ਨਾਥ ਦਾਸ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਮੌਲਵੀ ਬਰਕਤ ਉੱਲਾ ਭੋਪਾਲ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਮਈ 1912 ਈ.ਨੂੰ ਕੈਲੇਫ਼ੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਰਾਭਾ ਸਮੇਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ। ਬਰਕਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰਾਭਾ ਦਾ ਮੇਲ ਭਾਈ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ ਦੁਆਈਆਂ

ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਵੀ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁਝ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਸਨ। ਧੜਾ-ਧੜ ਜਲਸੇ ਅਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ "ਗ਼ਦਰ" ਨਾਮੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ-ਸੰਪਾਦਕ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ ਅਤੇ ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਸਟਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਰਚਾ ਨਵੰਬਰ 1913 ਈ.ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ।

ਆਪ ਦੀ ਕਲਮ ਵਿੱਚ ਅਥਾਹ ਜੋਸ਼ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਖ਼ੁਦ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਤੇ ਛਾਪਦੇ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ ਅਕਸਰ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ

ਸੇਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ਬੜੀ ਔਖੀ,
ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਢੇਰ ਸੁਖੱਲੀਆਂ ਨੇ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਪਾਇਆ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲੀਆਂ ਨੇ।

ਸ.ਸਰਾਭਾ ਜਿਸ ਲਗਨ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਐਨਾ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਰਦੇ ਕਿ ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਸ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਜੀ ਮੁੱਖ-ਸੰਪਾਦਕ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਈਕਲੋਸਟਾਈਲ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚੇ ਛਾਪ ਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਸ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅਤਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਂਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵਿੱਚ 'ਹਿੱਲ ਸਟਰੀਟ' ਦੇ ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ ਨੂੰ: 436 ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਕੇ "ਯੁਗਾਂਤਰ ਆਸ਼ਰਮ" ਭਾਵ ਗ਼ਦਰ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ 1914ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਪਤਾਹਿਕ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ।

ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪਰਚਾ ਉਰਦੂ, ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਬੰਗਾਲੀ ਗੁਜਰਾਤੀ,ਨੇਪਾਲੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ਤੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸਿਰਵਰਕ ਕੋਨਿਆਂ ਤੇ 'ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ-

"ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥
ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥ " (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਕ 1412)

ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ ਬਿਨਾਂ ਤਨਖ਼ਾਹ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ 'ਯੁਗਾਂਤਰ ਆਸ਼ਰਮ' ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅਮੀਰ,ਗਰੀਬ,ਵੱਡੇ,ਛੋਟੇ ਉਚ-ਨੀਚ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਰੰਗ-ਨਸਲ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹੱਕ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂ,ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਇਕੋ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕੋ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਟੀ

ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੁੱਚ-ਭਿੱਟ ਕੋਹੜ ਨਾਮ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ,ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਬੇ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਹੀ ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਵਧਣ ਲੱਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਵੇਂ 'ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦਾ ਕੱਚਾ-ਚਿੱਠਾ', 'ਗ਼ਦਰ ਦੀ ਗੂੰਜ', 'ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਲੁੱਟ' ਆਦਿ ਲੇਖਾਂ,ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।

ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੀਲਾ ਯੁੱਧ ਕਲਾ, ਬੰਬ ਬਨਾਉਣ, ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਪਿਸਤੌਲ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀ ਜ਼ਹੀਨ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹਵਾਈ ਲੜਾਈ ਦੇ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਊਯਾਰਕ ਭੇਜਿਆ, ਉਥੇ ਉਹ ਜਰਮਨ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਉਣ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਗਏ।

ਹੁਣ ਉਹ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ 25 ਜੁਲਾਈ 1914ਈ. ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕੇ 'ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਜਾਓ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਰੋ। "ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹਾਰ ਵੀ ਕੰਮ ਆਵੇਗੀ"।ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਐਲਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ 05ਅਗਸਤ,1914 ਈ. ਦੇ ਗ਼ਦਰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ।

ਸ.ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਮਈ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਪਾਨੀ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲਈ "ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼"ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਉੱਤੇ ਰੁਕਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਹਾਜ਼ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦਾ ਭੁੱਖ-ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।"ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼" ਦੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਠੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚਮਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਬ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਤਣ ਲੱਗੇ। ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੈਕਚਰ ਜਲਸੇ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਦੇਸ਼ ਪਰਤਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗ਼ਦਰੀ ਫੜੇ ਗਏ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੂਹਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਸ. ਸਰਾਭਾ ਕੋਲੰਬੋ ਰਸਤੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ 15 ਸਤੰਬਰ 1914ਈ. ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਪਰਤਿਆ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਗ਼ਦਰੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਤਹਿ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਤਹਿਤ ਫ਼ੌਜੀ ਛਾਉਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ।ਸਭ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਸੰਭਾਲ ਲਈਆਂ ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਕੀਤਾ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸ.ਸਰਾਭਾ,ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਟੁੰਡੀਲਾਟ ਆਦਿ ਸਾਥੀ ਇੱਧਰ ਉਧਰ ਖਿੱਲਰ ਗਏ। ਸ.ਸਰਾਭਾ ਤੇ ਸ. ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਚੁੱਘਾ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬਗਾਵਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਰਾਹੀਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਟੁੰਡੀਲਾਟ ਨੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਪਲਟਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਗ਼ਦਰ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੱਚਰਾਂ ਤੇ ਗ਼ਦਰ ਸਾਹਿਤ ਲੱਦ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਘੁੰਮ ਕੇ ਵੰਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਰਾਭਾ ਜੀ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਹ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗ਼ਦਰ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ। ਬੰਗਾਲ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਖੁਦ ਕਲਕੱਤੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰਾਸ ਬਿਹਾਰੀ ਬੋਸ ਤੇ ਬਾਬੂ ਸਚਿੰਦਰ ਨਾਥ ਸਾਨਿਆਲ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਨਾਲ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਬਲ ਮਿਲਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਰਾਭਾ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਡਾਕੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ,ਕਿ ਇਕ ਡਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਲੀਡ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਡਾਕਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੜਕੀ ਵੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਦਾ ਦਿਲ ਡੋਲ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਰੌਲਾ ਸੁਣਕੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੇ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਰਿਵਾਲਵਰ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਅੱਗੇ ਤਾਣ ਕੇ ਨਿਹੱਥਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਕੜਕਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ, "ਪਾਪੀ! ਤੇਰਾ ਜੁਰਮ ਬਹੁਤ ਸੰਗੀਨ ਹੈ,ਤੈਨੂੰ ਸਜ਼ਾਏ ਮੌਤ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਭੈਣ ਤੇ ਮਾਤਾ ਤੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜਿੰਦਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਬੰਦਾ ਲੜਕੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਗਿੜਗਿੜਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਤੁਸੀਂ ਐਨੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਸ਼ੁਸੀਲ ਨੌਜਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾਚੋਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦਾ ਦਿਲ ਭਰ ਆਇਆ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਾਕੇ ਚੋਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਧਨ ਛੱਡ ਜਾਵੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਧਨ ਬੇਟੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਕਿ,'ਜਾਓ ਬੇਟਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇ'। ਇੱਥੋਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਉਧਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਉੱਡ ਗਈ, ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ।

ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ 21 ਫ਼ਰਵਰੀ 1915 ਈ. ਦੀ ਤਾਰੀਕ ਮਿੱਥੀ ਗਈ ਜਦੋਂ ਇਕੋ ਟਾਇਮ ਤੇ ਸਾਰੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੁਖ਼ਬਰ ਦੀ ਗ਼ਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਤਾਰੀਕ 19 ਫ਼ਰਵਰੀ ਬਦਲੀ ਗਈ, ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਲੱਗ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਗ਼ਦਰੀ ਯੋਧੇ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਫੜੇ ਗਏ।

ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਹ-ਸੱਠ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ 19ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਛਾਉਣੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਰਾਭਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਪਰ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਹੱਥੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ "ਕਿ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ",ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਚਾਲ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਲਗਾਤਾਰ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਸਰਗੋਧਾ ਤੋਂ ਕਾਬੁਲ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਾਵਿਕ ਬੋਲ ਗੁਣਗੁਣਾਉਣ ਲੱਗੇ-

"ਬਣੀ ਸਿਰ ਸ਼ੇਰਾ ਦੇ, ਕੀ ਜਾਣਾ ਭੱਜ ਕੇ?
ਜਾਨ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਵੇ, ਸੂਰਮਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਕਦੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ"।

ਪਰ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਖਤਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਫੜੋ ਫੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ,ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰਭੁੱਖੇ-ਪਿਆਸੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਮ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੋਗਲੀ ਨੀਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਸਜ਼ਾਏ ਮੌਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਅਤੇ ਦੋ ਸਾਥੀ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ 02 ਮਾਰਚ 1915 ਨੂੰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਪੈਨਸ਼ਨੀਏ ਨੇ ਸਰਗੋਧੇ ਤੋਂ ਸਰਾਭਾ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਟੁੰਡੀਲਾਟ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਬਰੀ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ "ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਗ਼ੀ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਯਾਦ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਾਗੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਕੇ ਯਾਦ ਕਰੇ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ 18ਸਾਲ 06ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਨ।ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਘੜੀ ਗਈ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਧ ਚੜ ਕੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ.ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਜੱਜ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਕਲਮ ਦਬਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਕੌਮੀ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਆਖਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੀ "ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ "ਫਾਂਸੀ ਹੀ ਲਾ ਦਿਓਗੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ।"ਜੱਜ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸੋਚ ਲਵੋ,ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀ ਹੋ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਝੂਠੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ,"ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਫਾਂਸੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਾਂਸੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਫਿਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਲਟਕਦਾ ਰਹਾਂਗਾ ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ।"

ਆਪ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਬਾਂਕੇ ਨੌਜਵਾਨ, ਮੁੱਛ ਫੁੱਟ ਗੱਭਰੂ ਨੂੰ ਢੀਠਪੁਣੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸਨ ਆਪ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਆਏ, ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤੂੰ ਜਾਨ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇਰੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।" ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਪੁੱਛਿਆ-

ਦਾਦਾ ਜੀ ਫਲਾਣਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਪਲੇਗ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ।

ਫਲਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਹੈਜ਼ੇ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ !!

"ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਸਤਰੇ ਉੱਤੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਪਿਆ ਰਹੇ ਤੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਕਿਸੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਮਰੇ, ਕੀ ਉਸ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਮੌਤ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਜੇ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ?" ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਿਰਉੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 16 ਨਵੰਬਰ 1915 ਈ.ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਤ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸਿਰਫ 19 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਦੱਸ ਪੌਂਡ ਵਧ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਜੈ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਹੱਸ ਹੱਸ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਸਦਾ ਲਈ ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ।ਜੇਲ੍ਹ ਕੋਠੜੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲਿਖੇ ਸਰਾਭਾ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬੋਲ ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ-

"ਸ਼ਹੀਦ ਕਾ ਖ਼ੂਨ ਕਭੀ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ"

ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਯੋਧੇ ਗ਼ਦਰ ਗੂੰਜ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੱਸਦੇ-ਹੱਸਦੇ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਇਕ ਕਾਲੋਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰਾਭਾ ਨਗਰ ਹੈਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਲਵਾਰਾ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਏਅਰਪੋਰਟ ਰੱਖਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਿੱਥੇ ਪੂਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ 75 ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਜਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ।

ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਪਾਹੁਲ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਪਾਖੰਡ

ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਚ
ਕਿਉਂ ਬਣੀ ਜਾਂਦੇ ਉਹ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਚੇਲੇ

ਕਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਨੇ
ਉਪਵਾਸ ਨਾਲ ਖਸਮ ਦੇ ਸੱਤ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ

ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਖੇਲ ਹੈ ਜੱਗ ਤੇ
ਭਿਖਾਰੀ ਵੀ ਰਾਜੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਮੌਤ

ਕਦੋਂ ਕੀਹਦੀ ਆਉਣੀ ਹੈ ਮੌਤ ਮਿੱਤਰਾ
ਹਰ ਪਲ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਬੇਖੌਫ਼ ਜਿੱਤਨਾ

ਕੱਲ ਕਿਸਨੇ ਵੇਖਣਾ ਤੂੰ ਅੱਜ ਵੇਖ ਲੈ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਦੇਖ ਲੈ
ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੀਣਾ ਅਣਖ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ

ਨੀਵੀਂ ਸੋਚ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਅਣਖ ਨੂੰ ਅਖੀਰ 'ਚ ਸਲਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਸੱਚ ਦੀ ਤੂੰ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ
ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਤੂੰ ਹੁਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਗਿਆ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

ਮਿੱਟੀ

ਮੈਂ ਮਿੱਟੀ, ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਿੱਟੀ
ਮਿੱਟੀ ਮੇਰਾ ਬਾਬਰਖਾਨਾ
ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਜੰਮੀ
ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਛੱਡ ਸਰਦਾਰਾ ਕੁਫ਼ਰ ਤੋਲਣਾ
ਕੁਝ ਨੀਂ ਰੱਖਿਆ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ
ਤੂੰ ਬਣ ਪੰਜ ਵਕਤ ਨਮਾਜ਼ੀ
ਜਿਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਲਿਖਾਰੀ
ਕਰ ਲੈ ਉਸਤਤ ਅੱਲਾ ਦੀ
ਵਕਤ ਪਿੱਛੋਂ ਤੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੀਂ ਆਉਣੀ

ਪਿਆਰ

ਲਾਂ ਮੈਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਤੇ ਕਰ
ਕੋਈ ਸਾਹਿਬਾ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿਲੇ
ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਤੇ ਜਗ ਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਅਸਲ ਮੇਲ ਤੇ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ
ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਵੇਖੇ
ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਬੜੀ ਸੌਖੀ ਫ਼ਕੀਰਾ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਉਂਜ ਜੋਗੀ ਮੱਝੀਆਂ ਚਰਾਈਆਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬੜੀ ਔਖੀ
ਦਿਲ ਢਲਦੇ ਤੇ ਨਵਾਂ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ
ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵੱਖਰਾ ਇਕਰਾਰ ਹੋਵੇ
ਤੇ ਫ਼ਕੀਰਾ ਲਿਖ ਲਿਖ ਆਖੇ
ਮੈਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਤੇ ਕਰਲਾਂ
ਕੋਈ ਸਾਹਿਬਾ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿਲੇ

ਸੁਖਬੀਰ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁੰਮਨਾਮ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਆਪ ਸੰਤੋਖੀ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਪੂਰਨ ਪੂਜਨੀਕ, ਨਾਮ ਰਸੀਏ, ਤਿਆਗੀ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ, ਸੇਵਕ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਇੱਛੁਕ, ਪਾਰਟੀ ਚੌਧਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿੱਗਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਸਨ,ਆਪ ਉਮਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਸਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੱਤਪਰ ਰਹੇ।

ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਦਦੇਹਰ,ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ,ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੯੩੫ ਬਿਕਰਮੀ ਅਰਥਾਤ ੧੮੭੭ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਇੰਦ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ।ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਨਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜੱਟ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉੱਘੇ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਫੌਜੀ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਉਚੇਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੋਖਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।ਇਹ ਕੁਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਰਹੀ ਹੈ।ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਮੇਂ ਜੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਨਦਾਨ ਪੰਥ ਸੇਵਾ, ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹ ਦੋਨਾਂ ਤੋਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੋਟਾ ਠੁੱਲ੍ਹਾ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ । ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਵਿਚ ਉਹ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਇੰਦ ਕੌਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੱਘੜ, ਸਿਆਣੀ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਇਸਤਰੀ ਸੀ।

ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵਧੇਰੇ ਗੁਣ ਦਾਨਿਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਹ ਹਮ ਉਮਰ ਆਮ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਂਗ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸ਼ਾਂਤ, ਅਡੋਲ ਤੇ ਠੰਢੀ ਤਬੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਠੰਢਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਸਮੇਂ ਲੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਲੜਦਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ। ਉਹ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਸਨ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਤਬੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਤਿਕਾਰ

ਕਰਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਬਾਲਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਤੇ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ । ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ।

ਬਾਬਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੰਢਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਚੰਗਾ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤਾਏ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਾਲਕ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਵੀ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀਆਂ ਕੰਠ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਦਾਸ ਕੋਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਬੋਧ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸਬਕ ਪੂਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਨਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਕੰਠ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਮੱਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਨੌ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਮੱਝਾਂ ਗਾਈਆਂ ਛੇੜ ਲਈਆਂ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਕਰ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਬੰਨ ਲਿਆ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਦੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਣੀ ਤੋ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਜਪਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ।

ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ੧੮੮੯ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਸਜ ਕੇ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇਸ, ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵਿਚਰਨ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਇਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਪੇਚ ਕਰਕੇ ਉਤਾਰਦੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਭਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵੱਡੀ ਕਿਰਪਾਨ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਣ ਤੇ ਵੀ ਇਸਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਦੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਰਦਾਰ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਲੁਹਾਰਾ,ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਰਾਮ ਕੌਰ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਇਆ। ਬੀਬੀ ਰਾਮ ਕੌਰ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਬੜੀ ਸੁਸ਼ੀਲ, ਸੁੱਘੜ, ਧੀਰਜਵਾਨ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਚੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਸਦਕਾ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਮਿਲ ਗਿਆ।ਇਥੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਹੌਲ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵੀ ਹੱਥ ਆ ਗਈ। ਉਪਰੰਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਕਿਤੇ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੁਖਦਾਈ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਲੱਗ ਪਈ ਪਰ ਇਹ ਨੇਕ ਰੂਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਸਾਥ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀ ਤੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅੰਦਰ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਅਟੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ "ਜੇ ਮੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇਂਦੀ?" ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਿੰਡ ਪੰਡੋਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਪੱਕੀ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ,ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਮੁੜ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਆਪਾ ਵਾਰੂ ਸਪਿਰਟ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਗਨ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਸੀ।ਆਪ ਸਿਦਕੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਸੰਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ 'ਹਿਆਉ ਨਾ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਵੇ' ਦੇ ਆਦਰਸ਼ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਪਿਰਟ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਲੱਗ ਗਈ। ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਉਚੇਰੇ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਬਹੁਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਿਠਾਸ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਭਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਦੀਦਾਰੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਖਿੱਚ ਸੀ, ਜੋ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਸੁਭਾਅ ਬੜਾ ਮਿਲਾਪੜਾ ਤੇ ਹਸਮੁੱਖ ਸੀ। ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਕੱਦ ਕਾਠ, ਸਰੀਰ ਨਾ ਵਧੇਰੇ ਪਤਲਾ ਤੇ ਨਾ ਮੋਟਾ, ਪਰ ਬੜਾ ਹੀ ਗਠਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।ਨੈਣ ਨਕਸ਼ ਤਿੱਖੇ, ਰੰਗ ਗੋਰਾ ਨਿਛੋਹ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਸਿਉ ਵਾਂਗ ਦੱਘਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਰਾਵਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਦੇਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਚਿੱਟਾ ਕੁੜਤਾ ਪਜਾਮਾ ਪਹਿਨਦੇ। ਪਗੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਕਾਲੀ ਪਰੰਤੂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਵੀ ਸਫੇਦ ਹੀ ਬੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਾੜ੍ਹੇ,ਸਾਦੀ ਤੇ ਸੁਥਰੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅਤੇ ਮਾਖਿਓਂ ਜੇਹੀ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਸਰੂਰ ਆਉਂਦਾ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਦੀ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗਦੀ। ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਬੁਢਾਪੇ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੱਕ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਚੁਸਤੀ ਤੇ ਫੁਰਤੀਲਾਪਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਿਹਾ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਭੂਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ।ਕਸਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਚੰਗੀ ਖਾਂਦੇ ਸਨ।ਆਮ ਪੇਂਡੂਆਂ ਵਾਂਗ ਦੁੱਧ, ਦਹੀ, ਮੱਖਣ, ਘਿਓ ਤੇ ਸਾਗ ਦੇ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਉਚੇਚ ਦਾ ਖਾਣਾ ਉੱਕਾ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਕੇ ਵੈਸ਼ਨੋ ਰਹੇ। ਮੀਟ, ਅੰਡੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਜੇਲ੍ਹ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ, ਨਿਕੰਮੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਅਸਲੋਂ ਸਾਦੀ ਤੇ ਹਲਕੀ ਖੁਰਾਕ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਦ੍ਰਿੜ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵਿਚਰਨ ਸਮੇਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ, ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵੀ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਅਮਲੀ ਤਜ਼ਰਬਾ, ਆਪ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਇਆ।

ਇੰਨੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸਨ।ਵਿਖਾਵਾ, ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ, ਮਾਣ, ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਫੋਕੀਆਂ ਚੌਧਰਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ। ਮੋਹਰਲੀ ਪਾਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਣ ਨਾਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਬਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ। ਆਪ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੇਵਕ ਬਣਦੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ,ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਿਆਂ, ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਭਖਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜੋ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੀਡਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ।ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਫੌਲਾਦ ਵਰਗਾ ਪੱਕਾ ਸੀ।

ਦੇਸ਼ ਭਲਾਈ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਕਮਜੋਰ ਸਿਹਤ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰੱਖਦੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਡੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ।ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।ਬੱਚਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਊਚ ਨੀਚ ਤੇ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ। ਛੂਤਛਾਤ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾਨੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਦਰਜੇ ਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਰੱਖਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਿਆਰ, ਹਲੀਮੀ ਤੇ ਦਯਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਰਗ ਰਗ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਆਪ ਦੇ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿੱਘ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨਾ ਆਪ ਦਾ ਮੁੱਖ ਧਰਮ ਸੀ। ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ

ਇੱਛਾ

ਇੱਛਾ, ਚਾਹਤ, ਲਾਲਸਾ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਦਰਜੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਜ਼ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਲ ਵਿਚਾਰ ਇਛਾਵਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇੱਛਾਵਾਂ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਛਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤਾਂ ਚੱਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਲ ਨੇ ਇਛਾਵਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਨਾਲ਼ ਤਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਸੋਚ ਤੋਂ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਕਰਮ, ਕਰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਚ, ਇੱਛਾ, ਕਰਮ, ਭਾਵਨਾ ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਡੋਰ ਖੁੱਲੀ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਰਮ ਹੀ ਫ਼ਲ ਹੈ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਹੈ ਇਹ ਸੋਚ ਦੇ ਬੀਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਫਲਦਾ ਹੈ। ਇੱਛਾ ਮਨੁੱਖੀ ਕਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਬੀਜ਼ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਣਾ ਹੈ। ਬੀਜ ਚੁਣਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ/ਇੱਛਾ/ਖਵਾਇਸ਼ ਹੈ। ਬੀਜ ਕਿਸੇ ਫਲਦਾਰ ਦਰੱਖਤ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੀਜ ਕਿਸੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੀਜ ਕਿਸੇ ਕੰਡਿਆਲੇ ਪੌਦੇ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਕਦੇ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ ਹਰ ਵਕਤ ਹੀ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ ਚਾਹੇ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਰਾਤ । ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਚੰਚਲ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਕੁੱਲ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮਨ ਬਹੁ-ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ, ਖਵਾਇਸ਼ਾਂ, ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋਭਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜੋਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਦ ਤੱਕ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਚੱਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਖਵਾਇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਰਨ ਕਿਨਾਰੇ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਪਿਆ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਇੱਛਾਵਾਂ ਖਵਾਇਸ਼ਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਅਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਲਈ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਘੜਦਾ ਹੈ, ਸੰਜੋਅਦਾ ਹੈ।

ਰਮਨਪ੍ਰੀਤ
ਬੀ.ਏ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਨਸਾਨ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਗੁਆਉਂਦਾ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਠੀਕ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਸਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਵਾਧੂ ਦਾ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਉਂ ਉਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਚਿੜਚਿੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕਰਾਰ ਦਾ ਪੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕਰਾਰ ਦੀ ਪਕਾਈ ਕਾਰਨ ਉਹ ਝੂਠ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਗੁਣ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਪੱਛੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜਦਾ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਦਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ

ਬੀ.ਏ. ਔਨਰਜ (ਹਿਸਟਰੀ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1469 ਈ: ਨੂੰ ਰਾਏ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬੇਦੀ ਖੱਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਿਆ ਜੋ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਬੇਅਰਥ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਥੱਲੇ ਦਬ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਥਾਹ ਲਾਡ ਮਿਲਿਆ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਖਤ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ।ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇਕ ਹੈ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ।

੧ੳ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ........ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇਕ ਹੈ ਸੱਚ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਅਪਾਰ ਹੈ, ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ: ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ, ਲਾਲਚ, ਅਤੇ ਮੋਹ ਆਦਿ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਇਹ ਬੁਰਾਈਆਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਭਟਕਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ:

ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ।।

ਗੁਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੰਗ, ਨਸਲ, ਬੋਲੀ, ਧਰਮ ਆਦਿ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇਕੋ ਬਾਗ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਮੇਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਜਿਸਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸੰਤਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫ਼ਕੀਰਾਂ, ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ 'ਚ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਮਹਾਨ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਬਾ ਛੇੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਤਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੁੱਧ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਖੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੇਂ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਸਾਡੇ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾ ਵੇਖੀ ਆਪਣੇ ਬੋਲਾਂ ਉੱਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਸੱਚ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇੰਜ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠੇ ਤੇ ਨਕਲੀ ਲੱਗਦੇ ਹਾਂ।

ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿਗੜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਫੋਕੀ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੌਕਤ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੱਤਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਜਜ਼ਬਾਤ, ਗੂੜ੍ਹ-ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਭਾਵ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਆਪੋ-ਧਾਪੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸਦੇ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਟੁੱਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਜੱਗ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ, ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰਸ਼ੀਤਾ ਚੋਪੜਾ

ਬੀ. ਏ. ਆਨਰਸ

ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ

ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਬੱਚੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕੀ ਹੈ ? ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਭਾਰੀ ਹੱਥੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਰੂਪਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵਿਆਹ, ਤਸਕਰੀ ਅਤੇ ਜਿਨਸੀ ਸੋਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 168 ਮਿਲੀਅਨ ਬੱਚੇ ਬਾਲ-ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 85 ਮਿਲਿਅਨ ਇਸਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਪਸਹਾਰਾ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪ ਸਹਾਰਾ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ।

ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ- ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

ਗਰੀਬੀ- ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਕਸਰ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ- ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲ ਮਜਦੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦੇ ਘੱਟ ਮੌਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਲਗ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਟਕਰਾਅ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ- ਟਕਰਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸਿਪਾਹੀਆ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਵਰਗੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ

ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਵਰਗੀਆਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤੀ ਆਫਤਾਂ- ਕਿਸੇ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੂਚਾਲ ਜਾਂ ਸੁਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਮੁੜ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ: ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਰੀਰਕ ਸੱਟਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਪੀੜਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਕਸਰ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਲਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਥਕਾਵਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਬੱਚੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਦਮੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪੀੜਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗਦਾ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਹੱਲ-

ਸਿੱਖਿਆ-ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਹੁਨਰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ।

ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ- ਬਾਲ ਮਜਦੂਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਘੱਟ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਬਾਲਗਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰੈਗੁਲੇਸ਼ਨ- ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬਾਲ ਮਜਦੂਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਬੱਚੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ।

ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ- ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ- ਹਾਂਲਾਂਕਿ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਜੇ ਵੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲ ਮਜਦੂਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਿਸ਼ਾ

ਬੀ. ਏ. ਹਿਸਟਰੀ ਆਨਰਸ

ਮੋਹ

ਮੋਹ, ਪਿਆਰ ਦੀ ਉਹ ਕਿਸਮ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਾਰ ਵੀ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਿਆਰ, ਲਗਾਵ, ਖਿੱਚ ਸਾਂਝ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਜ਼ਬਾਤ ਹੀ ਮੋਹ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਅਹਿਮ ਥਾਂ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਜਦੋਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਹੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਵੀ ਅਮਰ ਵੇਲ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਕਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੂਪ ਬਦਲ ਬਦਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੋਹ ਜਨਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿਓ, ਭੈਣ-ਭਰਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ, ਫਿਰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਖੇਡ ਖਿਡੌਨਿਆ ਨਾਲ ਮੋਹ, ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੁਸਨ ਤੇ ਸ਼ੋਹਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ, ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਤੇ ਸਦਾ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਮੋਹ, ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਹ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੋਹ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਾਹਤਾਂ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਉਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਤੇ

ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੋਹ ਚੰਗੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸੁਖਮਈ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਤੇ ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸਮਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹਨ। ਮੋਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਆਣਪ ਹੀ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹ ਭੰਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਸਿਆਣਪ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਤੇ ਸਰਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰਾਜ ਵੀ ਮੋਹ ਵੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਪਾਰ ਕਰ ਲਵੇ ਭਾਵ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਕਰਾਤਮਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੋਹ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਰ ਪਲ ਖੂਬਸੂਰਤ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੋਹ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹ ਕੇ ਵੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਮੋੜ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਮੋਹ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਵਰ ਜਾਂ ਨਿਖਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੋਹ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਆਣੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੈੜੀ ਤੋਂ ਭੈੜੀ ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਭਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਨਾ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਆਪੇ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਝਲਕ ਪਵੇਗੀ। ਮੋਹ ਵਿਚ ਇਹਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਸ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਆਂ-ਪੂਰਨ ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੋਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਬੀ. ਏ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਮੈਂ

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ 'ਮੈਂ'। 'ਮੈਂ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। 'ਮੈਂ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮੈਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਗਰਵ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਨਿਵਾਜ਼ਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਰਨ ਦੇ ਫੱਤਵੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ 'ਮੈਂ' ਹੈ ਕੀ ? ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੇਰਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ 'ਮੈਂ' ਕਿਉਂ ਮਾਰਾਂ।

'ਮੈਂ' ਬਾਰੇ ਘੱਟ ਗਿਆਨ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ 'ਮੈਂ' ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ 'ਮੈਂ' ਮਰਦ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਲਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਵੇਗ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸਰੀਰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹਾ ਧੁਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖੀ 'ਮੈਂ' ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਆਰਾਮ ਲਈ ਮੈਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਿਸਤਰਾ, ਖਿਡੌਣੇ, ਘਰ, ਭੈਣਾ-ਭਰਾ, ਬਾਪੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮੈਂ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਖਿਡੌਣਾ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਖਿਡੌਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਖਿਡੌਣੇ ਘਰ, ਗੱਡੀਆਂ, ਧਰਤੀ ਦੇਸ਼ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਟੁੱਟਣ ਤੇ ਦੁੱਖ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਵੱਧਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਨੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਵਧਦੇ ਜਾਣਗੇ।

ਸੰਸਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮੈਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਸਿਆਣਪ, ਜਾਣਕਾਰੀ, ਤਾਕਤ, ਸੁਹੱਪਣ ਜਵਾਨੀ ਆਦਿ।ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਡੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਮੈਂ' ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਲ ਮਿਲਾਕੇ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਮੈਂ' ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਨਾ ਚੱੜੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਚੱੜ ਗਈ ਫਿਰ ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਾਵਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ 'ਮੈਂ' ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਨੀਸ਼ ਸਰੀਨ
ਬੀ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ

ਨਸ਼ਾ

ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਹੋਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਰੂਰੀ ਅੱਖਾਂ ਬਸ ਨਸ਼ਾ ਹੀ ਨਸ਼ਾ, ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਮਿੱਠਾ ਨਸ਼ਾ ਖੁਬ ਗੂੜੀ ਨੀਂਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਡ ਦਾ ਨਸ਼ਾ, ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਝਿੜਕਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਦੌਰ ਬਦਲ ਕੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਫ਼ੀਮ, ਸ਼ਰਾਬ, ਭੰਗ, ਪੋਸਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਸ਼ੀਸ਼, ਗਾਂਜ਼ਾ, ਚਰਸ ਤੇ ਹੀਰੋਇਨ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਨਸ਼ੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿੰਨੇ ਇਹ ਬਦਨਾਮ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਦ ਨਾਲੋਂ ਬਦਨਾਮ ਬੁਰਾ। ਇਹਨਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੂਜਣਯੋਗ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਭੰਗ ਨਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਭੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਕਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਬਹੁਮੁੱਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਰਤਨਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਦਰਾ (ਸ਼ਰਾਬ) ਵੀ ਇੱਕ ਸੀ। ਪੀਰਾਂ, ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਮਜਾਰਾਂ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੱਵਿਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਭੇਂਟ ਕਈ ਜਾਨਾਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਮਨੁੱਖ ਦੋ-ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਖਰੂਦ ਪਾਵੇਗਾ ਫਿਰ ਸੌਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੰਗ ਜਾਂ ਅਫ਼ੀਮ ਦੀ ਲੋਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਿਆ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਿਆ, ਮਨੋਰੰਜਨ, ਸਿਹਤ, ਖੇਡਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ, ਪੁਲਾੜ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਆਦਿ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਲਾਭ, ਖੋਜ, ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਖੋਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਮਾਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਮਨੋਰੰਜਕ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਉੱਪਲਬਧ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਈਬਰ ਕਰਾਈਮ ਵਰਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਲਾਭ-ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

- ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ
- ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।
- ਖੋਜ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ।
- ਆਨਲਾਈਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਚ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ
- ਆਨਲਾਈਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ:-

- ਲੋਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਚੈਨਲਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਇੰਟਰਨੈਟ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ।

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਾਲ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ 900 ਗੁਣਾ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਫ਼ੇਰ ਵੀ ਇਸ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦਾ ਸੰਕ੍ਰਮਣ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਹੈਲਥ ਆਰਗਨੇਸ਼ਨ ਨੇ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ 2019 ਵਿਚ ਚੀਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੁਹਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੁਖਾਰ, ਖਾਂਸੀ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਨਾਲ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਵੈਕਸੀਨ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਡੋਜ਼ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜਲਦ ਸਭ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਵਿਸ਼ਾਣੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਸਰਦੀ ਜ਼ੁਕਾਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਰੇਸਪਾਈਰੇਟਰੀ ਸਿੰਡਰੋਮ (MERS) ਅਤੇ ਸੈਵਰ ਐਕਿਊਟ ਸਿੰਡਰੋਮ (SARS) ਤੱਕ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਨਾਵਲ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ (ਕੋਵਿਡ-19) ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੁਹਾਨ, ਚੀਨ ਵਿਚ 2019 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਕਰੋਨਾਵਾਈਰਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲੱਛਣ:-

- ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਖੰਘ
- ਬੁਖਾਰ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਤਾਪਮਾਨ 37.8C ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ।
- ਗੰਧ ਜਾਂ ਸੁਆਦ ਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰ ਪਾਉਣਾ
- ਥਕਾਵਟ (Level-1) ਸਿਰ ਦਰਦ, ਸੁੰਘਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਾਣਾ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਗਲੇ ਦੀ ਸੋਜਿਸ਼, ਡਾਈਰੀਆ, ਛਾਤੀ ਦਾ ਦਰਦ, ਥਕਾਵਟ।
- ਕਨਫ਼ਿਊਜ਼ਨ (Level-2) ਸਿਰ ਦਰਦ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਗਲੇ ਦੀ ਸੋਜਿਸ਼, ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆ 'ਚ ਦਰਦ
- ਅਬਡੋਮੀਨਲ ਅਤੇ ਰੈਸਪਰੇਟੀਰੀ(Level-3) ਸਿਰ ਦਰਦ, ਸੁੰਘਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਾਣਾ, ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ, ਗਲੇ ਦੀ ਸੋਜਿਸ਼, ਛਾਤੀ ਦਾ ਦਰਦ, ਖੰਘ, ਬੁਖਾਰ, ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ 'ਚ ਦਰਦ, ਸਾਹ 'ਚ ਦਿੱਕਤ।

ਗਰਜੋਤ ਕੌਰ

ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ

ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਫੀਮ, ਪੋਸਤ, ਭੁੱਕੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਚਰਸ, ਗਾਂਜਾ, ਸਮੈਕ, ਸਿਗਰਟਾਂ, ਸੁਲਫਾ, ਕੋਕੀਨ, ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੀਕੇ, ਗੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕੈਪਸੂਲ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਲਈ ਆਮ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨਸ਼ੀਲੇ ਰਸਾਇਣ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਤੱਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੰਬਾਕੂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਸਿਗਰਟ ਬੀੜੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦੇ ਤੇ ਜਿਗਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਸੂਈ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਚੇਤ ਹੀ ਏਡਜ਼ ਵਰਗਾ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ

ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਬੀਬੀ ਉੱਤਮ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ 5 ਦਸੰਬਰ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਡਾ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਤਨੀ ਸਹਿਜਤਾ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੋ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਉੱਤੇ ਝਾਤ ਪਾਉਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਰੁਝੇਵੇਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਰਚਨਾ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨਾ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ (ਕੁਦਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ-ਗਿਆਨੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਆਦਿ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਤੱਕ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰੇਕ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਭਰਿਆ ਅਰਦਾਸ-ਮਈ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰੈਵਰੈਂਡਜ਼ ਨਾਰਮਨ ਤੇ ਮਕੈਨਜ਼ੀ ਜੈਸੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਥਰਮ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਧਾਰਮਕ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ ਪਾਦਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣੋ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਨਰ-ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਿੰਤਕ/ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਇਆ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਲਮ ਅਜ਼ਮਾਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੁਕਾਮ ਹਾਂਸਿਲ ਹੋਇਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤੰਨ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਖ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਮਗਰੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਇਕ ਕਾਰਣ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰਮਤ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਧਾਰਮਕ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਨਾਮ-ਰਸ ਰੱਤੀਆਂ ਲੋਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਆਪ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਹੇਠ ਹੀ ਹੋਈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਰ ਰਚਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪੂਰਨ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਪਵਿੱਤਰ, ਸੰਜੀਦਾ

ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਪੱਖੀ ਸੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ-ਬਿੰਦੂ ਇਕੋ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖ-ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਅਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਸਾਕਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਵਿਚ ਪੁਨਰ-ਜਾਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ। 'ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ', ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਰਸੋਏ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਹਾਕੇ ਅਰਥਾਤ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧਤ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖੀ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਰਨੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ, ਆਦਿਕ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗੁਰਮਤੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਪਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇਣਾ ਵੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬਾਰੇ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਸੋ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚਣੀ ਪਿੱਛੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਖੀਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਤੱਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਧਾਰਮਕ ਸਥਿੱਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸਾਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰਲਾ ਲੇਖਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਕਲਾਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਕਾਰ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਥਾਈਂ ਸ਼ੈਲੀ ਇਤਨੀ ਰਮਜ਼-ਭਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਮ ਵਾਕ ਰੂਹ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਦਾ ਥੋੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸੋ ਜਿੱਥੇ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਿਆਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਵੇਰਵੇ-ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਜੋਹਰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ 'ਅਸ਼ਟ ਗੁਰ ਚਮਤਕਾਰ' ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਆਨ ਦਾ ਸੰਜਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਅਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਦੋ-ਧਾਰੀ ਲੇਖਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਪ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਗੁਆਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਬੇਸ਼ਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਸਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ: ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਨਵਾਂ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਵੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸ਼ਾਰਟ ਸਟੋਰੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਲਈ ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਲਈ 'ਲਘੂ ਕਥਾ' ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ 'ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਰੂਪ ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪੱਛਮੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਨਿਖਰਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਕਈ ਰੂਪ ਬਦਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਾਤ, ਲੋਕ ਕਥਾ, ਦੰਤ ਕਥਾ, ਸਾਖੀ ਆਦਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਜੋਕੇ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਹਨ। ਇਸ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਵੀ ਪਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਾਹਰਵਰਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅੰਦਰਵਰਤੀ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਹਰ ਘਟਨਾ ਸਿਖਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਧਾਰਨਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੱਚਾ ਢਾਂਚਾ ਸਧਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਪੱਖੋਂ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਭਾਵੇਂ ਸਰਲ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਕੇ ਇਸਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪਾਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਬਾਰੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਦੂਸਰੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸਭ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਣਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਰਭਿਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:- ਐਡਗਰ ਐਲਨ ਪੋ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਉਹ ਗੱਦ-ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।1

ਐਚ. ਜੀ. ਵੇਲਜ਼ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਤਨੀ ਨਿੱਕੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਪੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਤੀਹ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਹਲੂਣੇ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਚਮਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇ।[2] ਫਰਾਂਸ

7

ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੋਪਾਸਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮੁੱਢ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਅੰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।[3]

ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪਕ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਉਪਰ ਵਧੇਰੇ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਨ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿ ਦੀ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਸੰਜਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੰਭੀਰਤਾ, ਸੰਖੇਪਤਾ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਇਕਾਂਗੀ ਵਾਂਗ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇੱਕ ਪੱਖ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕੀ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੀਲ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ 'ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੈ' ਪਾਠਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਤੱਤ:- ਹਰ ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੁਝ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਤੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਤਾ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੋਂਦ, ਪਾਤਰ-ਚਿਤਰਨ, ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਭਾਸ਼ਾ, ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਾਰਨ ਹਰ ਰਚਨਾ ਕਿਰਤ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੱਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਲ ਲੁਕਿਆ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਰ ਘਟਨਾ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਬਣਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਰਥਹੀਣ ਛਿਣ ਦੀ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰੌਚਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਹੋਣ। ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਥਾਨਕ, ਪਲਾਂਟ ਜਾਂ ਗੋਂਦ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਦਾਇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਫੈਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗੋਂਦ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਸਰਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਥਾਨਕ ਦਾ ਆਰੰਭ ਨਾਟਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। "ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗੋਂਦ ਉਹੀ ਉਤਮ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੌਤੂਹਲਤਾ ਅਤੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਛਿਣ ਵਿੱਚ ਹਸਾ ਅਤੇ ਛਿਣ ਵਿੱਚ ਰੁਆ ਸਕੇ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੋਂਦ ਵਿੱਚ

ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੁਭਾਵਿਕਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਓਪਰਾਪਨ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ"।[3]

ਗੋਂਦ ਪੱਖੋਂ ਰੋਚਿਕਤਾ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰੋਚਿਕਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਨਿਰਜਿੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਰਗੇ ਤੱਤ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਦਾਈ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕੀ ਅੰਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਝਟਪਟਾ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗੋਂਦ ਕੱਸਵੀਂ ਅਤੇ ਚੁਸਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੋਂਦ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਨ ਜਾਂ ਚਰਿੱਤਰ ਚਿਤਰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਹੈ। ਪਾਤਰ, ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਥਾਨਕ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਤਰ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਲੇਖਕ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਹੀ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। "ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਪਾਤਰ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਪਾਤਰ ਚਿਤਰਨ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਤਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਰੋਆ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"।[5]

ਪਾਤਰ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ, ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਆਦਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਪਾਤਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪਾਤਰ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ।

ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਤੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਰੌਚਿਕਤਾ ਅਤੇ ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੀ

ਵਰਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ, ਚੁਸਤ, ਨਾਟਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ, ਗੁਣਾਂ-ਔਗੁਣਾਂ, ਅਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚਮਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਣਕਿਆਸੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਫ਼ਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਤਰ, ਵਾਤਾਵਰਨ, ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਥਾਕਾਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿਹੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਵਾਕ ਅਤੇ ਸੁਸਤ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪਾਠਕ ਲਈ ਬੋਝਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੇਖਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿੱਚ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਫੁਰਤੀਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਾਰਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਾਸਤਵਿਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਉਨੀ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਅਨਿੱਖੜ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਪੱਖੋਂ ਸਮਾਨ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਲੇਖਕ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਨਿਭਾਅ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਤੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਰੋਚਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਨ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਚੰਗਾ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਉਸਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਤੱਤ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਯੋਗ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ ਲੋਕ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖਾਉਤਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਛੋਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੇਖਕ ਢੁੱਕਵੇਂ, ਸੰਕੇਤਕ, ਚੋਣਵੇਂ ਅਤੇ ਚੁਸਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੰਮੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਪਾਠਕ ਮਨ ਲਈ ਬੋਝਲ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਸਟਾਇਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਰਚਨਾ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾਪਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਦ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। "ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਉਸਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ। ਸ਼ੈਲੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦੀ

ਅਸਲੀ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਦੀ ਹੈ"।6 ਇਸਦਾ ਸਰੂਪ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੈਲੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸ਼ੈਲੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਹਨ- ਆਤਮ ਕਥਾ ਸ਼ੈਲੀ, ਪ੍ਰਭਾਵਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਪੱਤਰ ਸ਼ੈਲੀ, ਨਾਟਕ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਆਦਿ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਲੇਖਕ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸਮੇਂ ਢਾਲਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਥਾਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪੱਖ ਉਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਮਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦੇਸ਼, ਕਿਰਤ ਦੇ ਹਰ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਲੇਖਕ ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਜਾਂ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਗੀ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਸਹਿਜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਰਥ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਰਥਕ ਹੋਂਦ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵੀ ਤੱਤ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਮਿਲ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਉਤਮਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

SRI GURU NANAK DEV KHALSA COLLEGE
(UNIVERSITY OF DELHI)
NAAC PEER TEAM VISIT
(21st-22nd April, 2022)
DR. AJAY S. GOR
Dr. Manoj Dixit

NAAC Visit

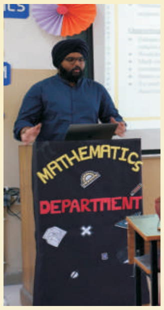
MATHEMATICS
DEPARTMENT

UDYAMITA
The Entrepreneurship Cell
JOSH TALKS

21
PHOTOBUG

Fresher's Party

50th Founder's Day

(University of Delhi)
सुरलोक '२३

G20
Azadi Ka Amrit Mahotsav
Sri Guru Nanak Dev Khalsa College
(University of Delhi)
Surlok '23

G20
Azadi Ka Amrit Mahotsav
PHOTOBUG

Sri Guru Nanak Dev Khalsa College
(University of Delhi)
Surlok '23

Surlok

Sri Guru Nanak Dev Khal
(University of Delhi)

Sri Guru Nanak Dev Khalsa College
(University of Delhi)

Guru Nanak Dev Khalsa College
(University of Delhi)

Instagram
photobug.official
12410 likes
photobug.official SURLOK'23

Surlok

Sri Guru Nanak Dev Khalsa College

(University of Delhi)

CELEBRATING GOLDEN JUBILEE

1973-2023

English Section

Editor
Dr. Bhagwant Kaur

Student Editors
Vanshika Verma and Sanjana Singh Rathore

Contents

Editorial Pen	Vanshika Verma and Sanjana Singh Rathore	3
The Rainbow	Neha Atri	4
Thirst	Riddhi Roy	5
Representation of Queer Identity in Alice Oseman's Heartstopper	Sanjana Singh	6
The Roads I'm Scared To Cross	Tina Durgani	11
Paintings	Sabmeet Kaur	12
The Child	Kiran Bhardwaj	13
Unveiling The Why Behind Identity: Exploring Representation Through Cinema	Ansh Rishi	14
Tale of a Tomato	Afifa Nomani	20
You Can Count on Me	Sanjana Singh Rathore	21
The Joshimath Crisis	Yashasvi Pathak	22
My Paintings	Aviral Ojha	24
Child Labour	Vyome Punj Sharma	25
My Jaw is Missing Two Molars	Kariha Javaid	26
School vs College Life	Sawarnik Kumar	27
Jung Hwan's version of "Jane woh kaise log the jinke pyaar ko pyaar Mila"	Sanjana Singh Rathore	28
Painting	Titisha Samanta	29
Flower Without a Sun	Hashmeet Kaur	30
FOMO	Sanjmee	32

Editorial Pen

It gives us immense joy to present you this year's edition of "Surlok," the college's annual magazine. Editing and reviewing the entries was a rewarding experience, and we are extremely proud of the outcome.

We would like to thank all the students who contributed to the magazine as it showcases the talent and creativity of our students. Each piece was unique and thought-provoking, and it was a challenging task to select the best ones for publication. We are glad that we received the opportunity to take part in this process as the variety of subjects and writing styles revealed how diverse our thinking is. We also want to express our gratitude to Dr Bhagwant Kaur who helped us along the way by providing advice and encouragement. We were able to sharpen our editorial skills and improve our writing thanks to her insightful feedback and constructive critique.

Along the way, we also learned the value of cooperation, teamwork, and clear communication from the editing process.The poems, stories, and articles have pushed us to consider complex problems in new ways and to think critically. The procedure has also taught us to value the power of words and their capacity to bring change. We would like to thank everyone who made it possible.

Vanshika Verma
Sanjana Singh Rathore

Thirst

"Speak your heart out," they say.
"And break the shackles of your silken silence."

How I wish I could. Oh, how I wish the words would flow and I would let them, for once, unrestrained and irrespective. But my words, like me, have always been taught to bend, bow and break. Weighed down by the albatross of my birth hanging heavy on my neck, my soul drools but also shivers at the thought of revolution. All my life, I have only known thirst; a thirst for warmth, a thirst for water and who am I kidding? A thirst for venom, just a drop.

I yearned for water and, like any thirsty man, made my way to the well. Just as I was about to taste the tastelessness of water, the pot was hurled away from me and tossed on the ground. The crash was loud but louder still was my silent scream. A look of indignation was all it took for them to drench me in derision, decay, and dishonor. I screamed, I wailed, and I fell. As I lay on the ground smeared with mud and mirth, my thirst was quenched. If not by water then by my own trickling blood, my thirst was quenched.

"Speak your heart out," they say. But how can a heart ooze out words; a heart that is broken and lost forever?

Riddhi Roy
Gargi College
4th semester

This story won a prize in the Inter-college literary festival, **Literatus** organised by the Department of English.

Representation of Queer Identity in Alice Oseman's Heartstopper

Literature and cinema as mediums have brought forward awareness concerning various issues. It has given voice to the marginalized and those who have been othered. It allows people to broaden their thinking spectrum as well as that of experience. Identity has always been a complex term. To write an interesting piece, the author creates individual identities reflected through characters. Film and literature provide different lenses to represent and understand the identity of an individual. Watching films is more than just a form of entertainment. It allows viewers to analyze social and cultural contexts, identify with the characters and relate to the emotions presented on the screen.

Coming to terms with one's sexuality can be elusive and challenging. Personal and social acknowledgment of an LGBTQ+ identity is a time taking process. People identifying with this group are not similar to other marginalized groups as they do not have the opportunity to grow up and develop within the community which shares their condition and concerns. It is difficult for them to find such an environment due to the existing social norms. Uncountable reasons do not allow them to either accept or let others accept their sexual identity. The presence of queer characters in contemporary literature and cinema is a burgeoning trend. Although, in the majority of representations their concerns are much compromised, marginalized, and misrepresented. Young adult literature has introduced unprecedented narratives of the LGBTQ+ community that break free from existing social narratives. Queer YA literature provides visibility and representation for LGBTQ+ individuals. It has highlighted homophobia to be a seminal feature of media and thereby carves its own discursive space to challenge the norm. These stereotypes cause immense trouble for the queer community in accepting and confronting their identity with strength and support. YA books help to create a more inclusive world for young adults and encourage them to embrace their true selves and be proud of their identities.

Alice Oseman's Heartstopper is a coming-of-age story about two high-school students, Nick and Charlie, who come from different social backgrounds but find themselves drawn to each other. Nick Nelson, a popular and talented athlete, begins to notice Charlie Spring, a shy boy outed by bullies. They develop a connection as they get to know each other better. They begin to explore their feelings for each other. However, their relationship faces many challenges as Nick struggles with society's expectations and his insecurities; Charlie faces discrimination from his peers because of his sexual orientation. Nick and Charlie overcome the obstacles in their relationship and break free from social expectations by supporting and understanding each other and by embracing their true selves and feelings. One key moment

in their relationship occurs when Nick comes out to Charlie as bisexual, which is a major step for both of them in embracing their true selves. Throughout Heartstopper, the author delves into themes of sexuality, identity, acceptance, love, and the importance of self-discovery and being true to oneself. Oseman first released it as a webcomic on Tumblr in 2016 and went on to publish it in print form in 2018. In 2022 a Netflix adaptation directed by Euros Lyn starring Kit Connor, Joe Locke, William Gao, Yasmin Finney, and Corinna Brown was released. Heartstopper does not take a binary position on the subject and rather presents a narrative that signifies the problems and scenarios confronted by the characters.

Nick and Charlie are the main couples in this webcomic but Oseman doesn't overshadow the supporting characters. The plot intersects the stories and the identities of different characters. Each character with a unique and individual identity gets the chance to shine. The series not only engages with teenagers' journey to explore their identity but also gives space to adults to gravitate towards their concerns of sexual identity or orientation.

Heartstopper has been praised for its representation of LGBTQ+ characters and themes, and its positive and sensitive portrayal of the coming out process. The graphic novel series and its adaptation offer a relatable and supportive portrayal of a teenager coming out, and it normalize the experience for others who may go through the same thing. The story and characters provide comfort and validation to those who feel isolated and insecure. It also addresses the issue of stress and shame that an individual might feel for being different from others. In its positive representation of LGBTQ+ characters, Heartstopper portrays a more inclusive and understanding society that can support young people as they navigate their journey of self-discovery and acceptance.

The adaptation has received positive reviews from the queer audience as it perfectly captures the spirit and essence of the original webcomic while adding new elements to the storyline. While staying faithful to the source material, it introduces creative tangents that enhance the overall experience. The adaptation is designed to be watched in full episodes that expand on the story of the webcomic including new subplots and character arcs, leading to differences in pacing and structure. The series stays true to characters and relationships while incorporating visual and narrative elements for a new medium. The adaptation delves deeper into the emotions and experiences of the characters, providing a more nuanced portrayal. Additionally, the series features strong acting performances, music that adds an extra layer of emotion and atmosphere to the series, and cinematography that works together to bring the story to life. These elements combined make it a well-received and well-regarded adaptation.

In the webcomic and the series, Nick googled “Am I gay?” which can be a Deja vu for so many queer teenagers. The quizzes, loads of information, and very random stuff that Nick finds while researching homosexuality can be relatable situations for so many. It can remind them of their teenage days when they were confused and curious about who they fancied or

just looked for possible answers as to why they were not like others. Lyn makes sure that not only the Gen Z teenagers relate to the show but the millennials can also create space for acceptance, comfort, and hope for the upcoming generations.

TikTok creator @missmicae notes, “It's the self-realization when we see Nick looking at these articles that focus on suicide rates and hate crimes, it's the implications of what it means to understand that part of yourself and that how this identity will now be a permanent part of how you operate in the world.”

Nick not only finds quizzes and facts regarding his sexuality but he also stumbles upon articles that talk about the suicides and hate crimes against the queer community. The focus on such articles reflects a lot about how the world and the internet cannot be a safe space sometimes. Introspecting one's sexual identity should not be done in haste and lazy late-night Google searches. Educational institutions should be responsible for teaching and creating a safe environment for the queer community.

Through the character of Nick, Alice Oseman breaks the stereotype of a closeted athlete who hates himself for being queer and bullies others to safeguard himself. Nick is the opposite of the typical queer athlete. He struggles with his insecurities and the expectations of society, without indulging in self-hate and self-ridicule. Despite his struggles, he is a sensitive, caring, and empathetic person who values his relationship with others. He is loyal to his friends as he does not allow Harry to bully and pass homophobic comments on Charlie.

The first season of Heartstopper ends with Nick returning from his trip to the beach with Charlie. When he returns, his mother says that he looks very smiley and asks if he's had a good day to which Nick responds positively. He musters up the courage and tells her that he's going out with Charlie. Nick says, “You know, Charlie's my best friend…He's my boyfriend. Charlie's my boyfriend. I still like girls…but I like boys too. And, me and Charlie, we're going out. And, I just wanted you to know.” Nick's mother smiles at him dearly and hugs him with tears in her eyes. She says, “Oh, baby. Thank you for telling me. I'm sorry if I ever made you feel like you couldn't tell me that. You don't have to say you like girls if you don't.”

Twitter user @ashlynnrose03 came out to their grandparents as bisexual after showing them this particular scene. They also shared a story of how their ex threatened to oust them if they didn't do it at the earliest. Heartstopper helped them to understand what a healthy and happy relationship looks like and they were finally comfortable enough to come out to their family as bisexual. On their terms, just like Nick Nelson.

Another user @asftersuun came out to their parents using the Heartstopper scene. They said it was an emotional roller coaster for them.

This scene has inspired a lot of people to come out to their families and friends. It inspires people to come out on their terms and conditions without any pressure and distress.

Charlie being outed by bullies was a huge failure for society. By showing Nick's self-discovery, acceptance, and his coming out process, Alice Oseman lays down the code of behavior that we should follow when we come across people from the queer community. They need love and support as much as anyone else.

An episode entirely was dedicated to the amount of lesbophobia Tara and Darcy faced in school. Lesbophobia refers to discrimination and prejudice against lesbian individuals. This takes the form of subtle and overt forms of homophobia, such as being made fun of or excluded by their peers, receiving negative comments and harassment, or being threatened with violence. Tara and Darcy's experiences highlight the challenges that lesbians face in a society that is not always accepting of LGBTQ+ relationships and identities. However, their story also shows their strength and resilience as they navigate these challenges and fight for their rights and love. Through their experiences, Heartstopper raises awareness about lesbophobia and works to promote acceptance of the lesbian community. The webcomic and its adaptation respectfully portray the character of Elle as transgender. It shows Elle's journey of self-discovery and her struggles with identity, including the challenges she faces as a result of transphobia. Heartstopper shows the love and support she receives from her friends and family as she transitions, highlighting the importance of allyship and acceptance. Through her story, Oseman helps to break down harmful stereotypes and promotes understanding and empathy for the transgender community.

The gay community has been desperate for representation after being oppressed for so long. Actors identifying with the queer community who portray LGBTQ+ characters give them hope. This trend can be seen in new shows like Heartstopper, Euphoria, and Young Royals. Representation of queer characters has been a subject of criticism over the past few years. Armie Hammer (30 years old and straight) playing the role of Oliver (24-year-old and bisexual) in Call Me by Your Name was a huge disappointment for many people. Queer audience firmly stands by the belief that only queer actors should play queer characters. This is where a show like Heartstopper steps in and succeeds. Euros Lyn, the director says, “We wanted to find a cast that was truly diverse, that represented the characters authentically.” Walters remarks, “Casting Heartstopper authentically was the absolute priority. The piece's spirit is all about making people who don't feel seen, seen.”

Euros Lyn and Alice Oseman were adamant about having the crew identify from the LGBTQ+ community to make the show more diverse. They insisted that having photographers and designers from the community would bring in their experience and identify the story that only LGBTQ+ members can relate to.

The setting of the series and its adaptation contributes greatly to the social factor. Usually, in many queer fictions, the individual is isolated from other LGBTQ+ people and the rest of the world. This narrative is quite uncomfortable and problematic for queer readers as it makes them paranoid about low social acceptance. Although, in Charlie's case, his

The Roads I'm Scared To Cross

And I stare at the painting in the sky,
That isn't still like Van Gogh's "Starry Night".
Constantly where my melancholy starts,
How the bus tickets became my bookmarks.
Endless darkness fading in,
When did I starve myself and become so thin,
To the point where I could see my ribs through my skin?
I'll throw a party with strange faces and the midnight moon,
Then spend those nights, crying over the things I can't undo.
Politics and secret meet;
"Promised" me nothing will come in between.
But then sometimes I want to see my soul
And now,
Does it have any scars on the same places as me?
Or does it let go of the things it fears?
Though the ground is small but feels as warm as home,
And the people I met made me realize the companionship I had never known.
Flowers and butterflies
Who is going to hide my lies
And the roads I'm scared to cross,
Without the crowds alone.
But I can't do something I wasn't made for,

There is no future I can just force.

Tina Durgani
BA (H) English –2nd Semester

Sabmeet Kaur
BA (H) English- 4th Semester

The Child

A well-made tea, with tulsi as its special ingredient, and her favorite friends around her during the rainy evening, what more could Haseena ask for?

"Since the day Haseena made tea, I haven't liked anyone else's tea," Said Tara Didi, the oldest transgender among them.

"Haseenadi's tea is as sweet as her heart! All of Delhi's sex workers adore her, whereas everyone sees them as toys, because Haseenadidi sees them as humans." appreciated Tabassum di.

"Why not? I know the pain of being treated like a toy!" and with his/her whole journey from being a child to a transgender, flashed before her eyes. "A sahib has called you all to the bungalow, get ready! The sahib was very happy for the child, it was a boy! How do I know that? They threw a grand celebration!"

"Tabassum, practice well in clapping. It's very important in our hijra community! And Kavita, stop dancing alone in your room! !" Tara Jaan said Tara Rani hated to dance. "I would rather die than dance!"

Kiran Bhardwaj,
BA (H) English, 4th semester

Unveiling The Why Behind Identity: Exploring Representation Through Cinema

What Is Identity And Why Is It Important?

Identity is a conceptual construct that is often hard to define. It can be seen as an individual's unique sense of self, and how he/she perceives and expresses himself/herself. It is the sum of our beliefs, values, and experiences, and is shaped by our interactions with the world and other people around us. Identity is essential in helping us understand our place in the world, and how we fit in with the people around us. It is also an important part of our sense of belonging and can provide us with security and stability. It can also be used as a means of empowerment, helping us to express ourselves and communicate our values and beliefs to others.

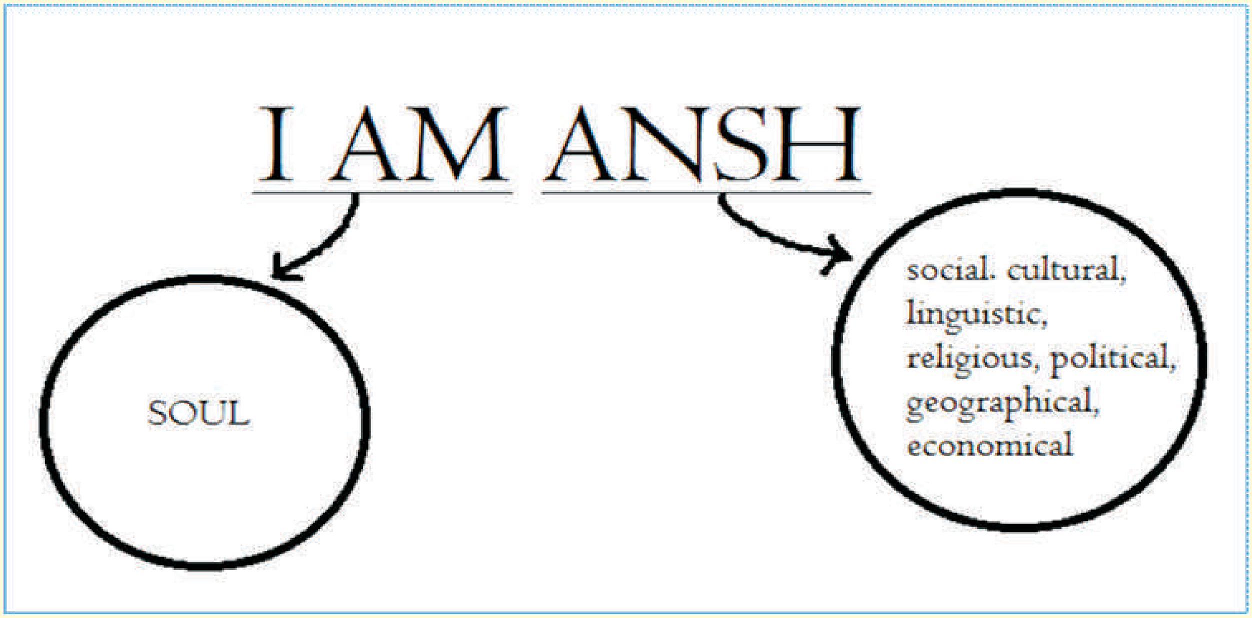

Exploring Representation of Identity through Cinema

Cinema is another powerful tool for exploring identity, as it allows filmmakers to create characters with different identities and explore how they interact with the world around them.

The cinematic medium allows filmmakers to create vivid and powerful images that can evoke a strong emotional response in the viewer along with a sense of identification with the

characters on screen. Through visual imagery, filmmakers can create characters who are relatable and believable and explore the complexities of identity in a way that is accessible and engaging.

The primary theme of the Bollywood film "**PK**" is identity and the search for one's life's purpose. The main character, an alien named PK, arrives on Earth and meets difficulties as he attempts to comprehend humans and their beliefs. The film tackles the concept of identity through his travels, demonstrating how people are often defined by their religion, society, and traditions, as well as the consequences of mindlessly following these cultural conventions. PK's character is a metaphor for the quest for one's genuine identity which is determined by one's own decisions and experiences rather than by external impositions. The film emphasizes the importance of independent thought and the search for one's truth over accepting what society judges as our identity.

"***PK***" also challenges dogmatic religious and cultural ideas, which can result in prejudice and bigotry toward those viewed as different. Throughout the film, PK confronts individuals and institutions that, because of their rigorous adherence to their ideals, are unable to accept his identity and beliefs. As a result, the film tackles important issues concerning the boundaries of collective identity as well as the need for respecting diversity and uniqueness...

My Name is Khan is one such film that delves into identity and representation through its story of a man with Asperger's syndrome. The film follows the journey of Rizwan Khan, a Muslim man living in the United States who is wrongfully accused of terrorism and is subjected to Islamophobia after the 9/11 attacks. Through Khan's story, the film explores the idea of identity and representation in a way that is both meaningful and relevant to our times. It shows how society can be quick to label and stereotype individuals based on their religion, race, and other aspects of their identity. The film also highlights the power of cinema to challenge these stereotypes and to create a more inclusive and accepting world while also exploring how our identity is shaped by our own subjective experiences.

By showing Khan's journey and how he can find his sense of identity and belonging, the film illustrates how our identity is something that is unique to each individual and how it can be shaped and molded by our own experiences. The film ***My Name is Khan*** is a powerful exploration of identity and representation through cinema. It also highlights the power of cinema to challenge stereotypes and create a more inclusive and accepting world.

Identity & Popular Culture

Popular culture is a great way of exploring identity, as it provides us with a platform to express our identities and explore how they interact with the world around us. Popular

culture refers to cultural traits, attitudes, beliefs, practices, and behavior that are generally accepted and widespread among a major section of a society's population. These aspects are abundantly expressed through a wide range of easily accessible means of media such as television, cinema, music, literature, and the internet, and have a substantial influence on shaping cultural attitudes and social conventions. Popular culture can also be used to explore the various forms of discrimination and oppression that can shape our identities. Through popular culture, we can gain insight into how our identities can be used to empower or limit us.

Examples of Representations of Identity in Popular Culture

There are many examples of representations of identity in popular culture, from films to television shows to music. Films such as '***Gunjan Saxena: The Kargil Girl***' and '***Call Me by Your Name***' explore the complexities of identity and how it is shaped by our lives and experiences. Television shows such as '***Black-ish***' and '***Master of None***' explore the various forms of discrimination and oppression that can shape our identities. Music is also a great way of exploring identity with musicians like **Childish Gambino** aka Donald Glover, tackling issues of the African-American community creating/finding their own identity in a white-dominated community. In his song "***This is America***," he uses powerful imagery to comment on the black experience in America and the struggle for establishing their cultural identity.

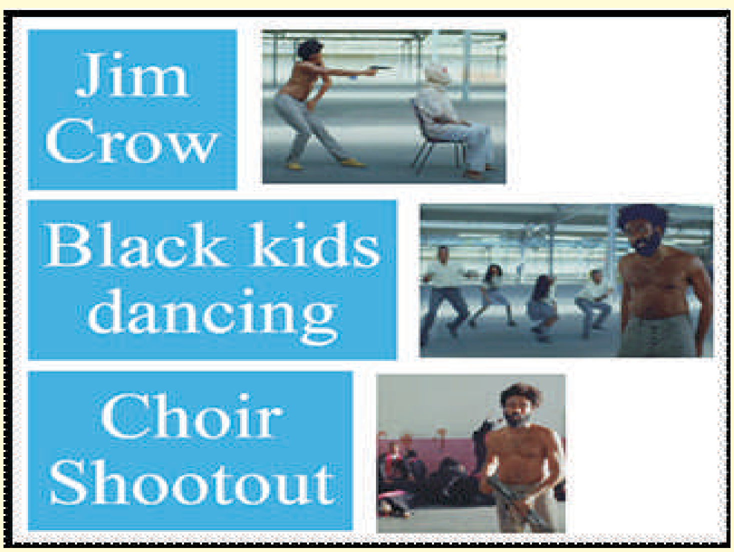

However, the representation of sexuality in cinema has also evolved, with more diverse and nuanced portrayals of LGBTQ+ individuals. In recent years, there has been a push for more representation of marginalized groups in media, including LGBTQ+ individuals. Sacred Games? Badhaai Do? Aligarh? This has led to a greater diversity of characters which can help to challenge stereotypes and promote understanding and empathy towards non-conforming people in real life.

The impact of identity on an individual level is equally important, as it allows us to gain insight into how our identities can shape our lives. By understanding the impact of identity on an individual level, we can gain a deeper understanding of how our identities can be used to create a more meaningful and fulfilling life. Our identities can influence how we interact with the world around us

Gender Roles and Stereotypes in Cinema

In literature and cinema, women have often been portrayed as fulfilling traditional gender roles, such as being nurturing, emotional, and submissive (mother, homely wife, etc.). This portrayal reinforces societal expectations that women are primarily responsible for domestic duties and emotional labor, while men are expected to be providers and decision-makers and do all the physical work. This stereotype is often reinforced in literature and cinema, where female characters are often depicted as being emotionally, physically, and economically dependent on male characters, or as having their actions and decisions controlled by men.

Additionally, women in cinema are often portrayed through the male gaze, which objectifies and sexualizes them, reducing them to their physical appearance rather than their

personalities or experiences. India is a deeply sexually repressed land and such a representation is not to objectify a woman but it is, unfortunately, what the consumer audience wants to subconsciously see. Thus, the existence of "item songs". This reinforces societal expectations that women should be attractive and sexually available to men, in quality or quantity, rather than being valued for their intellect, talent, or ambition.

However, the cinema has started to recognize the need for strong female representation, including topics and characters that challenge traditional gender conventions and preconceptions ("**Bunty AurBabli 2**"- 2021, "**Mardaani2**"- 2019). The growth of movements such as feminism and **#MeToo** has resulted in greater attention to how women's experiences and opinions are depicted in literature and movies. To achieve true representation and inclusion, continuous advocacy for women's rights and representation would be needed.

Conclusion

Identity is an essential part of who we are and has a lasting impact on our sense of self. In this paper, I've explored the why behind identity, and how literature and cinema can be used to explore it. I've also discussed how sociological representations of identity shape our understanding of it, and how it can have an impact on society and individuals, supporting myself with examples wherever required.

Ultimately, understanding identity is essential in helping us to understand our place in the world, and how we fit in with the people around us. It can become a tool to empower us, helping us to express ourselves and communicate our values and beliefs to others. So, if you're looking to gain a deeper understanding of identity, cinema, and literature are both powerful tools that can provide you with insight into the complexities of identity.

Ansh Rishi
B.A. Hons. English, 2nd year

Tale of a Tomato

Spring has passed
And so has this feeling within my heart,
I was born a fruit.
Then there is only one place of belonging,
For my root.
Wouldn't it make more sense,
If I could spend my life with,
One who understands me most?
I belong in a salad for fruits
Why, on my parents, is this fact lost?
Why should I work,
According to my life's rules?
Shouldn't my life be ruled by,
According to me?
The society of edibles has got my parents fooled.
I identify as fruit and,
Belong with the same
Why should I be paired up with,
A macho vegetable instead?
And so my soul loses my happiness' bid
Shouldn't the only thing to matter be,
My ripeness?
And believe me,
I am most ripe, along with time,
When I am part of the fruits' symphony.
Oh! How juicy orange is!
Oh! How the berries call my name!
How can they compare to,
Those green leafy vegetables,
Which makes me blue?
Veggies steal my thunder,
While fruits accompany me to light.
Why can't my parents,
Set aside their prejudice,
And let us live in our sapphic tents?
And so I wish,
I had parents,
Who could understand me better,
And instead of shipping me with him,
Let me be with her.

Afifa Nomani
Zakir Husain College, 2nd Semester

You Can Count on Me

Family is not just a matter of biology or genetics but the shared experiences, emotions, values, and commitments. Found Families are often created out of necessity or survival, as individuals who have been rejected, abandoned, or betrayed by their biological families find solace and comfort in each other. Stories of the found family are marked by a sense of emotional intensity and intimacy that form a precious relationship. They speak to our deep human yearning for love.

One such story is of Park Saeroyi. He is the main character of the Korean drama, Itaewon Class. He is a young man who starts his bar in the trendy area of Itaewon after being released from prison. Along the way in his journey of seeking revenge and finding success, he meets a group of misfits who become his chosen family, and works with them to overcome various obstacles.

The key member of Park Saeroyi's family is Jo Yiseo, an extremely talented woman who leaves college to work with Saeroyi. She joins his venture as a manager and turns the place upside down. Although Saeroyi and Yiseo start their relationship on the wrong foot, they form a close bond eventually, based on mutual respect, admiration, and love. Other members include Choi Seunggwon, a troubled man who finds redemption for his past evil deed by working at the bar, and Ma Hyunyi, a transgender chef who struggles with discrimination. Kim Toni is a biracial man who came to find his father in Korea but ends up working with Saeroyi and others at the bar. Jang Geunsoo is a man who struggles to find comfort with his own family but finds joy and peace while working with Saeroyi. Saeroyi finds his lost home in these people. He finds the happiness of the life he lost when his father died in a hit-and-run accident caused by the son of the powerful Jangga Group.

Throughout the series, they face numerous challenges including business rivals, personal betrayals, and violence, but never let anything cast them down. They always stick together through the good and the worse, ultimately emerging stronger and more united as a result. Along the way, they learn the importance of family, loyalty, and the transformative power of human relations. Family is not just flesh and blood, but bonds of love and loyalty that people forge throughout their life.

Sanjana Singh Rathore
BA (H) English- 6th Semester

The Joshimath Crisis

Joshimath has been in news for all the wrong reasons. It is feared that the Himalayan town may be on the verge of extinction. If things aren't controlled soon, other major areas in Uttarakhand like Mussoorie, Nainital, and Darchula may soon find a similar situation.

What happened in Joshimath?

- Joshimath is a hill station in the Chamli district of Uttarakhand. It is an important pilgrimage destination and is enroute to three other important pilgrimage sites– Badrinath, Kedarnath, and Hemkund Sahib.
- Recently, a land subsidence episode led to cracks forming in over 600 houses in the town. Similarly, the roads and fields were also damaged.
- The town's utilities, like high-tension power lines, are also being affected by the sinking and the trees in the area including the apple trees have started collapsing.
- The town's residents have evacuated their homes following the incident.

Why is it sinking?

- Anthropogenic activities have been playing a major role in the destabilization of Joshimath. The area has seen an unregulated mushrooming of hotels and other tourist infrastructure. The population pressure, added to by the tourist inflow, is also contributing to the destabilization.
- The TapovanVishnugad Hydro Power project which is being constructed on the Dhauliganga River in the Chamoli district is also one of the factors, contributing to the recent subsidence, since, in 2009 tunneling activity punctured an aquifer and another aquifer was breached in 2012. Such sudden large-scale de-watering increases the risk of land subsidence because when large volumes of groundwater are withdrawn from some rock types, land subsidence takes place. This is because the water plays a supporting role in holding the land up and when it is removed, the land weakens and collapses.
- The town is also located in a seismic zone V i.e, highly prone to earthquakes. The region experiences tremors regularly and the topsoil has been rendered unstable.

- Joshimath is situated in an old landslide zone, on a deposit of sand and stone as opposed to the main rocks. Thus the region is not suited for a township in the first place.
- The current situation is a result of apathy, for it has been widely known that the region and its ecology are highly fragile. Reports explaining the nature of the region have been available from as far back as 1976. Subsequent studies have also highlighted similar concerns. These reports have been left unheeded.

This crisis can only be avoided by curbing this indiscriminate construction. But the construction work at different places cannot be stopped without making a law, so the state government can make efforts in this and also try to make it an eco-sensitive zone.

Conclusion:

The Joshimath crisis speaks volumes of our failure to respect the Himalayan system's special characteristics, in our pursuit of economic development. The recent incident could be taken as a lesson in the importance of sustainable development.

Yashasvi Pathak

B.A. Program (Economics and Political Science)- 2nd Semester

My Paintings

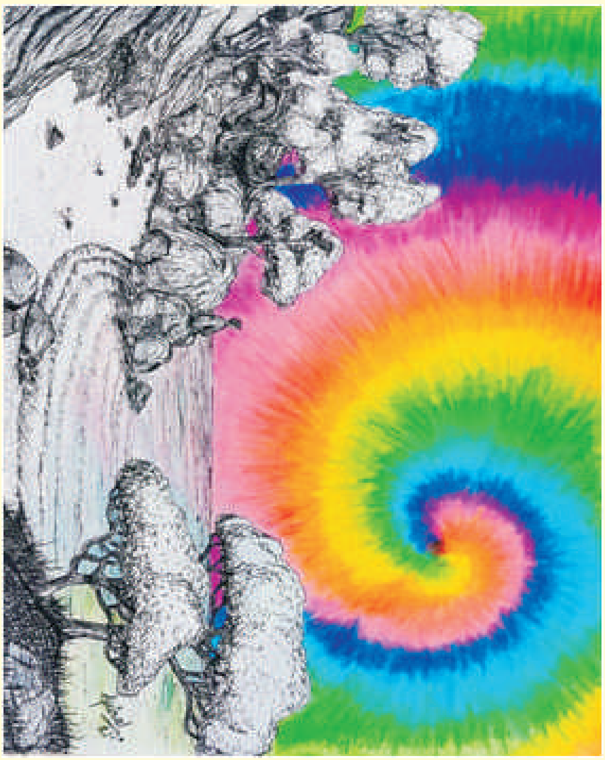

Aviral Ojha
B.Com- 2nd Year

Child Labour

Child labor takes place when children are forced to work at an early age when they are expected to study and enjoy their phase of innocence. It implies a lost or deprived childhood that leads to the exploitation of children in various forms: mental, physical, sexual, etc.

However one should note that not all work done by children should be classified as child labour . Children or adolescents above the minimum age for admission to employment can work but that work should not affect their health and personal development or interfere with their schooling. For example they can help in a family business or earn their pocket money during school holidays. These kinds of activities provide them with skills and experience, and help to prepare them to be productive members of society during their adult life.

The worst form involves children being enslaved and separated from their families. It could also mean being exposed to serious hazards and illnesses and/or left to fend for themselves on the streets of large cities – often at a very early age.

Factors such as poverty, lack of social security, and the increasing gap between the rich and the poor have adversely affected children more than any other group. We have failed to provide universal education which results in children dropping out of school and entering the labor force. Loss of jobs parents in a slowdown, farmers' suicide, armed conflicts, and high costs of healthcare are other factors responsible for child labor.

Government authorities and civil society organizations should take strict action. They need to be rescued from exploitative conditions and supported with an adequate education. Above all, there is a need to mobilize public opinion to bring an effective policy initiative to abolish child labor from our country in all its forms. The government should review its national law regarding child labor.

Vyome Punj Sharma
BAP- 2nd Semester

My Jaw is Missing Two Molars

The loud creaking of the fan was an ominous announcement of dawn. I wake up in a room, as familiar as the back of my hand. The soft wrinkles of my bedsheet seem so perfectly fit in my hands today. Instead of a heart, my eyelids feel heavy. Usual aftermath of a nightmare perhaps. Back refuses to lift without support, spine in open defiance, and up in arms.

Slowly my eyes fall on the mirror in front. I Have Aged Beyond Belief.

My face is a succession of waves of a windy sea. Roots of my hair were grey, the reflection of the sky on a rainy day. The flesh of my tongue was rougher than it used to be. Can I now speak without my words leaving a taste of blood in my mouth? My jaw is missing two molars. A deformity unseen to others, but an absence, like his, that I feel every time I try to breathe. I have aged beyond belief, but how does it feel like a relief?

My mornings are now slow. No obligation for a performance of happiness. Performance to enjoy the taste of muesli in stale cold milk.

The eggs can now boil for as long as they can. I took three minutes to chop ginger for the tea I had stopped drinking. No obligation for a performance of happiness. Performance of plastering a smile on my face. My frown is considered kind. Eyes that traveled down the neckline of my dress reflect pity now. I would have bartered lust for pity even then.

My afternoon was consumed by the warmth of the winter sun. My fingers withered by the plastic of a keyboard, heal by the touch of the orange, I peel every day while reading.

The nights are kinder. The fan doesn't creak loudly, for my snores drown its shrieks. I have aged beyond belief. The aftermath of my nightmare has finally ended.

Kariha Javaid
Gargi College, 6 Semester

This story won a prize for the Inter-college literary festival, **Literatus** organised by the Department of English.

School vs College Life

School and College life are two very distinct phases of life and equally important phases of one's life. Whereas School life prepares you to be an adult and hence responsible for your actions, College life teaches you how to actually adult. Both are fun in their own ways and offer very unique experiences.

School life and college life can differ significantly in terms of academic rigor, social experiences, and personal responsibilities. In general, college life tends to offer more independence, flexibility, and opportunities for self-discovery while school life may provide more structure and guidance. Additionally, college life often involves more specialized coursework, larger class sizes, and a greater emphasis on self-directed learning. On the other hand, school life may offer more support systems and resources for students, including closer relationships with teachers and staff.

Ultimately, the experience of school versus college life tends to be very different where the latter allows more independence, flexibility, and opportunities, whereas the former provides structure.

Sawarnik Kumar
BAP- 2nd Semester

Jung Hwan's version of "Jane woh kaise log the jinke pyaar ko pyaar Mila"

Jung Hwan is the second male lead of the Korean drama "Reply 1988". The first time I watched this drama, the only song I could relate to Deok Sun and Jung Hwan's relationship was *"Jaane woh kaise log the jinke pyaar ko pyaar mila" by* Sahir Ludhianvi from the film Pyaasa. The song means I wonder what kind of people were they who attained their love. This song is a beautiful and melancholic reflection on the nature of unrequited love and relationships.

Deok Sun and Jung Hwan have always been neighbors but one day Jung Hwan realizes he sees Deok Sun as more than just his childhood best friend. Throughout the drama, we explore the back-and-forth relationship they have. Deok Sun has a faint idea that Jung Hwan likes her but she cannot figure it out as he never shows his love. It is clear that he has deep feelings for her but he is unable to express them, at least in front of her. He fails to act on his feelings which lead to misunderstandings and missed opportunities.

The lyrics penned by Sahir reflect the true emotions Jung Hwan feels when he realizes that he has lost Deok Sun to Taek. He realizes it's too late to confess his love.

"Uff na karenge lab silenge aansu pee lenge" translates to I won't say a word and drink up my sorrows. Jung Hwan drinks up his pain and sorrow when he permits Taek to go after Deok Sun.

This song perfectly reflects the emotional state of Jung Hwan when he loses the love of his life. It is a perfectly relatable song for the unfulfilled romantic tension between Deok Sun and Jung Hwan in Reply 1988.

Sanjana Singh Rathore
BA (H) English- 3rd Year

"Yatho Hasta thatho Drishti
Yatho Drishti thatho Manah
Yatho Manah thatho Bhaava
Yatho Bhaava thatho Rasa."

"Where the hands are, the eyes follow
Where the eyes are, the mind follows
Where the mind goes, the expression follows
Where there is an expression, mood is evoked."

"Indian dance is the sublime medly of movements, gestures and expressions connecting the human spirit with the divine soul"

Titisha Samanta
BA (H) English- 2nd Year

Flower Without a Sun

Every morning I wake up with spiraling thoughts,
I feel lost in a place unknown

Faking a smile to every passerby,
I am hiding my scars under my sunken eyes

My heart is wailing for a loved one,
I am feeling lonely even if they are around

Missing my unfeigned smile
I am thinking of my past self who enjoyed moments of delight

Now, I am just an empty shell like a flower without a sun
Lying around like a bullet without a gun.

Hashmeet Kaur
B.Com –6th Semester

FOMO

Fear of missing out is scary,
But what if the body is there but the soul is left in solitary?
No, I am not a poetess in leading!
I just write when I see my sadness growling.
'Help me, is what I need to ask
But I do not think it is an easy task.
Hurt left tears in my eyes
And look how beautifully I let my smile be its disguise.
Showing my vulnerability is a mistake,
The amount of fakeness I carry will take me to my grave.
'You have too much flesh how can you be sad, they say
And how the hell am I not supposed to feel all grey?
Tiredness is the only feeling I remember
What happened to the super tender heart?
I try to carry myself along
But the burden of them is growing strong.
I am the hoax of my life
And will let myself continue the camouflage with pride.

Sanjmee
BA(H) English, 2nd Semester
BA(H) English, 3rd Year

STAFF COUNCIL COMMITTEE

Academic Development Committee

Administration Reforms Committee

Examination Committee

Maintenance Committee

Student Welfare Committee

Student Advisory Committee

STAFF COUNCIL COMMITTEE

PF Committee

Purchase Committee

Sports Committee

STATUTORY COMMITTEE

Anti Discrimination Committee

Enabling Unit

STATUTORY COMMITTEE

Internal Complaints Committee

North East Committee

Scrape and E Waste Committee

Yuva

G 20 Presidency Committee

Website Committee

INTERNAL QUALITY ASSURANCE CELL (IQAC)

IQAC

AISHE

AISHE

NON-TEACHING STAFF

Non-Teaching Staff

हिन्दी विभाग

संपादक

प्रो. दीपमाला

छात्र संपादिका: **भावना अवस्थी**

छात्र संपादक: **रोहित कुमार**

अनुक्रम

संपादक की कलम से...	प्रो. दीपमाला	3
छात्र संपादिका	भावना अवस्थी	4
छात्र संपादक	रोहित कुमार	5
एक मुलाकात बाकी है	जयदेव शाक्य	6
आज के युग में महिलाएँ किसी से कम नहीं फिर भेद क्यों?	खुशी शर्मा	7
रील और रियल लाइफ	गौरव गुप्ता	8
धन का नशा	पायल विज़	10
एक समंदर की प्यास, यहाँ सब आएंगे सब चले जाएंगे	शरद अवस्थी	11
अच्छा लगता है।	भावना अवस्थी	12
एक दिन साहित्य अकादमी के नाम...	स्वाति	13
प्रकृति का ऋण	प्रो. दीपमाला	14
अंधेरा	आशी चौधरी	15
मोबाइल लाइब्रेरी (एनबीटी)	रोहित कुमार	16
लेकिन हम कभी मिले ही नहीं थे।	दुर्गेश	17
मेरी प्यारी नानी।	साक्षी शर्मा	18
कहाँ गई गौरैया	रमण पाण्डेय	19
'छात्रों के लिए पुस्तकालय स्वर्ग है' – डॉ. हरनेक सिंह गिल	गौरव गुप्ता	20
बंगला साहिब गुरुद्वारा	खुशी शर्मा	21
बढ़ता भारत, आत्मनिर्भर भारत।	संजीव	22
नारी	संदीप तिवारी	23
कली की कहानी	यशस्वी पाठक	24
नेशनल ट्राइबल फेस्टिवल में भ्रमण	हिमांशु शर्मा	27
झुमके, दोस्ती और बारिश	टीना दुर्गानी	28
पूँजी	समर्थ सोती	29
होल्डन कॉलफील्ड से	समर्थ सोती	30

संपादक की कलम से...

रचनात्मकता सिर्फ मनुष्य की ही बपौती है, जो उसे ईश्वर द्वारा प्रदान की गई है। यदि मनुष्य अपने आप को किसी भी तरह के सृजन से दूर रखता है तो उसका मतलब यही है कि सही मायनों में वह मनुष्य नहीं है। मनुष्य को ही सृजन की यह शक्ति प्रदान की गई कि वह अपने विचारों को बोलकर, लिखकर और कल्पना की उड़ान के द्वारा एक नई रचना या शोध के रूप में समाज के सामने प्रस्तुत करें और उसमें बदलाव की, सोचने–समझने की एक नई शक्ति प्रदान करें। जितनी भी प्रगति मनुष्य ने आज तक की है, उसके पीछे उसकी यही सृजनात्मक शक्ति कार्य करती रही है।

हर वर्ष की भाँति सुरलोक पत्रिका का हिंदी अंक इस वर्ष भी अपने विद्यार्थियों की कलम का आश्रय ले आप सबके सामने नए विचारों से अनुप्राणित हो प्रस्तुत की जा रही है। जिसमें विद्यार्थियों द्वारा लिखी गई रचनाएँ, उनके मन की और मस्तिष्क की परतें खोलती हुई नजर आएंगी। विद्यार्थियों द्वारा खुद को इस रचना प्रक्रिया में संलग्न रखना महाविद्यालय के लिए गौरव की बात है। क्योंकि जब तक विद्यार्थी लिखना नहीं सीखता, तब तक वह सोच भी नहीं सकता, जैसे ही वह लिखने के लिए आतुर होता है उसके मन मस्तिष्क में बहुत से विचार कुलबुलाने लगते हैं और उसकी वह कुलबुलाहट किसी ना किसी रचना या नवनिर्माण के रूप में हमारे समक्ष प्रस्तुत हो जाती है। नई शिक्षा नीति के अंतर्गत भी जहाँ विद्यार्थियों को शिक्षा के साथ–साथ नई–नई कलाओं से सुसज्जित करके एक संपूर्ण मानव बनाने की प्रक्रिया का आह्वान किया जा रहा है, वहीं हमारे विद्यार्थियों में भी साहित्य कला के प्रति रुचि उत्पन्न हुई है। जिसके द्वारा वह अपनी रचनाशीलता के माध्यम से साहित्य लिखने की कला का विकास करने का प्रयत्न, जो पहले भी किया जाता रहा है अब फिर एक और नई श्रृंखला को उसमें जोड़ा जा रहा है। इस प्रकार विद्यार्थियों को सृजन प्रक्रिया में संलग्न करने का भी उद्देश्य पूर्ण हो जाता है। यहाँ सुरलोक पत्रिका में बच्चों द्वारा अपने विचारों को खुलकर अभिव्यक्त करने का एक और अवसर प्रदान किया जा रहा है। आशा करती हूँ कि आप सभी को सुरलोक का यह अंक पिछले अंकों की भाँति ही कुछ नए रूप और अंदाज में पसंद आएगा।

–प्रो. दीपमाला
हिंदी विभाग

छात्र संपादिका

नमस्कार पाठको,

श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज के सभी विद्यार्थियों को फूलों की माला की तरह एकता के सूत्र में पिरोकर रखने वाली महाविद्यालय पत्रिका 'सुरलोक' के हिंदी अंक में आप सभी का स्वागत करती हूँ।

व्यक्ति को कभी भी मौके का इंतजार नहीं करना चाहिए। क्योंकि जो आज है वो ही सबसे बड़ा मौका है। इस पत्रिका के हिंदी अंक में छात्र– संपादिका बनने का मौका मेरे सामने बहुत कुछ सीखने की जिज्ञासा को लेकर आया। कोई भी काम हमें करने से पहले मुश्किल ही लगता है, ये जिम्मेदारी भी शुरूआत में काफी मुश्किल भरी प्रतीत हुई। परंतु प्रो. दीपमाला, मार्गदर्शिका और सहयोगी रोहित के साथ यह कार्य सुचारू रुप से संपन्न हुआ। जिस तरह पानी आगे बढ़ने के लिए अपना रास्ता बना ही लेता है, उसी तरह इस पत्रिका के हिंदी संस्करण का कार्य भी आगे की ओर बढ़ता चला गया।

कॉलेज के सभी छात्रों की हिंदी में अभिव्यक्ति, संप्रेषण एवं साहित्यिक अभिरुचि को सफल बनाने के लिए सुरलोक पत्रिका एक मंच प्रदान करती है। इस हिंदी संस्करण के सभी लेखक प्रशंसा के पात्र हैं। पत्रिका को अलंकृत रूप प्रदान करने में इसके लेखकों की लेखनी और विचारों का अनूठा योगदान है। जिसकी मैं हृदय से प्रशंसा करती हूँ। मुझे पूर्ण विश्वास है कि विविधता में एकता को दर्शाने वाली यह पत्रिका अपने बहुआयामी दायित्व में पूर्णरूपेण सफल होगी।

हमारी कोशिश,
पत्रिका की सफलता
मेरी शुभकामनाएँ...

– भावना अवस्थी
छात्र संपादिका

छात्र संपादक

वैचारिक धरातल पर...

सुरलोक के नाम से प्रस्तुत यह वार्षिक पत्रिका विद्यार्थियों के सशक्त बनने तथा विमुक्त होने का प्रतिबिम्ब है। यह प्राथमिक रूप से छात्रों द्वारा सृजित एवं सम्पादित वार्षिक पत्रिका है। तथापि शिक्षकों की परामर्श मण्डली ने अपने मार्गदर्शन के द्वारा संपादकीय योग्यता व कौशल को अल्प समय में विकसित करने और हमें इस पत्रिका के संपादकीय कार्य को संपन्न करने में सफलता प्रदान की है।

मनुष्य का विकास और भविष्य उसकी मनःस्थिति पर निर्भर है, जैसा बीज होगा वैसा ही पौधा उगेगा अर्थात् जैसे विचार होंगे वैसे ही कर्म। अच्छा बुरा समय ऐसे ही नहीं आता, उसका कर्म के साथ संबंध अवश्य होता है। वास्तविक पूँजी हमारे पास धन नहीं, विचार ही हैं। चिंतन से जीवन को दिशा मिलती है और भविष्य के अच्छे–बुरे का ज्ञान होता है। सत्य यह है कि आज मनुष्य अपने विचारों के कारण ही इस समाज में अच्छा या बुरा बनता है।

अपने विचारों के प्रवाह से हम जान लेते हैं कि किस दिशा में बह रहे हैं, उनका स्तर क्या है जैसे यदि क्रोध, लालच, वासना, तृष्णा, द्वेष और अहंकार आदि आकांक्षाओं की प्रधानता है, तो समझो परिस्थितियाँ ठीक नहीं हैं, विषम हैं। वर्तमान में कुविचार या स्वार्थ ही मनुष्य का सबसे बड़ा शत्रु है। कुविचार मानव को पतित करते हैं और उसकी उन्नति में बाधक भी सिद्ध होते हैं। प्रस्तुत पत्रिका में भी ऐसे विचारों को सम्मिलित किया गया है, जिनसे उनकी मानसिकता का पता चलता है।

If you do not like your destiny, don't accept it. Instead, have the courage to change it the way you want it to be.

"There is only one way to avoid criticism; do nothing, say nothing and be nothing." so do it anyway.

-Aristotle

रोहित कुमार
छात्र संपादक

एक मुलाकात बाकी है

आज फिर आपकी कमी खलने लगी है,
मेरी सांस भी अब थमने लगी है।
मुझे तुमसे करनी कुछ बात बाकी है,
लगता है फिर एक मुलाकात बाकी है।

वो मुझसे अब क्यों रूठने लगे हैं,
मेरे सपने भी अब टूटने लगे हैं।
इंतजार की बस वो रात बाकी है,
लगता है फिर एक मुलाकात बाकी है।

मुझे बस आपकी आँखों को निहारना है,
चेहरे पर आती इन जुल्फों को संवारना है,
दिल में बस ये खुराफात बाकी है,
लगता है फिर एक मुलाकात बाकी है।

जब मैं पहली दफा मिलने को तरसता था,
हर ख्वाब में सिर्फ तुझे देखा करता था,
इस दफा मिलकर किस्मत को मात देना बाकी है,
लगता है फिर एक मुलाकात बाकी है।

तुम लगाओ गैर की मेहंदी ये हमें गवारा नहीं,
तुम न मिले हमें तो कोई हमारा नहीं,
देना है तुम्हें मेरा साथ बाकी है,
लगता है फिर एक मुलाकात बाकी है।

न हो कम ये मोहब्बत कभी,
ना छूटे ये साथ तुम्हारा कभी,
तुम्हारे घर आना अब मेरी बारात बाकी है,
लगता है फिर एक मुलाकात बाकी है।

जयदेव शाक्य
बी ए. हिंदी ऑनर्स

आज के युग में महिलाएँ किसी से कम नहीं फिर भेद क्यों?

अंतर्राष्ट्रीय महिला दिवस आज अंतर्राष्ट्रीय महिला दिवस के अवसर पर बड़े–बड़े समारोह हो रहे हैं, महिलाओं की बेहतर स्थिति को दर्शाने के लिए और उनको और अधिक प्रोत्साहित करने के लिए। किंतु सच्चाई तो यह है कि यह सब केवल एक दिन का दिखावा साबित हो रहा है। यूं तो हम 21वीं सदी में हैं, आधुनिक युग में जहाँ महिलाएँ कहीं भी पुरुषों से पीछे नहीं हैं। महिलाएँ जितने अच्छे से घर, परिवार और माता–पिता को संभाल सकती हैं, उतने ही अच्छे से हवाई जहाज और एक बहुत बड़ी कंपनी में भी अपना दायित्व निभा रही हैं। किंतु फिर भी समाज में कुछ लोग अभी भी ऐसे हैं, जो आधुनिक युग में होते हुए भी वही पुरातन युग की सोच रखते हैं। उदाहरण के लिए, अगर घर में कोई नया मेहमान आने वाला है, तो वह लड़का ही हो और इसका कारण क्या है कि केवल लड़का ही चाहिए? उसका उत्तर किसी के पास नहीं है और यह सोच अधिकतम महिलाओं में ही देखी जाती है।

मैं खुद एक ऐसे समाज से आती हूँ, जहाँ बच्चियों को बड़े दुलार से पाला जाता है और देवी स्वरूप माना जाता है, पैर छुए जाते हैं और त्योहारों पर पूजा–पाठ भी की जाती है। किंतु इतना सब करने के बाद भी उसे अपने लिए कम और अपने छोटे भाई के लिए अधिक आजादी महसूस होती है।

आज के युग में महिलाएँ किसी से कम नहीं हैं और उन्होंने इस बात का लोहा मनवा लिया है। क्योंकि चाँद पर जाने वाली भी एक महिला है और घर संभालने वाली भी एक महिला ही है। जिसके बिना हमें हमारा घर पूरी तरह अधूरा लगता है। एक महिला ही एक साथ बच्चे, घर, माता–पिता और इसके साथ अपनी नौकरी, सब चीजें एक साथ संभालने में है और ये काम एक महिला ही कर सकती है। ऐ नारी तू महान है, अपने आप को किसी से कम ना आँक।

खुशी शर्मा
बी ए हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

रील और रियल लाइफ

रील के तो काफी अलग–अलग अर्थ होते है, लेकिन रियल शब्द का अर्थ असली होता है। आज के वर्तमान समय में रील का प्रचलन बहुत ज्यादा है, चाहे वह घूमना–फिरना हो, लघु फिल्म, कैमरा रील आदि हो।

लेकिन आज मैं बात कर रहा हूँ वर्चुअल और रियल लाइफ के बारे में। वर्तमान समय डिजिटल संचार का युग तो है ही, लेकिन यह रियल लाइफ में जो घटना, व्यंग्य या हास्य होता है, उसका सीधा असर हमारे मन और मस्तिष्क पर पड़ता है। कहीं कोई घटना घटी, अच्छी या बुरी इंटरनेट पर वायरल होने लगती है।

आज के समय में रियल लाइफ में लोग वर्चुअल दिन व्यतीत करते हैं। सूरज की पहली किरण निकलती है एक नया दिन लेकर आती है। लोगों की सुबह मोबाइल फोन देखकर शुरू होती है। सुबह–सुबह सबसे पहले उठकर औसत लोग मोबाइल स्क्रीन देखते हैं, नोटिफिकेशन चेक करते हैं। यूट्यूब, व्हाट्सएप, इंस्टाग्राम, स्नैपचैट, यूपीआई पेमेंट आदि जैसे अनेक मैसेज नोटिफिकेशन आते हैं। लोग सुबह ही फोन इस्तेमाल करना शुरू कर देते हैं। चाहे वह मेट्रो हो, अपने घर का कमरा या कोई पार्क। एक समय ऐसा था जब मोबाइल व्यक्ति से दूर होता था और व्यक्ति अपने दिन की शुरुआत अपने माता–पिता का आशीर्वाद लेकर करता था। लोग शरीर की ओर ध्यान देते थे, मैदान में जाकर वर्जिश करते थे, पैदल चलते थे, शारीरिक खेल खेलते थे, जैसे क्रिकेट, फुटबॉल, टेनिस और दौड़ लगाना जैसी तमाम गतिविधियाँ करते थे। वह रियल लाइफ होती थी, लेकिन यही सब सुबह उठकर फोन पर देखना यह वर्चुअल लाइफ है।

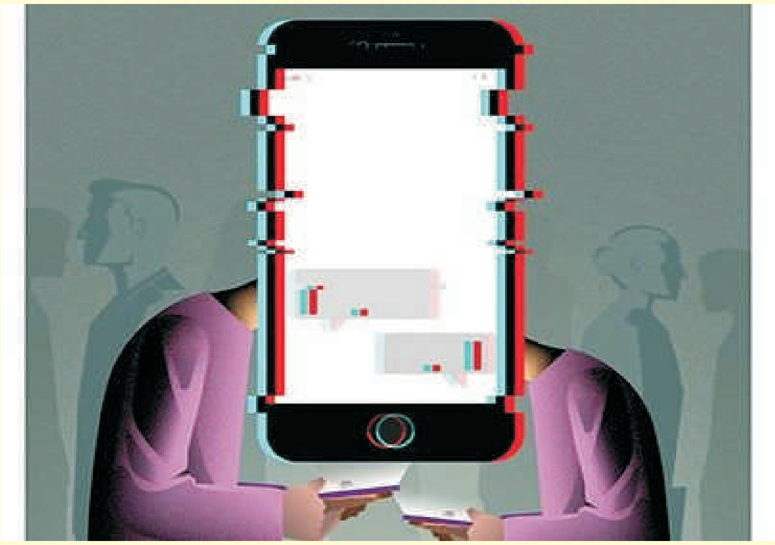

आज वर्तमान में कुछ लोग मानसिक रूप से बीमार हैं। आपस में लोगों के विचार मिलते हैं, वे आपस में मित्र बन जाते हैं। उनकी एक अपनी संगोष्ठी होती है। आपस में संवाद करते हैं, लेकिन किसी कारण, किसी बात या मनमुटाव हो जाने पर अपना आत्मसम्मान कम समझने लगते हैं और फिर उनसे मिलना नहीं चाहते।

एक दूसरे का संपर्क व्यक्तिगत होता ही है, हालांकि मोबाइल में भी होता है। कम आत्मसम्मान महसूस करने के कारण वह मानसिक रूप से बीमार होते हैं लेकिन शारीरिक रूप से स्वस्थ। अपने व्हाट्सएप, इंस्टाग्राम आदि पर कम आत्मसम्मान का भाव रखकर अपने पसंद के व्यक्ति को स्टेटस और स्टोरी के माध्यम से अपने विचार पहुँचाते हैं।

क्योंकि ''जिससे हम लड़ते हैं, उससे हम प्यार करते हैं'' और हम चाहते हैं हम उन से कभी दूर ना हों।

इंस्टाग्राम रील और रियल लाइफ की बात करते हैं। व्यक्ति अपनी भावनाओं को रील में ढूँढता है, चाहे वह व्यंग्य हो, प्यार हो, क्रोध हो, रोमांस हो, घमंड हो, उत्तेजना हो, जागरूकता हो या आत्म सम्मान हो, इन भावनाओं को रील में वर्चुअल रूप से महसूस करके अपने चाहने वाले व्यक्ति को जरूरत के अनुसार रील भेजते हैं। लेकिन औसत यह समझा गया है कि जिस व्यक्ति से इंस्टाग्राम पर बात होती है या व्हाट्सएप पर होती है, उनसे रियल लाइफ में व्यक्तिगत तौर पर बहुत कम संवाद स्थापित किया जाता है। वैसे तो इंस्टाग्राम सूचना का भंडार है। इसमें शिक्षित वर्ग, पूंजी वर्ग और आम नागरिक सभी मौजूद होते हैं। अगर किसी एक व्यक्ति से भी पूछा जाए,आपके कितने फॉलोअर्स हैं? तो उत्तर मिलता है 500, 1000, 3000, 4000 या मिलियन। व्यक्ति अपने फॉलोअर इतने अच्छे तरीके से बताता है कि वह अपने लिए यह समझता है, वह अमृत है या खाने की खीर है। अगर उस व्यक्ति से पूछा जाए आप बीमार पड़ जाए तो कितने लोग आपकी मदद के लिए आएंगे? मेरा मानना है एक व्यक्ति भी नहीं आएगा, क्योंकि यह वर्चुअल दुनिया है। लोग अपना पूरा दिन रील देखने और चैटिंग में बर्बाद कर लेते हैं। ज्यादातर लोग बर्थडे, मदर्स डे, वैलेंटाइन डे,फादर डे आदि डिजिटल रूप में सेलिब्रेट करते हैं। डिजिटल रूप में प्रदर्शनी लगाते हैं,लेकिन वास्तविक जीवन में बहुत कम संवाद होता है।

रियल लाइफ बहुत ही सुंदर होती है और आकर्षक होती है। रियल लाइफ में वह सब मौजूद है, जो रील वाली लाइफ में नहीं है। अपनी रियल लाइफ को बेहतरीन बनाएँ। अपने दिन की शुरुआत अच्छे से करें। प्रतिदिन व्यायाम, योग, अपने चाहने वालों से संवाद करें अपने बड़ों का सम्मान करें। आप जिस क्षेत्र में अपना करियर बना रहे हैं, उसमें अपना सर्वश्रेष्ठ कार्य करें, क्योंकि यही असल जीवन होता है। अंत में यही कहूँगा कि अपने आप को पहचानें, खुश रहें।

गौरव गुप्ता
बी ए हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

धन का नशा

एक छोटा–सा पाँच साल का बच्चा रमेश, दोस्तों के साथ खेल रहा था। खेलते–खेलते रमेश विरोधी दल पर भारी पड़ रहा था। तभी अचानक दोनों दलों में कहासुनी हो गई। दूसरे दल का एक बड़ा लड़का रमेश से लड़ने लगा और काफी समय झगड़ा चलने के बाद बड़ा लड़का कहता है, ‘‘नौकर हैं, नौकर की तरह रह। इस पर रमेश कुछ घबरा जाता है, यह बात उसके दिमाग में गूँजने लगती है, इस शब्द को वह कभी भुला नहीं पाता।

बड़ा होकर रमेश एक बड़ी कंपनी में नौकरी पर लगता है, अब वह नौकर नहीं बल्कि मालिक था। उसके साथ कई छोटे–बड़े कार्य करने वाले लोगों का हुजूम था।

एक दिन वह लिफ्ट से नीचे उतरते वक्त देखता है, एक पढ़ी–लिखी महिला जो अभी बड़ी गाड़ी से उतरी है, वह सुरक्षा में तैनात महिला गार्ड को अपशब्द और गाली–गलौज कर रही है। महिला गार्ड अपनी सफाई देने का प्रयास कर रही है, किंतु इसका प्रभाव धन के नशे में डूबी महिला पर नहीं पड़ रहा है। तभी रमेश की नजर महिला गार्ड के साथ खड़े लड़के पर पड़ती है, जो अपनी माँ के पीछे डरा सहमा खड़ा है। उस लड़के को देखकर रमेश को बचपन की याद आ जाती है। जब खेल में किसी ने यह कहा था, ‘‘नौकर का लड़का है, नौकर बनकर’’ रह तब उसे महसूस होता है, शर्मिंदगी किसे कहते हैं।अचानक वह सारा दृश्य रमेश की आँखों के सामने आ जाता है और उसकी आँखें अचानक नम हो जाती हैं।

यह कहानी हमें बताती है कि हमें धनवान होने का घमंड नहीं करना चाहिए। धन हमारी जिंदगी में आवश्यक तो है, लेकिन हमें धन को अपने जीवन का सबसे महत्वपूर्ण अंश नहीं बनाना चाहिए। धन के पीछे भावनात्मक और मानसिक आकर्षण का होना संभव होता है, जो हमें खोखला बना देता है। इस कहानी के अंत में, रमेश को उस लड़के को देखते हुए बचपन की वह बात याद आ गई और उसे, अपने भाग्य को धन से ही मापने से बचने की आवश्यकता का आभास हुआ। इससे हमें यह सीख मिलती है कि धन का सदुपयोग करना हमारे लिए जरूरी है, लेकिन इसे अपने जीवन का सबसे महत्वपूर्ण अंश बनाने से बचना चाहिए।

पायल विज़
बी ए हिंदी ऑनर्स

एक समंदर की प्यास

इक समंदर पर सूरज तले मैं प्यासा रह गया,
उसने जाने की बात कही और मैं रुआसा रह गया
मैं उसे यूं ही कोई जाती सी बला समझा था लेकिन,
मैं मुझमें रहा और अच्छा खासा रह गया

यहाँ सब आएंगे सब चले जाएंगे

दिलनशी रिश्ते भुलाए जाएंगे,
अब तेरे तोहफे जलाए जाएंगे

अब तो उजड़ गया हर मकान तेरा,
बस्ती अब तेरे लोग क्या कमाने जाएंगे?

मेरी हिजरत का सबब तुझसे बतलाने,
देख अब कौन दीवाने आयेंगे?

कर दिया है पुश्तैनी मकान का सौदा,
क्या मेरे पुरखे अब भी गया नहाएंगे?

कर दूं क्या इकरार–ए–मायूसी जरा–सी,
क्या ये लोग मुझे फिर बहलाने आएंगे?

है ये जिंदगी कुछ लम्हों का फसाना,
यहाँ सब आएंगे, सब चले जाएंगे

विशेष उल्लेखः –
गया– फल्गू नदी (बिहार स्थित सनातन धर्म में मोक्षदायनी नदी, भगवान विष्णु का विष्णूपद मंदिर इसके किनारे खड़ा है, मान्यता है की यहाँ वैदिक विधि से अनुष्ठान करने से पूर्वजों को मोक्ष प्राप्त होता है)

शरद अवस्थी
बी ए इतिहास

अच्छा लगता है

अच्छा लगता है...
थोड़ा खुद के साथ रहना,
थोड़ा खुद से कुछ कहना
अच्छा लगता है

खुद की नादानियों को
सोंचकर हँसना,
और खुद की बातों से दूसरों को हँसाना
अच्छा लगता है

कभी खुद में खो जाना
तो कभी, कुछ पल वक्त से छीन के
खुद के लिए लाना
अच्छा लगता है

अच्छा लगता है आँखें बंद कर
सपने देखना,
और दुनिया के शोर से दूर
खुद में रह जाना
कभी बारिश की बूँदों से खेलना,
तो कभी आसमान में उड़ने की चाह रखना
अच्छा लगता है

भावना अवस्थी
बी ए हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

एक दिन साहित्य अकादमी के नाम....

16 मार्च, 2023 हमारे अपने श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज, दिल्ली विश्वविद्यालय के हिंदी विभाग से प्रोफेसर दीपमाला मैम और डॉ शैलजा मैम के द्वारा विद्यार्थियों को रविंद्र भवन, फिरोजशाह रोड, नई दिल्ली में आयोजित फेस्टिवल ऑफ लेटर्स 2023 साहित्योत्सव में ले जाया गया। साहित्य अकादमी की ओर से आयोजित, छह दिवसीय साहित्य उत्सव 11 मार्च से शुरू हुआ। 11 मार्च, 2023 को नई दिल्ली में 39वें 'पत्र महोत्सव' की शुरुआत में कई भारतीय भाषाओं के चौबीस लेखकों को 'साहित्य अकादमी पुरस्कार 2022' से सम्मानित किया गया। साहित्योत्सव में लगभग 60 भाषाओं के प्रतिनिधियों ने शिरकत की थी।

इस कार्यक्रम में मातृभाषा के महत्त्व को ध्यान में रखा गया। भारत में आदिवासी समुदायों के महाकाव्य, संस्कृत भाषा और भारतीय संस्कृति आदि पर भी परिचर्चा की गई। साहित्य अकादमी साहित्योत्सव में 40 से अधिक सत्र आयोजित किये गये थे। विद्यार्थियों ने वहाँ चल रहे अनेक कार्यक्रमों में हिस्सा लिया और बहुत से साहित्य से जुड़े विषयों के बारे में समझा।

साहित्य अकादमी का पुस्तकालय भारत के प्रमुख बहुभाषिक पुस्तकालयों में से एक है, यहाँ पर अकादमी द्वारा मान्यता प्राप्त 24 भाषाओं में विविध साहित्यिक और संबन्धित विषयों की पुस्तकें उपलब्ध हैं। यह पुस्तकालय समालोचनात्मक पुस्तकों, अनूदित कृतियों, संदर्भ ग्रंथों तथा शब्दकोशों के समृद्ध संग्रह के लिए जाना जाता है। लौटते वक्त विभिन्न छात्र–छात्राओं ने वहाँ से बहुत–सी ज्ञानवर्धक पुस्तकें खरीदीं। उस एक दिन के शैक्षणिक दौरे में हमने बहुत कुछ सीखा।

स्वाति
बी ए हिंदी ऑनर्स

प्रकृति का ऋण

न जाने ये दुनियां कहां जा रही है?
कोरोना के दर्द से ये क्यों? कुछ नहीं सीख पा रही है?
प्रकृति का इतना दोहन करके, करली रात–दिन इतनी प्रगति इसने।
फल फूल सब्जियां तो थी वरदान इसके लिए,
आज ये चींटियों से लेकर हर एक जीव को खा रही है।
बचा था सिर्फ इसका खुद को खाने का काम अभी,
लेकिन नरभक्षियों की भी खबरें,
बहुत समय पहले से सुनने में आ रही हैं।
तुमने प्रकृति का इतना सबकुछ नष्ट किया।
आज ये प्रकृति तुम्हारी नई पीढ़ियों को इसका मजा चखा रही है।
पैदा होने से पहले ही हजार बीमारियों का घर उन्हें बना रही है।
मांग लो माफी अब भी इससे, अगर मांग सको,
कोरोना जैसी हजारों बीमारियों की योजना ये भविष्य में तुम्हारे लिए बना रही है।
उठो, जागो खुद भी और अपने बच्चों को भी सिखाओ,
प्रकृति के प्रत्येक जीव से प्रेम करना।
जिओ और जीने दो,वाले भावों को मन में रखना।
शाकाहारी बनना, पेड़ पौधे लगाना, जल संरक्षण कर,
प्रकृति का ऋण चुकाना।
आपस में प्रेम और भाईचारा रखना,
मनुष्य होने का अपना जीवन सफल बनाकर
प्रकृति से प्रेम निभाना।

प्रो. दीपमाला
हिन्दी विभाग

अंधेरा

अंधेरा बेवजह ही बदनाम है। क्यूंकि अंधेरे को हमेशा गलत होने का ही चिह्न माना जाता है। मुझे रोशनी ज्यादा बुरी लगती है। अंधेरा नींद को सुकून देता है। रोशनी आँखों में चुभती है। मुझसे रोशनी में कुछ लिखा नहीं जाता, दिखता सब है, चाहे वो कागज हो, कलम हो या स्याही। लेकिन जज़्बात नजर नहीं आता। रोशनी में आँसू बहते नहीं, होंठ मुस्कुराते नहीं, कोई देख न ले रोशनी में जख्म हम सबसे छुपाते हैं। लेकिन अंधेरे में यह सब सुकून का एक पल बन जाते हैं। बेपरवाह होके अंधेरे में हम खुद को ढूँढ पाते हैं।

मुझे सपनों को तोड़ने वाली रोशनी नहीं चाहिए। मुझे तो सुकून मे जीने वाली ये अंधेरी रात ही चाहिए। मुझे वो अंधेरी रात पसंद है, रात में निकला वो चाँद पसंद है, मुझे वो चमचमाते तारे, मुझे यह सुकून भरा आसमान पसंद है। लोग कहते है हर चीज की एक परिभाषा होती है, तो अंधेरे की परिभाषा क्या है? अंधेरा क्या है अंधेरा एक सच है। एक खूबसूरत जज़्बात है, बीत गया उस कल के जैसा अंधेरा आज रात है। यूं ही बदनाम है महफिलों में, अरे! कोई पूछे दिन के बाद भी तो रात है। जितना जरूरी सवेरा है उतना जरूरी अंधेरा है। जो न मिलता, सुकून भी अंधेरे से मिल जाता है।

रोशनी भीड़ है। सपनों की बात है, लेकिन अंधेरा तनहाई का साथ है। अंधेरा किसी से डरता नहीं है। रोशनी जाती है अंधेरे के बीच से तीर की तरह लेकिन अंधेरा चोट खाकर भी गिरता नहीं। कितना पाखा है तुम गौर से देखो, कितना सुंदर है अंधेरा। जैसा भी है सच्चा है अंधेरा। यूं लोगों की तरह झूठ—फरेब नहीं कहता है। एक सच्चा साथी है अंधेरा,रोशनी से अच्छा है अंधेरा। अंधेरे में मेरी परछाई नहीं मै हूबहू नजर आती हूँ, इसीलिए एक सच्चा नजरिया है अंधेरा। अंधेरे में आँसू छुपाने नहीं पड़ते, जो है वो दिखाने नहीं पड़ते, तो क्यों न कहुँ अंधेरे से अच्छा कोई साथी नहीं मेरा सच्चा।

आशी चौधरी
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

मोबाइल लाइब्रेरी (एनबीटी)

(एक संस्मरण)

कोविड महामारी के दो साल के अंतराल के बाद, पुस्तक प्रेमियों के लिए एक बार फिर पुस्तकों का दरवाजा खुल गया था। यह एनबीटी इंडिया द्वारा श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज में आयोजित किया गया था। चूँकि यह कॉलेज स्तरीय बुक फेयर था, इसमें विद्यार्थियों के विषयों से अलग किताबें भी मौजूद थी। उनकी रूचियों की अनेक पुस्तकें और आर्टबुक भी इसमें शामिल थी और कुछ देशभक्ति की किताबें और युवाओं को प्रेरित करने वाले लेख व आत्मकथाएँ भी थी।

कुछ समय व्यतीत करने के बाद, हम सभी सहपाठियों ने बुक फेयर का भ्रमण किया और कुछ पुस्तकें खरीदीं। हमें प्रो. दीपमाला मैडम ने लाइब्रेरी का भ्रमण कराया। यह हमारे लिए एक अलग अनुभव था और इसी के साथ हमारा दिन समाप्त हुआ। यह थकान भरा दिन था, जिसमें हमें बहुत से नए लेखकों के विषय में ज्ञान प्राप्त हुआ। जो हमें कॉलेज की चार दिवारी में प्राप्त नहीं हो सकता था।

किताबें मनुष्य की सबसे अच्छी दोस्त होती हैं। जो जीवन भर उसका मार्गदर्शन करती हैं। आज भले ही आधुनिकता का दौर है, पर पढ़ने की रुचि समाप्त नहीं हुई है। यह एक ऐसा कदम था, जिसमें वास्तविकता में किताबों को पढ़ने का प्रोत्साहन मिला। जिससे आने वाली पीढ़ी इसका महत्व समझ सकें।

रोहित कुमार
बी ए. हिंदी ऑनर्स

लेकिन हम कभी मिले ही नहीं थे

बात छोटी–सी है
लेकिन अनमोल है।
रिश्ता अनजाना–सा है लेकिन खास है।
विश्वास बहुत था, हमें खुद पर लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
बाते करते थे, हम हमेशा लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
वो करते थे चिंता हमारी।
लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
राह में काँटे मिले, सहारे के लिए तुम थे
लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
मुसीबतों में साथ तुम्हारा था,
अटल विश्वास हमारा था लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
डर लगता था, क्या हम कभी हो सकेंगे तुम्हारे
लेकिन हम कभी मिले ही नहीं थे।
भोलापन श्रृंगार है आपका लेकिन अभी तक कभी हम मिले नहीं थे।
भक्ति नहीं, गुण देखते हो,
बिना माँगे सब देते हो लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
डर लगता है, क्या आप मेरी भी सुनते हो
लेकिन हम कभी मिले नहीं थे।
जब खुद पर शक हुआ, तो तुमने संभाला

लेकिन हम कभी मिले ही नहीं थे।
बात करना अच्छा लगता है आपसे, मेरे ईश हो, मेरे भोलेनाथ हो आप
लेकिन अभी तक हम कभी मिले ही नहीं थे।

दुर्गेश
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

मेरी प्यारी नानी

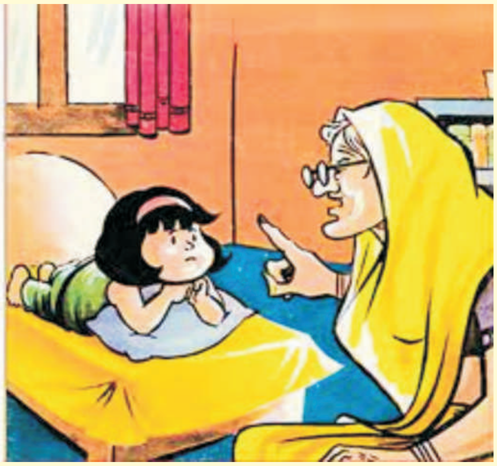

मैं जानती हूँ कि तुम दूर जा चुकी हो... इसीलिए जब इन गर्मियों की छुट्टियों में मैं वापस मामा के घर लौटूंगी तब तुम्हारे कमरे में तो 100 बार झाकूंगी। पर आके तुम मुझे झट से अपने गले लगा लोगी, इसका इंतजार ना करूंगी।

हाँ रात के समय जब तारों की छाओ के नीचे आँगन में सबके साथ सोउंगी तब वो तुम्हारी लोरी से आने वाली नींद का इस बार इंतजार न करूंगी।

ना करूंगी इंतजार तुम्हारी उस जादू की झप्पी का और ना ही उन कोमल हाथों का जो बड़े ही प्यार से मुझे यूं आशीर्वाद देते, जब भी मैं वापस घर जाती और तुम्हें जी भर के अपने गले से लगा लेती.... हाँ इस बार ऐसे ही चली जाउंगी, होंठों पर मुस्कान की जगह तुम्हारी याद में अपनी आँखों में नमी लेकर जाउंगी और जब वापस आऊंगी तो हर बार की तरह नहीं करुंगी।

तुमसे मिलने का इंतजार।

साक्षी शर्मा
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

कहाँ गई गौरैया

दिखाई नहीं देती है
आज वो चहकती चिड़िया।
ना जाने कहाँ छुप गई
वो छोटी नन्हीं–सी गौरैया।

जो चहक–चहक के घरों
में शोर मचाने आती थी।
आँगन की रस्सी पे आकर,
बच्चों को भी बहलाती थी।

लेकिन बन गई अब वो
दादी की कहानी गौरैया।
खो गई अब वो छोटी–सी,
चहकती घर की चिड़िया।

बाग ढूँढा, घर–आँगन ढूँढा,
लेकिन नहीं मिली गौरैया।
सिमट के रह गई यादों में,
प्यारी–सी वो छोटी चिड़िया।

सुबह उजाला होते ही घोसलें
से कलरव खूब सुनाती थी।
आँगन में पड़े दाना–पानी वो
चुग–चुग कर खाने आती थी।

बड़ी प्यारी लगती थी वो,
चमकीली पंखुरी वाली गौरैया।
ना जाने कहा लुप्त हो गई
मेरी बचपन की साथी गौरैया।

रमण पाण्डेय
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

छात्रों के लिए पुस्तकालय स्वर्ग है - डॉ. हरनेक सिंह गिल

डॉ. हरनेक सिंह गिल ने श्री गुरु नानक देव खालसा महाविद्यालय में छात्रों को संबोधित किया। डॉ. हरनेक सिंह गिल जी को सुनने के लिए इस अवसर पर महाविद्यालय के अनेक छात्र और विभिन्न विषयों के प्राध्यापक उपस्थित थे छात्रों को प्रोत्साहित करने और भविष्य में उन्नति के लिए प्रेरणा देने हेतु, थे। गिल जी ने साहित्य, संस्कृति, मीडिया और युवावर्ग में मानसिक शक्तियों की भूमिका विषय पर अपने वक्तव्य को शुरु करते हुए कहा,हमें अपने विचारों और अपने लक्ष्य को जानना जरूरी है। हमारे जीवन का लक्ष्य सार्थक होना चाहिए। मानव का विकास उसके विचारों और आचरण से होता है। शख्सियत बनने में समय लगता है। शख्सियत बनते वक्त नकारात्मक गुणों से बचना चाहिए। पुस्तकालय छात्रों के लिए स्वर्ग है, वहाँ छात्र को विभिन्न प्रकार की पुस्तकों को पढ़ना चाहिए। छात्रों को प्रेरित करते हुए उन्होनें कहा, वक्त को बर्बाद मत करना, वक्त तुमको बर्बाद कर देगा।

छात्र जीवन में शब्दार्थ का गहरा संबंध होता है छात्रों को जितने ज्यादा शब्दों के अर्थ पता होंगे, वाचन, लेखन कौशल उतना ही समृद्ध होगा। किताबों को पढ़ना जरूरी है। ज्ञान ही हमारा विकास करता है। सच्चा मित्र कौन है? सच्चा मित्र वह है,जो हमारी गलतियों का एहसास कराता है और वही हमारा सच्चा गुरु है। नौकरी किसके पास है बेस्ट माइंड के पास बेस्ट नौकरी है। संबंध कैसे होने चाहिए संबंध उपजाऊ होने चाहिए। संबंधों में धोखे से बचना चाहिए। तुम भी समाज में ऊपर उठो, मैं भी समाज में ऊपर उठूँ संबंध ऐसे होने चाहिए। संबंधों में स्वार्थ नहीं होना चाहिए।

मीडिया हमें हर रोज संस्कार देता है। मीडिया विभिन्न प्रकार की जानकारी, सूचना, मनोरंजन, जागरूकता और विचारों की शक्ति प्रदान करता है। हमारा ज्ञान ही हमारे सम्मान का कारण बनता है, ज्ञान ही हमारे सम्मान का कारण बनता है, जीवन को सरल बनाया जा सकता है तथा समस्याओं का निवारण किया जा सकता है। अंत में डॉ. गिल जी ने कहा, YOUR ACTION IS YOUR GURU.

गौरव गुप्ता
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

बंगला साहिब गुरुद्वारा

देश की राजधानी दिल्ली में स्थित बंगला साहिब गुरुद्वारा सिक्खों के महत्वपूर्ण गुरुद्वारों में से एक माना जाता है। यहाँ हर रोज लाखों शरणार्थी माथा टेकने आते हैं। केवल सिक्ख ही नहीं अन्य सभी धर्मों के लोग भी यहाँ आते हैं।

सभी पुरातन स्थलों की ही तरह इसका भी अपना एक इतिहास है, कहा जाता है कि यहाँ पहले कोई गुरुद्वारा नहीं होता था बल्कि यहाँ पहले राजा जयसिंह का महल होता था। जिसे जयसिंह पुर पैलेस के नाम से जाना जाता था और जब सिक्खों के आठवें गुरु, 'गुरु हरकृष्ण' दिल्ली आए थे तो वह इस पैलेस में रुके थे, और उसी समय दिल्ली में चेचक और हैजा जैसी भयंकर महामारी फैली हुई थी। उन्होंने लोगों की मदद के लिए उस पैलेस में एक कुएं का निर्माण किया और वहाँ का शुद्ध पानी लोगों में दिया, जिससे लोगों की बिमारियाँ दूर होने लग गई और फिर बाद में वह स्वयं इसी बीमारी से ग्रस्त हो गए। उनकी उसी बिमारी से मौत हो गई, परंतु राजा जयसिंह ने अपना यह बंगला उनको समर्पित कर दिया और उसी कुएं के ऊपर तालाब का निर्माण किया। जिसमें लोगों का विश्वास है कि वह लोगों की बीमारियाँ दूर करने में कारगर है। जिसका जल अमृत स्वरूप माना जाता है और और यहाँ लोग दूर–दूर से अपने रोगो से निजात पाने के लिए आते हैं, सरोवर में स्नान कर व इस जल को अपने घर भी लेकर आते हैं, जिसे वह अमृत मानते हैं। जनरल सरदार बघेल सिंह के द्वारा सर्वप्रथम छोटे से मंदिर का निर्माण किया गया और केवल इतना ही नहीं, इस गुरुद्वारे के अंदर एक अस्पताल, स्कूल, प्रार्थना कक्ष और संग्रहालय और रसोई घर भी हैं। जहाँ पर हर रोज अंदाजन 80,000 लोग लंगर प्राप्त करते हैं। यहाँ किसी भी धर्म का व्यक्ति रसोई में जाकर खाना बनवाने में अपनी सेवा प्रदान कर सकता है।

यहाँ केवल भोजन ही नहीं, स्वास्थ्य की भी मुफ्त सेवाएँ जरूरतमंद लोगों को दी जाती हैं। यहाँ 24 घंटों पाठ चलता है। इसके द्वार सभी धर्मों के लोगों के लिए हर वक्त खुले हुए हैं।

खुशी शर्मा
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

बढ़ता भारत आत्मनिर्भर भारत

ख्वाबों की इस दुनिया में देखो
अपना देश आगे बढ़ रहा है।
कितनी उपलब्धियों को छू रहा है,
अपना देश आत्मनिर्भर हो रहा है।
दुनिया से कदम मिलाकर चल रहा है,
देखो अपना देश आगे बढ़ रहा है।

अपने इतिहास को लिए चल रहा है,
कितनी हो मुश्किल, कितनी परेशानी,
पर सब को सुलझाए चल रहा है
देखो अपना देश आगे बढ़ रहा है।

बागों में रंग और खुशबू बिखेर रहा है,
देखो हमारा देश विकसित हो रहा है।
आज कई मंजिलों को छू रहा है,
अपना देश भी उठ रहा है
देखो अपना देश आगे बढ़ रहा है।

संजीव
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

नारी

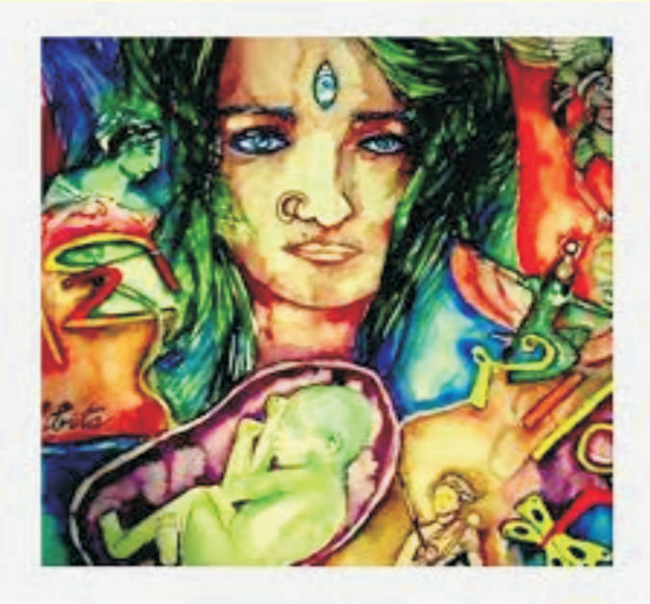

वो नारी नही ख्वाबों का आसमान है,
जिसके आगे हर मुश्किल आसान है।
सपनों और हकीकत की राहों से परे,
जिसकी ऊँची इच्छाओं की उड़ान है।
क्यों डालते हो उसके पैरो में शादी की बेड़ियाँ
दो राह उसे आजादी की, उसके भी कुछ अरमान है।
क्यों लगाते हो तुम बंदिशे उस पर
उसकी राहें कहाँ होती आसान है।
वो केवल नारी ही नहीं घर की,
उसमें ही बस्ता सारा जहान है।
वो नारी नही ख्वाबों का आसमान है,
जिसके आगे हर मुश्किल आसान है।

संदीप तिवारी
बी ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

कली की कहानी

आओ सुनाऊँ एक कहानी तुम्हें,
एक बार की बात है
दो माली ने मिलकर एक बीज बोया,
उस बीज ने अंकुरित हो एक पौधा उगाया,
दोनो ने मिलकर, धीरे–धीरे सींचकर
उसे तंदरुस्त बनाया।

मिलकर इसे खाद दी, पोषण दिया
प्यारी–सी मुस्कुराहट दी
प्यार दिया, दुलार दिया,
इस पौधे के लगने की खुशी ने उनका घर–अँगना
खुशहाल किया।

फिर एक दिन उस पौधे में फूटी
एक नन्ही–सी कली?
छोटी–सी, कोमल–सी,
आपस में मजबूती से गुथा उसका,
निर्मल हर–कण।

वह कोंपल फिर थोड़ी बड़ी हुई
बड़ी होकर वह कलिका बनी,
उस नवपल्लव में बंद गजब की खूबसूरती थी।
जैसे हर भँवरें को अपनी ओर आकर्षित
करने की उसने ही ठानी थी।

दिन बीतते गए, गुंजा बड़ी होती गयी
कई गुण और मंजुल अपने
अंदर संजोती गयी,
बाहरी दुनिया से आँख मिलाने को बेताब,
एक–एक कर अपनी सारी गिरहें खोले
अनजान इस जग की बुरी नजरों से,
उसकी मनोहर खुशबू हर तरफ है फैले।

फिर उसने रफ्ता–रफ्ता अपनी पंखों–सी
पंखुडियन फैलायीं,
यह देख माली के चेहरे पर
ख़ुशी और चिंता दोनो आयीं।
क्यूँकि जानता था
वो इस दुनिया की सच्चाई को,
प्रार्थना करता था कि
ये फूल इस कलियुग में काश
अपना गुजारा साहस से कर पाए।
डरता था वो की कोई दुष्ट
कहीं आने से पहले ही
इसका तारुण्य ना ले जाए।
वहीं दूसरी ओर वह नव खिली कली
की खुशी का ठिकाना ना था,
जिंदगी के नए आयामों को छूने को बेताब,
अक्सर सोचकर खुश होती थी,
कि है देव मेरे भाग्य में
मैने है क्या–क्या लिखवाया
चढ़कर देवों के मस्तक पर
उनकी शोभा बढ़ाऊँगी,
या इत्र बनकर चारों ओर ख़ुशबू फैलाऊँगी।
किसी प्रेमिका को मिलकर
प्रेमी के प्यार का इजहार करूँगी,
या माला में बंधकर
जन्मों–जन्मों का बंधन बंधवाऊँगी।

हस्ती मुस्कुराती, अक्सर इतराती
अपनी यौवन पर थी
बेख़बर उसके कल से वो रोज सपने बुनती थी।
उसे क्या मालूम था की वह नन्ही परी बड़ी
होने से पहले ही ध्वस्त कर दी जाएगी।

एक काली रात का अंधियारा था,
कोई ना उसके साथ था,
खुद को खुशकिस्मत मान
दे रही ईश्वर को बार–बार धन्यवाद

खतरे से अनजान!
नाज करती अपनी आत्मनिर्भरता पर,
इतने में एक दरिंदे की नजर पड़ी
उस फूल कुमारी पर।
जितनी गंदी उसकी नजरें थी
उससे गंदे उसके इरादे थे
तोड़ा उस मंजरी को
तरह–तरह से सूँघकर
अपनी तड़प मिटाई,
पर वो बेसहारा कुछ ना कर पायी।
बार–बार बस भगवान को यादकर
कोसती अपने भाग्य को और पूछती,
क्या गुनाह हुआ मुझसे हे देव,
जो यह आपदा मेरी ही किस्मत में आई।

तृप्त कर अपनी आरजू उस दरिंदे ने
अंत में उस कुदरत के करिश्मे की
एक–एक पंखुड़ी को अलग किया
और उसके साथ उसके सपनों को भी मसल दिया
और वहीं छोड़ उस पीड़िता को
एक–एक साँस के लिए मजबूर किया।

किसी राह चलते ने भी ना दिया सहारा
उस गिरे–कुचले बेसहारा फूल को,
समाज के चुभते ताने नष्ट कर गयी
उसके बचे–खुचे साहस को
सब बार–बार देख बस यही कह गए
'देखो धरती पे दुष्ट कितने बढ़ गए
एक और लड़की की जिंदगी तबाह कर गए।

यशस्वी पाठक
बी.ए. हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

नेशनल ट्राइबल फेस्टिवल में भ्रमण

आजादी का अमृत महोत्सव प्रगतिशील भारत के 75 वर्ष पूरे होने और यहाँ के लोगों, संस्कृति और उपलब्धियों के गौरवशाली इतिहास को याद करने और जश्न मनाने के लिए, भारत सरकार की ओर से की जाने वाली एक पहल है। इसके अंतर्गत मेजर ध्यानचंद नेशनल स्टेडियम में 16 से 27 फरवरी तक मेगा नेशनल ट्राइबल फेस्टिवल मनाया गया। यहाँ आदिवासी समाज के रहन–सहन, पहनावे, खान–पान और परंपराओं आदि को दर्शाया गया था। आदिवासी समुदाय को ठीक से समझने के लिए कई पेंटिंग भी यहाँ उकेरी गई थी। यह उत्सव सभी लोगों के लिये खुला था, जिसमें हमारे श्री गुरु नानक देव खालसा कॉलेज के छात्र एवं शिक्षक भी पहुँचे। हमारे यहाँ से करीब 30 छात्र फरवरी 22, 2023 को इस कार्यक्रम में शामिल हुए। यहाँ बहुत सारे प्रदेशों से कई जनजातियों के लोगों ने अपनी कला और कृति का प्रदर्शन करने हेतु, अलग–अलग स्टॉल्स लगाए। जिनके माध्यम से बहुत ही विस्तार से विषयों को समझाया गया था। आदिवासी संस्कृति के लुप्त होते विषयों को भी यहाँ सहेजा गया था।

इन स्टॉल्स के माध्यम से आदिवासी समाज अपने रहन–सहन और सरल जीवन की झाँकी को दर्शा रहा था। आधुनिकता के बीच आज भी यह संस्कृति और कला समाज में अपनी एक ख़ास जगह बनाए हुए है। इनके द्वारा बनायी गई चीजें (बर्तन, चित्र, कपड़े, ख़ान–पान की चीजें आदि) आज भी समाज में प्रचलित हैं। जनजातीय महोत्सव यात्रा का मुख्य विचार, हमारे भारतीय समाज में जनजातीय समूहों के महत्व के बारें में जागरूकता पैदा करना और इस संदेश को जन–जन तक पहुँचाना था, कि हमें कभी भी उन्हें अपने से अलग महसूस नहीं होने देना चाहिए। विद्यार्थियों को इस महोत्सव में आदिवासी शिल्प, संस्कृति, व्यंजन और व्यापार के माध्यम से लोगों से सीधे रूबरू होने का मौका मिला। हस्तशिल्प, हथकरघा, मिट्टी के बर्तन, आभूषण आदि आकर्षण का केंद्र रहें। 13 राज्यों के आदिवासी रसोइए मिलेट्स में जायके का तड़का लगाते हुए देखे जा रहे थे। जिसमें रागी हलवा, कोदो की खीर, मांडिया सूप, रागी बड़ा, बाजरा की रोटी, बाजरा का चूरमा, मडुआ की रोटी, भेल, कश्मीरी रायता, कबाब रोगन जोश का जायका खासतौर पर दिखाई दे रहा था। तमिलनाडु, गुजरात, मध्य प्रदेश, राजस्थान, झारखंड, छत्तीसगढ़, जम्मू–कश्मीर के आदिवासी जायके का लुत्फ भी मिला।

हिमांशु शर्मा
बी.ए हिंदी पत्रकारिता एवं जनसंचार

झुमके, दोस्ती और बारिश

अच्छे लगते हैं वो रास्ते,
रोज उनसे गुजरना,
वो सादगी, दोस्ती और गुलदस्ते।
घर,कोई मकान या कोई दिल के करीब इंसान?
उन बसों से उतरने का मन नहीं करता,
एक बार देखना है कहा खत्म होगा ये रास्ता।
पुरानी किताबो के पन्नो की खुशबू,
इन कहानियों के किरदारों में मैं खुदको ढुंढू।
इतनी जिम्मेदारियां किसने मुझपर डाली?
कुछ तो संभाल भी न पाई।
आधी रात में मैं मन को कहा शांत पाऊं,
कौन से हैं वो रास्ते? कहां मैं जाऊं?
तो बस बाजारों में जो रंग बिरंगे झुमके हैं
,दोस्तों की खट्टी मीठी बातें हैं,
खिड़की के पास बारिश की आवाजें हैं ,
इन्हीं सब छोटी छोटी चीजों को बना लेती हूं अपनी खुशियों का राज।

टीना दुर्गानी
बी.ए अंग्रेजी ऑनर्स

पूँजी

मैं जब जब नहीं कर सका हूँ वो काम,
जो मुझे दिन की शुरुआत में ही कर लेने थे
मैंने खुदको बहुत दुत्कारा है
और जब जब मुझे शर्म के ठंडे कंबल ने
पूरा ढाक लिया है
मैंने ये नर्म बादल उतार दिए हैं
कागज पर

मैं अपनी हीन भावना और असुरक्षा से घिरा,
एक युवक जिसे समझ नहीं आते रास्ते,गलियां, दिशाएं
मैंने जब जब अपने आप को दिशाओं के मायाजाल में घिरा पाया है
तब तब मैंने अपना सारा भ्रम
कागज पर उड़ेल दिया है

मैं कि नॉस्टैल्जिया में डूबा एक जेहन
जो बीते वक्त की परतों में खुद को
दबा पाता है अक्सर
अपनी सारी स्मृतियां रख देता हूँ कागज पर

मैंने जब जब पढ़ा है गोंडवी, मुक्तिबोध, बटालवी या पाश को
एक अजीब सी सहरन, जो मेरी रगों में बहती हुई मेरी रूह में
जा छुपी है हर बार
मैं उस सहरन को समझ लेना चाहता हूँ
मैं इस नर्म नीली स्याही से
कागज पर बांध देना चाहता हूं उस कसक को

मैं प्यार में डूबा एक नौजवान
जिसके प्रतीकों में
बबूल है,बुगन बेलिया है
हरश्रृंगार है, गुलाब है
तुलसी का घरवा है
पुराने घर के आले हैं
और आलों में रखे दीपक हैं

ये तमाम रूपक, उपमाएं, प्रतीक स्मृतियां
मेरी पूंजी है दोस्त
तुम्हारी पूंजी क्या है?

समर्थ सोती
बी.ए प्रोग्राम

होल्डन कॉलफील्ड से

मुझे दिनभर शिकायतें
घेरे रहती हैं

लोग हमेशा,
भागते क्यों रहते हैं?

मेट्रो में इतनी,
भीड़ क्यों रहती है?

घर का रास्ता इतना,
लंबा क्यों है?

मेरे दोस्त हमेशा
स्नैपस क्यों बनाते
रहते हैं?

दारू का इतना
क्रेज क्यों है?

यहाँ के लोग जूते
ढंग से क्यों नहीं पहनते?

मैक–डी का बर्गर इतना
घटिया क्यों होता है?

दिल्ली में इतनी
गर्मी क्यों रहती है?
मैं एलबर्ट कामुस को
क्यों नहीं समझ पाता?

मैं इतना निराशावादी क्यों हूँ?

होल्डन कॉल्फील्ड,
मुझे ये दुनिया
जमी हुई झील सी
निर्जीव दिखाई पड़ती है।

चलो इनके संग हो लें,
प्रकृति हमें भी संभाल लेगी।

समर्थ सोती
बी.ए प्रोग्राम

ACADEMIC SOCIETIES

Asankh- The Mathematics Society

Encore- The English Literary Society

EnviSAGE

KALAM

KIRT- The Economics and Business Economics Society

MANTHAN- HINDI SAHITYA SABHA

ACADEMICS SOCIETIES

VANAJ- The Commerce Society

Virsa- The History Society

ART & CULTURE SOCIETIES

BHANGRA

GIDDHA- The Girl's Folk Dance Society

ART & CULTURE SOCIETIES

IMPASTO- The Fine Art Society

MUSOC- The Music Society

NEPATHYA- The Dramatics Society

NZM- The Poetry Society

PHOTOBUG- The Photography Society

VEDANG- The Debating and Quizzing Society

CENTRAL SOCIETIES

BISMAN- The Centre for Human Values

CERTATUS- MUN

Cyberclan- The IT Society

Aprampaar- The Divnity Society

ENACTUS- The Social Entrepreneurship Club

GIRLUP PREET

CENTRAL SOCIETIES

Placement Cell

Project S.E.V.A.

Samya- The Gender Sensitization Society

Social Media Cell

SOFICA- Society of Financial Literacy and Consumer Awareness

UDYAMITA- The Entrepreneurship Cell

CELEBRATING GOLDEN JUBILEE

1973-2023

संस्कृत विभागः

सम्पादकः
डॉ० धर्मेन्द्र कुमारः

छात्र–सम्पादकः
यशस्वी पाठकः

विषयानुक्रमणिका

विषयाः	नाम	पृ०सं०
सम्पादकीयम्	– डॉ० धर्मेन्द्र कुमारः	3
संस्कृतभाषायाः वैशिष्ट्यम् महत्वच	– यशस्वी पाठकः	4
गीता के अनुसार 'स्थितप्रज्ञ' की परिभाषा	– कीर्ति मिश्राः	6
ईशोपनिषद् के अनुसार ईश्वर, ब्रह्म का स्वरुप	– टी श्रीहर्षः	7
ईशोपनिषद् में प्रतिपादित विद्या और अविद्या का लक्षण	– प्रणव गर्गः	8
ईशोपनिषद् के अनुसार संभूति और असंभूति का विवेचन	– अंकुश (विश्नोई)	9
पितृभक्तो नचिकेताः	– यशस्वी पाठकः	10
बुद्धिर्यस्य बलं तस्य	– महिमा शंकरः	11
अस्माकम् उत्सवाः	– राघव चांडक्	12
पंचकोष का वैज्ञानिक महत्व	– कीर्ति मिश्रा	13

सम्पादकीयम्

"सुरलोकः" अस्माकं महाविद्यालयस्य पत्रिका वर्त्तते। अस्यां पत्रिकायाम् छात्राणाम् कविताः, निबन्धाः, लेखाः सन्ति।

अनेन कारणेन छात्रेषु लेखन–क्षमता वर्धते। चिंतन–क्षमता च जायते। पत्रिका माध्यमेन छात्रेषु मौलिकं चिंतनं, चिन्तनस्य च विकासः जायते। येन भविष्यति काले छात्राः स्वविचारान् प्रकटयितुं समर्थाः भवेयुः। येन च समाजोन्नतौ, देशोन्नतौ च एतेषां योगदानं भवेत्।

– डॉ० धर्मेन्द्र कुमारः

संस्कृतभाषायाः वैशिष्ट्यम महत्वञ्च

Sanskrit has many distinguishing qualities. First, it is an ancient language of our country, Secondary, it is our cultural national language. It is the bearer for Indian's ancient culture and civilization. Moreover Sanskrit is the mother of not only Indian languages but also of many languages of the world.

The fame of Sanskrit is universal. But it is no longer the language of everyday use as it once was in the past. Hence people are not able to feel a sense of oneness with the language. Mankind should come to know the greatness of Sanskrit. In this lesson, an attempt has been made to move in that direction.

A beginning is being made here to explain the special features of Sanskrit, the ability the language has for expression and the various alternatives that exist for this expression.

वयं जानीमः यत् संस्कृतभाषा सर्वासां भारतीयभाषाणां जननी वर्त्तते। अथ च संसारे याः भाषाः सन्ति तासु या प्राचीनतमा भाषा। अस्याः भाषायाः अनेकविधं वैशिष्ट्यम् अस्ति। अत्र उदाहरणरूपेण किचित वैशिष्ट्यं प्रदर्शयामः।

प्रथमं वैशिष्ट्यम्। संसारस्य समस्तेषु पुस्तकालयेषु प्राचीनतमः ग्रन्थः वर्त्तते ऋग्वेदः। अयमपि संस्कृतभाषायाः एव ग्रन्थः। एवं संसारस्य प्रथमं पुस्तकमपि संस्कृतस्यैव वर्त्तते न तु कस्याश्ति् अन्यस्याः भाषाः।

द्वितीयं वैशिष्ट्यम्। संस्कृतभाषायाः या वर्णमाला अस्ति, तत्र यः वर्णक्रमः निर्धारितः वर्तते, सः वैज्ञानिकः तार्किकः च अस्ति। प्रकृतितः सर्वेभ्यः मानवेभ्यः यत् उच्चारणतन्त्रं प्राप्तम् अस्ति, तस्य अनुसरणं कृत्वा अत्र वर्णमालायां वर्णानां क्रमः निर्धारितो वर्तते। उच्चारणतन्त्रस्य अनुसारम् अकारस्य उच्चारणम् प्रथमं भवति। अतः वर्णमालायाम् अकारः प्रथमः वर्तते। एवमेव व्यंजनवर्णेषु ककारस्य क्रमः पूर्व चकारस्य च क्रमः पश्चात् वर्तते तस्यापि कारणमिदमेव। अन्यासु भाषासु याः वर्णमालाः सन्ति, तत्र एतादृशः तार्किकः वैज्ञानिकश्च क्रमः न मिलति।

तृतीयं वैशिष्टयम्। आचार्येण पाणिनिना विरचितम् अष्टाध्यायीनाम्ना प्रसिद्धं संस्कृतव्याकरणं मानवमस्तिष्कस्य सर्वोत्तमा कृतिः वर्तते। एतादृशं व्याकरणम् अन्यत्र न उपलभ्यते।

चतुर्थ वैशिष्ट्यम्। संस्कृतभाषायां महाभारतनाम्ना प्रसिद्धः एकः ग्रन्थः वर्तते। सः लक्षश्लोक–परिमितः। एतादृशः विशालकायः ग्रन्थः निखिलेऽपि संसारे नास्ति। इदमपि संस्कृतस्य अपरं वैशिष्ट्यम्।

पंचम् वैशिष्ट्यम। रामायणम् नाम सुप्रसिद्धम् आदिकाव्यम् अस्ति। पुरातने भारते अयं ग्रन्थः अनेकासु लिपिषु लिखितः। सम्प्रति सः नेवारी, मैथिली, बंगाली, देवनागरी, तेलगु, ग्रन्थ, मलयालम, शारदा इत्यादिषु लिपिषु लिखितः मिलति। संस्कृतभाषायाः एतादृशाः बहवो ग्रन्थाः सन्ति ये प्राचीनकाले अनेकासु लिपिषु लिखिताः। एतादृशः उपक्रमः अपि संस्कृतस्यैव वैशिष्ट्यम् वर्तते।

षष्ठं वैशिष्ट्यम्। संस्कृतभाषायाः पंचतन्त्रनामकः ग्रन्थः प्रायः विश्वस्य सर्वासु भाषासु अनूदितः वर्त्तते। एतादृशं सौभाग्यम् अन्यस्याः कस्याश्चित् भाषायाः ग्रन्थेन अद्यावधि न प्राप्तम्।

सप्तमं वैशिष्ट्यम्। संस्कृतसाहित्ये दशकुमारचरितनाम्ना प्रसिद्धम् कथापुस्तकम् वर्तते। तस्य सप्तमें उच्छ्वासे एकं पात्रं प–वर्गप्रयोगरहितानि वाक्यानि वदति। वर्णमालायाः मनुकान् वर्णान् विहाय संवादकरणं संस्कृते एवं संभवति, नान्यत्र।

अष्टमं वैशिष्टयम्। एकस्य वर्णस्य प्रयोगेण काव्यकरणम् संस्कृते एवं संभवति। महाकविना माघेन विरचिते शिशुपालवधमहाकाव्ये दकारस्य नकारस्य च एकमात्रस्य वर्णस्य प्रयोगेण निर्मितानि पद्यानि अस्य प्रमाणानि सन्ति।

एवम् संस्कृतस्य अनेकानि वैशिष्ट्यानि सन्ति।

यशस्वी पाठकः
बी०ए० (प्रो०) (प्रथम वर्ष)
संस्कृत MIL

गीता के अनुसार 'स्थितप्रज्ञ' की परिभाषा

गीता के द्वितीय अध्याय के 54वें श्लोक से लेकर 72वें श्लोक तक 'स्थितप्रज्ञ' के बारे में बहुत ही सुन्दर विवेचन प्रस्तुत किया है। योगेश्वर श्रीकृष्ण ने अर्जुन से कर्मयोग की चर्चा करते हुए कहा कि कर्मयोग के द्वारा निष्काम कर्म के द्वारा मनुष्य की बुद्धि में स्थिरता रहती है। उसकी मानसिक बेचैनी या चंचलता समाप्त हो जाती है।

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान्।
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते।।

अर्थ– श्रीकृष्ण कहते हैं कि "हे अर्जुन! जब मनुष्य अपने मन में उत्पन्न होने वाली सारी कामनाओं, इच्छाओं को त्याग देता है और अपने आपसे मन में (जैसी स्थिति है उसमें) सन्तुष्ट रहता है, तब वह स्थितप्रज्ञ (स्थिर बुद्धि वाला) कहलाता है, जिसका मन दुःखों में बेचैन नहीं होता है, सुखों की लालसा नहीं रखता, जो राग, भय और क्रोध से मुक्त है वही स्थिर बुद्धि वाला मुनि कहलाता है।"

(क) राग, भय और क्रोध– जो मनुष्य बहुत खुश में खुश ना हो और दुःख में बहुत दुःखी ना हो वो मनुष्य स्थितप्रज्ञ इंसान है। अर्थात् जब भी किसी व्यक्ति किसी भी विषय के प्रति आसक्त होगा उसके प्रति उसका राग होगा तो उसे हमेशा भय लगा रहेगा कि कोई इसमें बाधा न डाल दे और यदि किसी ने बाधा डाल दी तो तुरन्त उसे क्रोध आयेगा और क्रोधी व्यक्ति कभी शान्त या स्थिरमति नहीं हो सकता। जहाँ राग और आसक्ति है वहीं भय और क्रोध होता है। अतः जहाँ राग नहीं है आसक्ति है वहां भय और क्रोध भी नहीं होगा और क्रोधरहित व्यक्ति ही शान्त, धीर और स्थिरमति रह सकता है। क्रोध व्यक्ति का विनाश कर देता है, मनुष्य के क्रोध का कारण भी कामना या आसक्ति है। इस विषय में गीता में लिखा है कि जब मनुष्य इंद्रियों के विषयों का बार–बार ध्यान करता है तो उनके प्रति उसकी आसक्ति बन जाती है और उसको प्राप्त करने की कामना जाग्रत होती है और यदि कामना में थोड़ा सा विघ्न आया तो उसे क्रोध आ जाता है। स्मृति खो बैठता है और स्मृति के बिगड़ने से उसकी बुद्धि नष्ट हो जाती है और जिसकी बुद्धि नष्ट हो जाती है उसका विनाश भी हो जाता है। इसलिए वही बुद्धि स्थिमति वाला व्यक्ति है जो सुख, दुःख अवस्था में समान रहे और जो राग, भय और क्रोध से अपने स्वभाव को अलग रखता है।

कीर्ति मिश्राः
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

ईशोपनिषद् के अनुसार ईश्वर, ब्रह्म का स्वरूप

उप + नि इन दो उपसर्गों के साथ सद् धातु से 'उपनिषद्' शब्द बनता है। इसके अनुसार उपनिषद् विद्या वह है जो समस्त दुखों का नाश कर दे। अविद्या अज्ञान को शिथिल कर दे तथा ब्रह्म की प्राप्ति कराती है, वह उपनिषद् वह है। इस प्रकार 'ब्रह्मविद्या' को ही 'उपनिषद्' नाम से कहा गया है। इनकी संख्या 108 है। तथापि 11, उपनिषद् प्रमाण कोटि में आती है, जिनमें अनेक विद्याओं का प्रतिपादन किया गया है। शुक्ल यजुर्वेद का अन्तिम चालीसवां अध्याय कुछ मंत्रों में पाठ भेद के साथ 18 मंत्र ही ईशोपनिषद् कहलाता है।

उपनिषद् भारतीय संस्कृति के प्राण है। उपनिषद् शांति और विश्वप्रेम का महान् संदेश देते हैं। उपनिषदों का लक्ष्य ब्रह्मविद्या, अध्यात्मविद्या की प्राप्ति कराना है।

ईशोपनिषद् के प्रथम मंत्र में 'ईशा वास्यमिदं सर्वम्' में यह बताया गया है कि इस संपूर्ण चर–अचर, जड़–चेतन, समस्त दृश्य–अदृश्य संसार का स्वामी अधिपति ईश ईश्वर है। वही ईश्वर प्रकृति से लेकर पृथिवी पर्यन्त समस्त पदार्थों में व्याप्त है, उसकी सत्ता के बिना इस जगत् में कुछ भी गतिशील नहीं बन सकता। उसके द्वारा दिये गये समस्त पदार्थों का उपयोग एवं उपभोग त्याग भाव से करें।

किसी के भी धन की लालच न रखें। यह धन किसका है?यह प्रथम मंत्र का सार है।

4वें मंत्र में ब्रह्म का ईश्वर का स्वरुप बताया गया है– ब्रह्म अनन्त है। अतः जहां–जहां हमारा मन जाता है वहां–वहां पहले से ही वह व्यापक एवं आगे–आगे स्थित है। उस ब्रह्म का ज्ञान शुद्ध मन से ही होता है। उसे आँख, नाक, कान आदि इन्द्रियां और अविद्वान लोग नहीं देख सकते। वह स्वयं स्थिर रहता हुआ सब जीवों को नियम में चलाता है और सबको धारण करता है। जैसे आकाश में वायु क्रियाशील रहता है, वैसे ही प्रत्येक जीव उस ब्रह्म में क्रिया को करता है। वह ब्रह्म प्रभु 'अनेजत्' है कंपन रहित है। पर तमाम सृष्टि को चलाता है–

बिनु पग चले सुने बिनु काना।
बिनु कर कर्म करे विधि नाना।।

5वें मंत्र में बताया गया है कि ब्रह्म चलता है, वह नहीं चलता है। ऐसा मूढ़ समझते हैं। वह ब्रह्म सब प्रकृति ब्रह्माण्ड आदि के बाहर और भीतर के अवयवों में व्यापक होकर सब जीवों को अन्तर्यामी रूप से सब पाप और पुण्य कर्मों को जानता हुआ ठीक–ठीक फल प्रदान करता है। अतः इसी ब्रह्म को ही सबको ध्यान उपासना करनी चाहिए।

8वें मंत्र में ब्रह्म (ईश्वर) कैसा है? उसका स्वरूप कैसा है? इस विषय पर ऋषि कहते हैं– वह ब्रह्म सब जगह विद्यमान है। स्थूल, सूक्ष्म, कारण, शरीर से रहित है।

पिंड रहित नस–नाड़ी आदि के बंधन से रहित है। अविद्या आदि दोषों से रहित सदा पवित्र है। जो कभी भी पाप करने वाला नहीं होता, वह सर्वज्ञ है। सब जीवों के मनोविचारों को जानने वाला है।

टी. श्रीहर्षः
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

ईशोपनिषद् में प्रतिपादित विद्या और अविद्या का लक्षण

इस उपनिषद् में विद्या और अविद्या का अर्थ बताया गया है।

अविद्या का अर्थ है– अनित्य को नित्य जानना। जैसे– शरीर यदि अनित्य है इसको नित्य समझने की भावना रखना।

इसी प्रकार अपवित्र को पवित्र समझना। दुखदायी पदार्थों को सुखदायी समझना।

जो आत्मा नहीं है उसे आत्मा जानना यह सब अविद्या है। अथवा कार्यकारण रुप परमेश्वर से भिन्न जड़ वस्तु की उपासना करने वाले गाढ़ अंधकार में प्रवेश करते हैं।

विद्या शब्द अर्थ और सम्बन्ध के जानने वाले तथा अवैदिक आचरण में रमण करते हैं। वे उससे कहीं अधिक अज्ञान में प्रविष्ट होते हैं।

कुछ विद्वान अविद्या का अर्थ कर्मकांड करते हैं। विद्या का अर्थ ज्ञान काण्ड करते हैं।

अविद्या का अर्थ भौतिक ज्ञान है। विद्या का मतलब जिससे स्वयं को जाना जाता है। आत्मज्ञान।

विद्या– ईशविद्या, ब्रह्मविद्या, आत्मविद्या।

अविद्या प्रकृतिविद्या, सृष्टिविद्या जगत्विद्या 'विद्यया ऽमृतम्श्नुते' विद्या से मनुष्य अमृतम् Immoratility को प्राप्त करता है।

इसी को पराविद्या कहा है। परा तथा आत्मज्ञान को विद्या का नाम दिया है। अपरा, अविद्या है।

विद्या कहते ही उस ज्ञान को हैं जिससे मनुष्य सब दु:खों से छुटकारा प्राप्त कर लेता है। अर्थात् मुक्ति को प्राप्त कर लेता है। इस प्रकार विद्या का अर्थ हुआ अध्यात्म विद्या आध्यात्मिक ज्ञान और अविद्या उसको कहते हैं जो आध्यात्मिक ज्ञान न हो पर तद् भिन्न कोई ऐसा ज्ञान हो जो उसका पूरक हो ऐसा ज्ञान है, "भौतिक ज्ञान"।

प्रणव गर्ग
बी० कॉम० (प्रो०) (प्रथम वर्ष)
संस्कृत **MIL**

ईशोपनिषद् के अनुसार संभूति और असंभूति का विवेचन

ईशोपनिषद् के मंत्र संख्या 12, 13, 14 इन 3 मंत्रों में संभूति और असंभूति के उपयोग को समझाया है।

महर्षि दयानंद के भाष्य के अनुसार– असंभूति का अर्थ प्रकृति है जो कभी उत्पन्न न होने से अनादि है। यह जड़ वस्तु है। इस प्रकृति से जो बुद्धि आदि तथा इंद्रियाँ उत्पन्न होती हैं, उन्हें 'संभूति' कहा है। जो लोग 'प्रकृति' जड़ आदि पदार्थों की मात्र उपासना करते हैं वे अंधकार को प्राप्त होते हैं। जो संभूति प्रकृति के कार्य पृथिवी आदि जड़ वस्तुओं में लगे रहते हैं वह और भी अधिक घोर अंधकार में प्रवेश करते हैं।

संभूति का अर्थ कार्यरुप सृष्टि से है। विनाशम् का अर्थ कारणरुप प्रकृति है।

सातवलेकरजी के अनुसार– संभव–संभूति एक होकर रहना संघ भाव से समाज बनाकर रहना। असंभूति व्यक्ति सत्तावाद प्रत्येक व्यक्ति भिन्न–भिन्न सत्ता वाला है।

कुछ विद्वानों के अनुसाार– संभूति का अर्थ– नित्य, अविनाशी, सर्वव्यापी, परमेश्वर से है, जिससे इस सारे विश्व की उत्पत्ति, स्थिति व प्रलय होता है।

असंभूति का अर्थ कार्य जगत–पृथिवी आदि से है। इस संभूति के ज्ञान से अमृतत्व की प्राप्तिरुप फल बतलाया गया है। संभूति को ही प्रकारान्तर से विद्या कहा गया है–

विद्यया अमृतम् अश्नुते।

सं भूत्यां अमृतम् अश्नुते।

विद्या + संभूति = आत्मिक ज्ञान, आत्मा, परमात्मा आदि का।

अविद्या + असंभूति + विनाश = कार्यजगत – पृथिवी आदि पदार्थों का ज्ञान।

अंकुश विश्नोई
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

पितृभक्तो नचिकेता

एकः पितृभक्तो बालकः अल्पे वयसि एव अध्यात्मज्ञानं प्राप्नोत्। तस्य नाम नचिकेताः, तस्य पितुः नाम वाजश्रवाश्चासीत्। एकदा वाजश्रवाः सर्वमेधयज्ञम् अकरोत्। यज्ञे सम्पूर्णतां गते स ब्राह्मणेभ्यः दक्षिणारूपेण दुर्बलानां वृद्धानां दुग्धदानेऽसमर्थानां धेनूनां दाने प्रवृत्तोऽभवत्। बालकः नचिकेताः एतद् दृष्ट्वा अचिन्तयत् यत् एतादृशीनां धेनूनां दानेन मम पिता नरके पतिष्यति। बालकः पुत्रस्य कर्त्तव्यं मनसि निधाय जनकम् अवदत्– "हे पित! दक्षिणायां प्रियं वस्तु प्रयच्छेत्। भवतः सर्वाधिक प्रियः अहमस्मि। अतः मां कस्मै दास्यति?यदा जनकः किमपि उत्तरं नायच्छत् तदा सः द्विः त्रिः एवमेव अवदत्। तदा तस्य पिता उद्विग्नो भूत्वा अकथयत्– 'अहं त्वां मृत्यवे ददामि।' इति।"

यद्यपि बालकः जानाति स्म यत् पिता क्रुद्धो भूत्वा एवम् अवदत्, तथापि सः पितुः आदेशं परिपाल्य यमपुरमगच्छत्। तत्र तदा यमः अनुपस्थितः आसीत्। बालकः त्रीणि दिनानि तत्रैव किमपि अभुक्त्वा अपीत्वा च यमस्य प्रतीक्षामकरोत्। चतुर्थे दिवसे यमः आगत्य त्रिभ्यः दिवसेभ्यः बुभुक्षितं पिपासितं चातिथिं दृष्ट्वा पश्चात्तापमकरोत्। यमः पितृभक्तं बालकं दृढनिश्चयं ज्ञात्वा प्रसन्नो भूत्वा च तं त्रीन् वरान् याचितुम् अवदत्। ततः बालकः प्रथमवररूपेण स्वपितुः प्रसन्नतां द्वितीयवररूपेण स्वर्गसाधिकाम् अग्निविद्यां च अयाचत्। यमः प्रथमं द्वितीयं च वरं बालकाय नचिकेतसे प्रायच्छत्। ततो नचिकेताः अग्निविद्यायाः यादृशं वर्णनं यमात् अशृणोत् तथैव यथावत् अश्रावयत्। तेन प्रसन्नो भूत्वा यमः यज्ञाग्नेः नाम तस्य नाम्ना 'नचिकेताः' इति अकरोत्।

बालकः तृतीयवररूपेण आत्मज्ञानम् अयाचत। तत् श्रुत्वा यमः तस्मै विविधान् भोगपदार्थान् प्रदातुं प्रालोभयत्, किन्तु नचिकेतास्तु स्वनिश्चये दृढः आसीत्। अतः विवशः यमः तस्मै आत्मज्ञानम् उपादिशत्। एवं पितृभक्तः बालकः नचिकेताः पितुः कल्याणाय यमाय आत्मानं समर्पितवान्। अतएव बालकः पितुः प्रसन्नतां प्राप्तुं प्रथमवररूपेण पितुः प्रसन्नताम् एव अयाचत्। एवं सः पुत्रशब्दं सार्थकम् अकरोत्–पुंनाम–नरकात् त्रायते इति पुत्रः। उक्तञ्च–

'यः प्रीणयेत् सुचरितैः पितरं स पुत्रः' इति।

यशस्वी पाठक
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

बुद्धिर्यस्य बलं तस्य

अथ कदाचित् मन्दारनामके पर्वते दुर्दान्तनामकः सिंहः अवसत्। सः नित्यम् असंख्यानां पशूनां वधम् अकरोत्। ततः स्वजातेः क्षयं दृष्ट्वा सर्वे पशवः मिलित्वा सिंहस्य समीपम् अगच्छन्। तस्मै च न्यवेदयन् "महाराज! अनेन पशुघातेन कः लाभ? प्रसीद त्वम् प्रतिदिनम् एकः पशुः तव आहाराय स्वयमेव आगमिष्यति" इति। सिंहः तान् अवदत् 'एवं भवतु' इति।

ततः प्रभृति प्रतिदिनं स्वयमेव एकः पशुः सिंहस्य समीपम् अगच्छत्। सिंहः तं प्रीत्या अखादत्। कालान्तरे एकस्य वृद्धशशकस्य वारः समायातः। सः अचिन्तयत् 'यद्यपि इदानीं जीवनरक्षणं दुष्करं तथापि भयात् त्राणाय यत्नः कर्त्तव्यः' इति। एवं स्वमत्या उपायं चिन्तयन् सः शशकः मन्दं मन्दं गत्वा चिरं विलम्ब्य सिंहस्य अग्रे उपस्थितः अभवत्।

तस्य विलम्बेन सिंहः अत्यन्तं कुपितः अतिष्ठत्। सः शशकं विलम्बस्य कारणम् अपृच्छत्। शशकः अकथयत्– 'महाराज! नात्र ममापराधः, मार्गे एकः अपरः सिंहः मां विलोक्य अकथयत्– "रे शशक! त्वं कुत्र गच्छसि?अत्रैव तिष्ठ, मम आहारो भव" इति।

तदाहं तम् अकथयम्– "अहम् अस्य वनस्य महाराजदुर्दान्तस्य समीपं गच्छामि।" तत् श्रुत्वा सः सिंहः अकथयत्– "रे धूर्त! अहम् अस्य वनस्य राजा, नान्यः कश्चित्। त्वमत्रैव तिष्ठ" इति। "स्वामिन्! तदाहं तस्मै पुनरागमनाय शपथं कृत्वा अत्र समागतः अस्मि" इति।

अथ दुर्दान्तः अत्यन्तकोपेन अगर्जत् अकथयत् च, "कुत्र तिष्ठति स वञ्चकः?तं सत्वरं मां दर्शय, येन अहं तं क्षणादेव हनिष्यामि" इति।

ततः शशकः तं सिंहम् एकं गभीरं कूपम् अनयत्। कूपस्य उपरि गत्वा सः सिंहम् अवदत् "देव! भीत्या सः दुष्टः अस्मिन् कूपे निलीनः तिष्ठति।" सिंहः तत्र गत्वा कूपे स्वप्रतिबिम्बम् अपश्चत्। तं च अपरं सिंहं मत्वा तस्य वधाय कूपे न्यपतत् पञ्चत्वं चागच्छत्। एवं बुद्धिबलेन सः शशकः बलिनम् अपि सिंहं न्यपातयत्!। अतः हि साधूक्तम्– 'बुद्धिर्यस्य बलं तस्य निर्बुद्धेस्तु कुतो बलम्?' इति।

महिमा शंकरः
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

अस्माकम् उत्सवाः

अस्माकं भारतं पर्वणामुत्सवानां च देशोऽस्ति। अत्र प्रतिवर्षं बहवः उत्सवाः सोत्साहम् आयोज्यन्ते।

दीपावली प्रकाशस्य महोत्सवः अस्ति। असौ महोत्सवः कार्तिक्याम् अमावस्यायां संघटते। अमुष्मिन् दिने भगवान् रामचन्द्रः चतुर्दशवर्षमितं स्वकीयं वनवासं परिसमाप्य रावणवधानन्तरम् अयोध्यां प्रत्यागच्छत्। ततः प्रभृति अयम् उत्सवः प्रचलति। अमुष्मिन् महोत्सवे रात्रौ महालक्ष्म्याः पूजनं भवति। तां वयं सर्वे धनधान्यादिकं याचामहे। सर्वे जनाः स्वकीयान् गृहान् दीपमालया सज्जयन्ति, सायं वयं वीथीष्वापणेषु मार्गेषु गृहेषु च सर्वत्र दीपकानां प्रकाशं पश्यामः। अहो कियत् चाकचिक्यं प्रतिभवनं विद्युद्दीपानाम्। उत्सवेषु दीपावली प्रमुखः उत्सवः वर्तते। अस्माकं देशे अन्येऽप्युत्सवाः सन्ति– रक्षाबंनधनम् विजयादशमी, होलिकोत्सव इत्यादयः।

कार्तिकमासस्यैव पूर्णिमायां गुरुनानकदेवस्य जयन्ती भवति। अस्यामेव तिथौ गुरुनानकदेवस्य जन्म अभवत्। सिक्खधर्मावलम्बिनः जनाः अस्मिन् दिने विशेषरूपेण उत्सवान् आयोजयन्ति। तैः सह तेषाम् इष्टमित्राण्यपि इदं पर्व मानयन्ति। ते गुरुद्वारायां परिवारजनान् नयन्ति। तत्र शिरः नमयित्वा ते 'गुरुग्रन्थसाहेब' इति नामधेयं स्वकीयं धर्मग्रन्थं श्रृण्वन्ति, मित्रैः सह संलपन्ति आनन्दं च लभन्ते। अमुष्मिन् पर्वणि सिक्खमहानुभावाः सर्वेभ्यः समागतेभ्यः जनेभ्यः संयावं प्रसादरूपेण वितरन्ति। भजन–कीर्तनादि–कार्यक्रमेण सह ते शोभायात्राम् अप्यायोजयन्ति।

ईसाईजनानां रमणीयं पर्व क्रिसमस–नामकम् अस्ति। अदः पर्व दिसम्बर–मासस्य पञ्चविंशतितमे दिनाङ्के भवति। अमुष्मिन् दिवसे परमकारुणिकः ईसामसीहः स्वजन्मना भुवमलङ्कृतवान्। जनाः 'गिरजाघर' नामधेयेषु खीष्टोपासनामन्दिरेषु प्रार्थनां कुर्वन्ति, ईशस्य कृपां च लभन्ते। गृहे–गृहे क्रिसमसवृक्षस्य निर्माणमपि भवति। सान्ताक्लाजः शिशुभ्यः उपहारान् प्रयच्छति। निशीथे असौ महोत्सवः पराकाष्ठाम् आरोहति।

मुस्लिमसमाजस्य ईद–उल्–फितरनामधेयं मुख्यं पर्व अस्ति। अमुष्यायोजनं रमजानमासस्य समाप्तौ भवति। रमजानमासे मुस्लिमजनाः एकमासमुपवसन्ति। केवलं सायम् एव मिलित्वा खादन्ति। सम्बन्धिनां मित्राणां च गृहं गच्छन्ति परस्परं वर्धापयन्ति, सुपरिचितेभ्यः मिष्टान्नादिकं वितरन्ति, मनोहराण्यभिनवानि वस्त्राणि च धारयन्ति। ईदोत्सवे ते स्वमित्राणां सम्बन्धिनां च परस्परम् आलिङ्गनं कुर्वन्ति।

राघव चांडकः
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

पंचकोष का वैज्ञानिक महत्व

अन्नमयकोश – जो त्वचा से लेकर अस्थि पर्यन्त का समुदाय पृथ्वीमय है। यह दक्षिण बाहु ही दक्षिण पक्ष है। यह बायां बाहु ही बांया पक्ष है। यह मध्य भाग आत्मा है। यह नीचे का भाग पूँछ प्रतिष्ठा अर्थात् शरीर का आधार है। अस्तु आकाश, वायु, तेज, अप, पृथ्वी से बना यह अन्नमय कोश स्थूल शरीर भी कहाता है। रसः, रक्त, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा, शुक्र, ओज आदि इसी के भाग हैं। सभी अंग, उपांग, शिराएं, धमनियां, कर्मेन्द्रियाँ, नाड़िया आदि इसी के अंश हैं। वस्तुतः जन्म, जरा, व्याधि, मरण आदि विकार इसी अन्नमय कोश से संबंधित हैं। अन्य चारों कोश इसी पर आश्रित हैं। अन्नमय कोश का सम्बन्ध जीवात्मा की जागृत, स्वप्न तथा सुषुप्ति तीन अवस्थाओं से भी हैं।

प्राणमय कोशः – प्राणमय कोश के मुख्य गौण दो विभाग है– 1. प्राण, अपान, व्यान, समान, उदान ये पांच मुख्य प्राण हैं। नाग, कर्म, कूकल, देवदत्त व धनंजय ये गौण प्राण हैं। प्राणों के रहने पर ही स्थूल शरीर स्वस्थ रह सकता है। यथा प्राण अमृत है। प्राण ही वायु है।

मनोमय कोशः – चारों वेदों में मनस् शब्द लगभग 500 बार आया है। चन्द्रमा व मन का संबंध बताते हुए कहा है कि चन्द्रमा शरीर रूपी पिण्ड में मन स्वरूप है। अन्यत्र कहा है कि मन के बिना कोई भी कार्य होना संभव नहीं है, चाहे अच्छा हो या बुरा। जिसमें मन के साथ अहंकार, वाक्, पाद, पाणि, वायु, उपस्थ पाँच कर्म–इन्द्रियाँ हैं। सृष्टि के प्रारम्भ में वेदों का ज्ञान ऋषियों के मानस में इसी महत्व की तरंगों द्वारा ईश्वर की विशेष व्यवस्था से प्रकट हुआ। इसी 'महत्व' का एक भाग हृदय में बैठा हुआ कार्य कर रहा है, इसे ही 'मन' कहते हैं। उपनिषद् में 'काम, संकल्प, संशय, श्रद्धा, अश्रद्धा, धैर्य, अधैर्य, लज्जा, बुद्धि, भय' ये सब मन ही है ऐसा कहा है। मन की पांच अवस्थाएं क्षिप्त, मूढ़, विक्षिप्त, एकाग्र व निरूद्ध हैं। जब मनुष्य शुद्ध आहार, निद्रा, ब्रह्मचर्य, व्यायाम, हितभुक्, ऋतभुक्, मितभुक इन नियमों का ठीक से पालन नहीं करता तो वात–पित्त व कफ धातु दूषित होकर अनेक प्रकार के शारीरिक रोगों को पैदा करते हैं ये शारीरिक रोगों का कारण है। तथा जब मनुष्य राजसिक, तामसिक, भोजन व इन्द्रियों का विषयों के साथ अतियोग, मिथ्यायोग करता है तथा पदार्थों के स्वरूप को ठीक से नहीं जानता, तो अज्ञान के कारण गलत आहार, व्यवहार, विचार व विषयों के अतिरोग व मिथ्यायोग से रजस्–तमस् की मन में वृद्धि हो जाती है।

विज्ञानमय कोशः – जिसमें बुद्धि, चित्त, श्रोत्र, त्वचा, नेत्र, जिह्वा और नासिका ये पांच ज्ञानेन्द्रियां जिनसे जीव ज्ञानादि व्यवहार करता है। इस कोश में बुद्धि तत्व की प्रधानता है। तीन प्रकार की बुद्धि–बुद्धितत्व का निर्माण सत्व, रजस् व तमस् इन तीन प्रकार के परमाणुओं से होने के कारण वह सात्विकी, राजसी व तामसी तीन प्रकार की है। जो विज्ञान को ब्रह्मा मानकर उससे प्रमाद नहीं करता, वह शरीर व मन के सब दोषों को हटाकर सब श्रेष्ठ कामनाओं को प्राप्त कर लेता है।

आनन्दमय कोशः – आनन्दमय कोश के विषयम में महर्षि दयानन्द ने इस प्रकार कहा है– पाँचवां आनन्दमय कोश जिसमें प्रीति, प्रसन्नता, न्यून आनन्द, अधिकानन्द, आनन्द और आधार कारण प्रकृति है। इसमें सत्व, रजस् तमस्, रूपी मूल प्रकृति व आत्मा से आता है। इस कोश को कारण शरीर तथा वेदों में हिरणमय कोश भी कहते हैं। विज्ञानमय कोश से भिन्न किन्तु इसके भीतर इसका आत्मा आनन्दमय कोश है, उससे यह आनन्दमय कोश पूर्ण है। वह यह कोश भी पुरुष की तरह है। उस आनन्दमय कोश का शिर ही प्रिय है, दक्षिण भाग प्रसन्नता है, विशेष हर्ष बांया भाग है आनन्द ही इसका स्वरूप है, आत्मा है। ब्रह्म आश्रय स्थान है।

आनन्दमय कोश की शुद्धि के उपायः – आनन्दमय कोश की शुद्धि के लिए अन्नमयकोश आदि चार कोशों की शुद्धि अत्यावश्यक है। आनन्दमय कोश की शुद्धि के लिए चित्त को एकाग्र करने वाले पूर्वोक्त साधनों के प्रयोग के साथ–साथ समाधि का अभ्यास भी अति आवश्यक है।

कीर्ति मिश्रा
बी०ए० (प्रो०) प्रथम वर्ष
संस्कृत **MIL**

DEPARTMENT OF COMMERCE

Online Short Term Course on 'Data Analytics using 'R' and Excel'

Seminar on 'I want to get a premium job. HOW???'

30 Hour Short Term Course on "Indian Diaspora: Interdisciplinary Perspectives"

Orientation session organized

DEPARTMENT OF COMMERCE

Workshop on "E-filing of ITR-2"

Workshop on "Basics of Tally"

Mr G K Arora, Department Convenor
felicitating the speaker

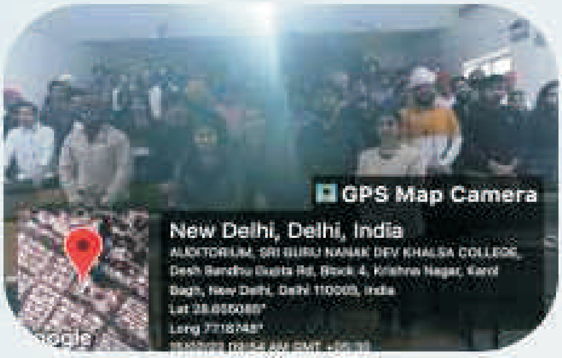

Workshop on "Basics of Canva"

Lecture on "E-Filing of ITR-1"

DEPARTMENT OF ENGLISH

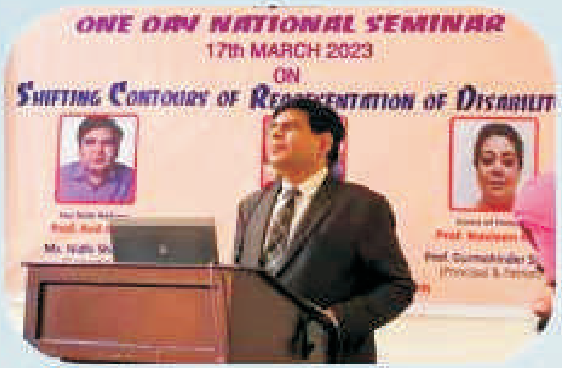

Prof. Anil Aneja delivering Key Note Address

Dr. Gita Lakhanpal, Department Convenor Felicitating Prof. Someshwar Sati

Paper Presentations at the National Seminar

DEPT. OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

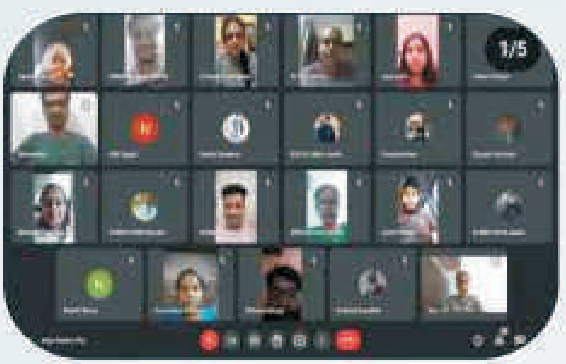

Fit India Movement 3.0

DEPT. OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Glimpse of T20 Inter-College Cricket Tournament

Inter-College Gatka Competition "Johar-E-Tegh" organized in collaboration with Sarbhloh Warriors

Seminar on Shastra Vidhya organized in collaboration with Sarbhloh Warriors by the renowned sikh historian Dr. Sukhpreet Singh Udhoke

DEPARTMENT OF PUNJABI

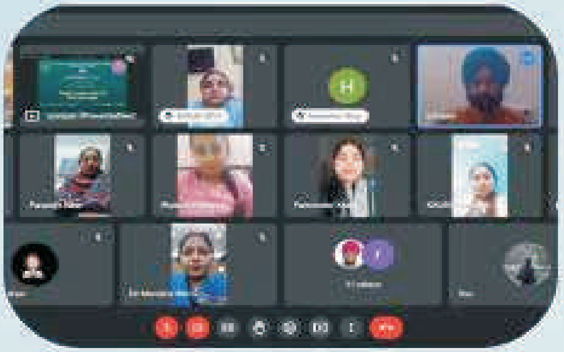

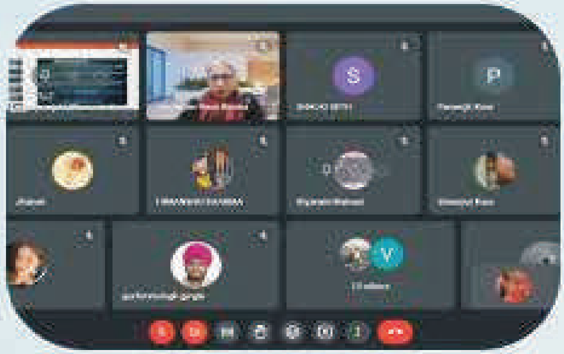

Bridge Course in "Punjabi Language and Script"

INDUSTRY INSTITUTE INTERACTION CELL

Talk on 'Role of Management in Industry ' by the speaker Mr Daksh Arora, CS, NewGen Technologies Ltd.

NCC

75th Independence Day Celebration

Republic Day Celebration

Trianga Yatra

Rank Ceremony

National Women Day Celebration

NSS

Self Defence Training Program

10-Day National Adventure Camp

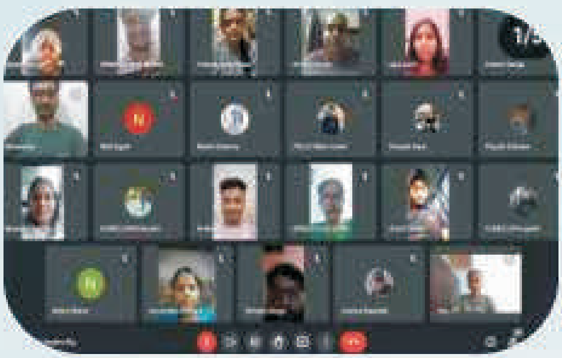

Fit India Movement 3.0

Glimpse of Unity Run

Self Defence Training Program organized in collaboration with MoYAS & Delhi Police

NSS

Military Tattoo & Tribal Dance, Aadi Shaurya Event at JLN

7-Day National Integration Camp at Hassan Institute of Medical Sciences, Bangalore

Seeding awareness workshop in collaboration with Girl Up Preet & Encore

कलाकृति {a patriotic open mic event}

Lecture on Gandhi and Today's India

AZADI KA AMRIT MAHOTSAV

Glimpse of Poetry Competition

Visit to Tribal Festival

'Mother Tongue and Nation Building' Event

'Har Ghar Dhyan' – Programme on Meditation and Mental Health

Celebrated Swadeshi Diwas

Educational Visit to Sahitya Utsav 2023

ACADEMIC SOCIETIES

ASANKH - THE MATHEMATICS SOCIETY

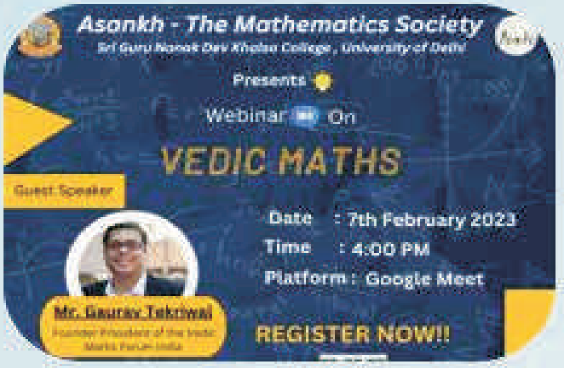

Webinar on Vedic Maths

Consequatriयाँ: Symmetry-based Photography competition

Event titled "Escape Room"

Seminar on Data: 'Dataristic'

Interviewed basic mathematics questions to random people

Panacea'23
The Annual Fest

ENCORE - THE ENGLISH LITERARY SOCIETY

Felicitating Dr. Brati Biswas, Guest Speaker for student seminar titled "Representation of Identity In Literature and Cinema"

A Talk by Dr. Rachna Sethi on "Exploring the figure of Dilliwala in Fiction".

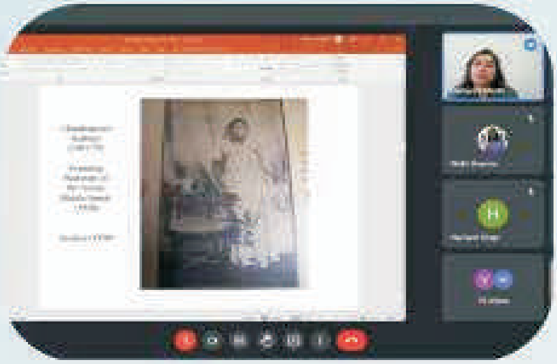

An online talk by Dr. Hemjyoti Medhi titled "Curating Memories: Chandraprava Saikiani and the Mahila Samitis in Colonial Assam."

A talk by Dr. Vebhuti Duggal titled "Putting the Audio Back in the Audio-Visual: Cinema and Sound."

Glimpse of Literatus '23, The Annual Fest

ENVISAGE - THE ENVIRONMENTAL SOCIETY

Students participating in Waste upcycling workshop organised by EnviSAGE in collaboration with Project S.E.V.A and Give me Trees trust

Team EnviSAGE and Project S.E.V.A organizes community outreach programme with Flagship home children

Quiz competition 'Past and Planet' organized in collaboration with Virsa

Tree Plantation Drive

KALAM - THE PUNJABI LITERACY SOCIETY

Principal, Dr. Gurmohinder Singh felicitating Fiction Writer Balvinder Singh Brar for an Event

Glimpse of Ru-bu-ru Session

Group picture of Inter-college poetry competition

Series of Inter-college events organized at Annual Fest

KIRT - THE ECONOMICS SOCIETY

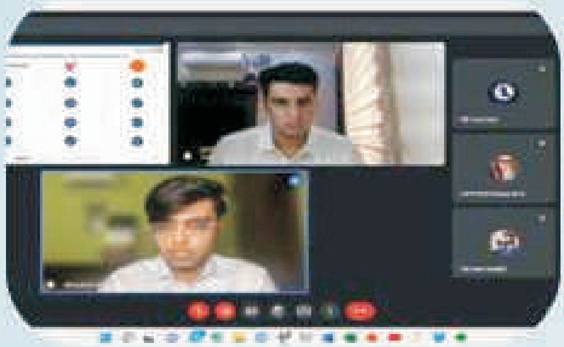

Glimpse of Annual online fest: MANZAR'22

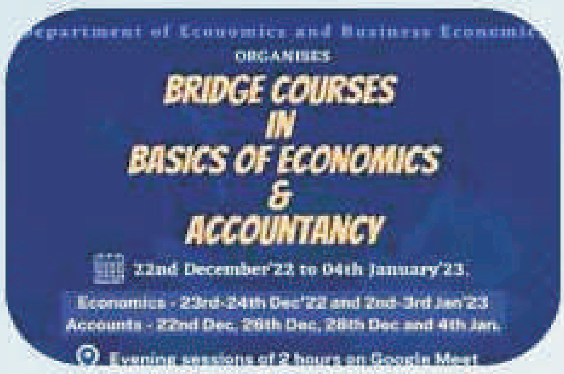

Bridge course on Basics of Accountancy and Economics.

Industrial Visit to Moon Beverages (Coca-Cola)

Inaugural Ceremony of lectures on Goal Setting

Glimpse of EQUAR:
Economics Quiz & Presentation Event

Principal, Dr. Gurmohinder Singh felicitating the chief guest, Ms. Shikha Mittal for a seminar on Household Economics

KIRT - THE ECONOMICS SOCIETY

Glimpse of event 'Game-O-Villa' with participitants

Prize distribution to the winners of the Treasure Hunt event

MANTHAN - THE HINDI SOCIETY

Camera Workshop for Journalism Students at Panasonic Pro centre

Event on 'SHAKSHIYAT SE MULAKAAT' by Prof. Manju Mukul

MANTHAN - THE HINDI SOCIETY

Glimpse of competition organized under Departmental Fest

Lecture on Nayi Siksha Neeti by Prof. Puran Chand Tondon on 'Hindi Diwas'

Students of Journalism at International Conference Programme by SAARC Journalist Forum and Gautam Budhha University, Noida.

'SHAKSHIYAT SE MULAKAAT' series

Himanshu Shekhar (Senior Special Correspondent)

Mr. Anand Saurabh (Broadcast Officer, Ministry of Defence, Government of India)

VANAJ - THE COMMERCE SOCIETY

Seminar on Time Management

The Cricket Auction- Nilami

Awareness Session on Investments for secured future for faculities

Bollywood Mania and Open House themed orientation and competition

Trade Fair Event: Jashan- ae – Vypaar

Manzil'23, The Annual Fest

VIRSA - THE HISTORY SOCIETY

Visit to Nework 18 Studio

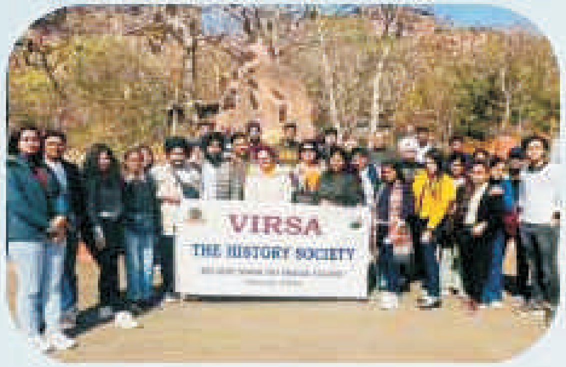

Department Trip to Bhimbetka

Panel Discussion on
Remembering the eve of Partition

Department Trip to Sanchi

Seminar on the topic Labor Migration and Identity: Post Partition Refugees of Karol Bagh

Talk on the topic New Delhi: From Colonial upto Independence (1911-1947)

ART & CULTURE SOCIETIES

BHANGRA SOCIETY

2nd position at Janki Devi Memorial College

1st position at Deshbandhu College

2nd position at Ambedkar College

2nd position at SGTB Khalsa College

1st position at Vivekananda College

2nd position at Ramanunjuan College

MUSOC - THE MUSIC SOCIETY

Society performance at Aziyat 2.0

Society Auditions

Team performance at Fresher's party

Team performance on Orientation

Glimpse of Battle of Bands competition under Surlok'23

IMPASTO - THE FINE ARTS SOCIETY

KALAKAARI: Workshop on Abstract Art

Glimpse of Orientation session

Decorations done by Team Impasto at various events

A talk on 'Stress Management through Artistic Skills'.

Competitions organized by Team in Surlok'23

NEPATHYA - THE DRAMATICS SOCIETY

10-Day Theater workshop

Release of Annual Stage Play Production "VRISHABH"

Annual jamming session 'Shor', 2022

Performance at Black Box Theatre Festival, India's largest campus theatre festival

Release of Annual street play production 'Yeh hath mujhe deh de Thakur' at 'Journutsav' in Bharti college

Won 2nd prize in the 'Kahani Suno' fest at Shaheed Bhagat Singh Evening college

NEPATHYA - THE DRAMATICS SOCIETY

Won 2nd prize in 'Pulse', the annual fest of IMS Ghaziabad

Won 1st prize in 'Aaghaz', the annual fest of Indira Gandhi Delhi Technical University for women

Won 1st prize in 'Vasant', fest of the Institute of Home Economics

Performed on the streets of Karol Bagh

Piyush Swami won the best actor award in the "Sapadan", the annual fest of New Delhi Institute of Management

Performed on the streets of Shadipur

NZM - THE POETRY SOCIETY

Session on 'Basics and importance of Poetry Writing' by Dr. Iffat Zarin

Glimpses of Inter college poetry competition

Events organised by NZM under Surlok'23

PHOTOBUG - THE PHOTOGRAPHY SOCIETY

Intra-society workshop on "Basics of Flash and Lighting"

Intra-society short video-making competition

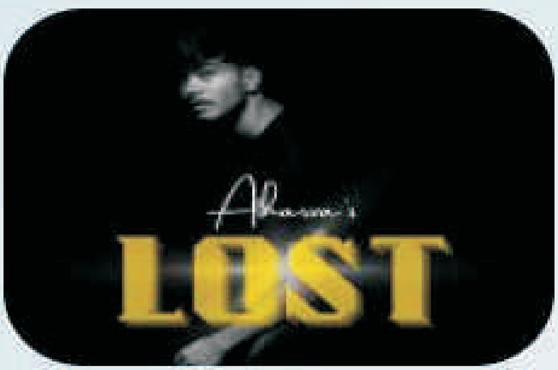

Intra-society portrait photography competition

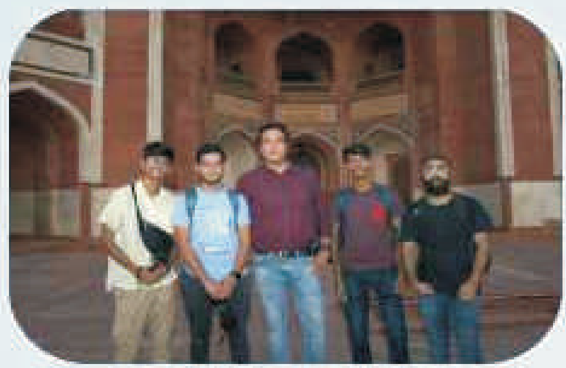

A photowalk with Mr. Dheeraj Paul to Humayun's Tomb

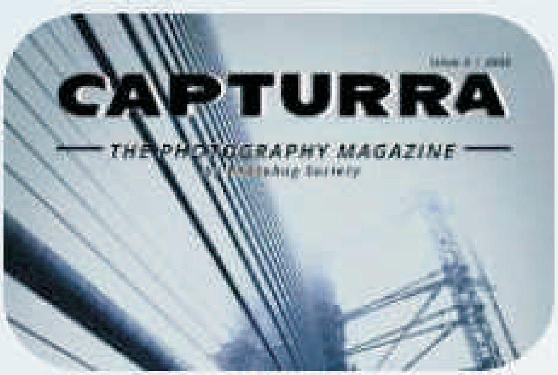

CAPTURRA: 2nd issue of photography magazine

Visit to Museo Camera Museum by team members

PHOTOBUG - THE PHOTOGRAPHY SOCIETY

Diwali shoot under the mentorship of alumni Manav Chugh.

A photowalk to Humanyun's Tomb

Team visit to Panasonic Pro Centre

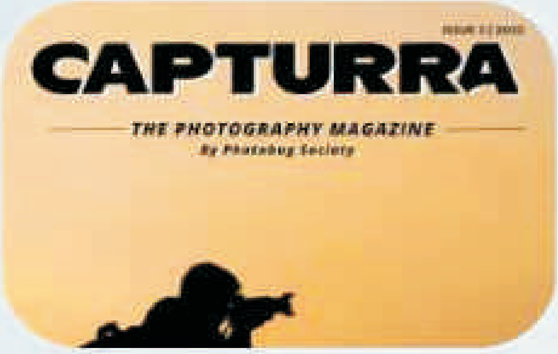

'Chitrakatha'- On the spot Photography Competition

CAPTURRA: 3rd issue of photography magazine

VEDANG - DEBATING & QUIZZING SOCIETY

Workshop on Debating techniques

Inter-College Conventional Debate Competition

inter-College Debating Workshop with Dictum

Inter-College Debate Wokshop with Vagmi

Inter-College Debating Workshop with Ramjas Debating Society, Vaad Vivad

Glimpse of Orientation session

VEDANG - DEBATING & QUIZZING SOCIETY

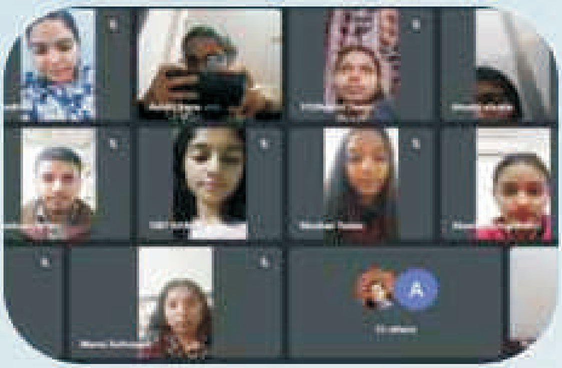

An Interactive session in collaboration with Maitreyi College

Glimpse of PRAKHAR'23 – The Annual Debating and Quizzing Fest

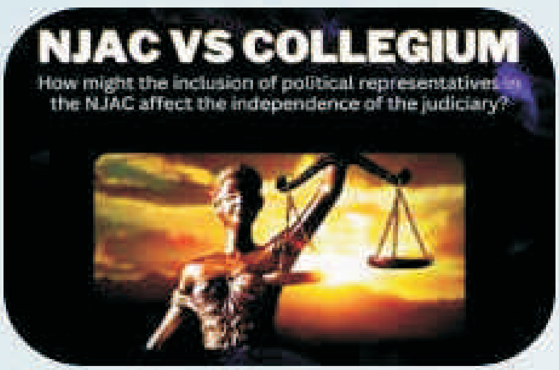

Social media collaboration with Certatus

Team reached to Semi Finals in PCTE- British Parliamentary Debate

Group discussion "Talk Rocks" organized under the Annual Fest

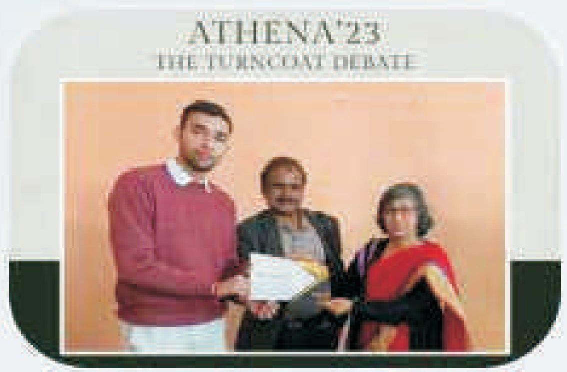

Suraj Khokher secured 3rd posiotion at conventional debate competition held at Shivaji College

CENTRAL SOCIETIES

BISMAN - THE CENTRE FOR HUMAN VALUES

Team photograph - NAAC visit

Seva drive at Gurudwara Sri Bangla Sahib

Convenor's address during session on Stress and Anxiety: dealing with it

Glimpse of team Bisman

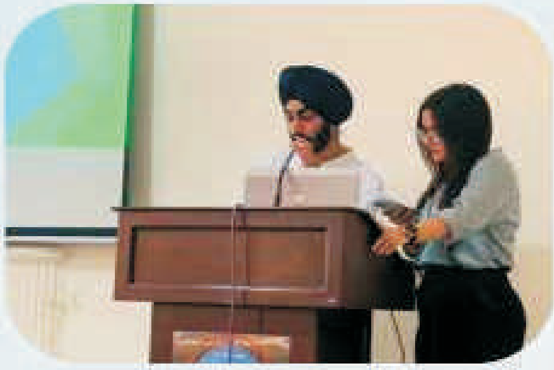

President's address during session on Stress and Anxiety: dealing with it

An Open Mic session on stress & anxiety: dealing with it

CERTATUS - THE MUN SOCIETY

Secretary General address at Opening Ceremony of Certatus MUN 5.0

A glimpse from UNSC Committee: Certatus MUN 5.0

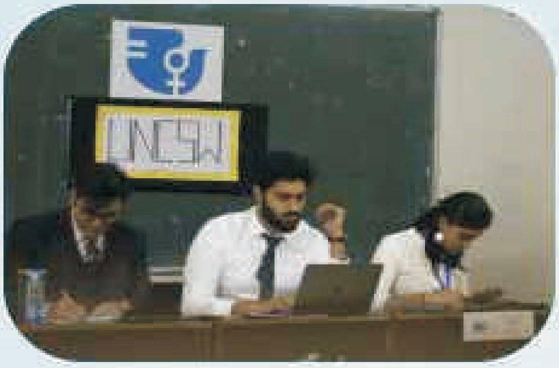

A glimpse from UNCSW Committee: Certatus MUN 5.0

A glimpse from G20 Committee: Certatus MUN 5.0

A glimpse from AIPPM Committee: Certatus MUN 5.0

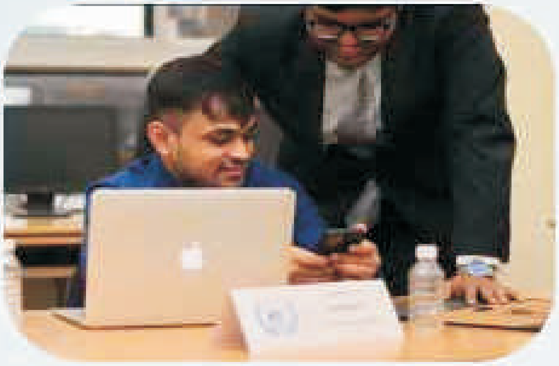

A glimpse from IP Committee: Certatus MUN 5.0

CERTATUS - THE MUN SOCIETY

Certatus' Intra-MUN event "कूटनीति" which evaluated delegates research & speaking skills

A closed discussion to analyze the complexities of India-China relations

A group picture of Organizing Committee of Certatus MUN 5.0

Certatus collaborated with 6 societies under "गठबंधन" to raise awareness around global issues

Upskilling Session to make team members familiar with AI Tools

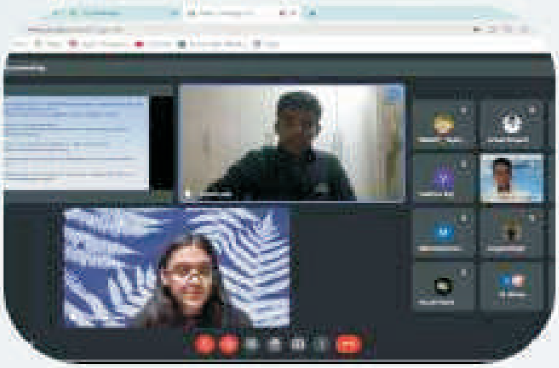

Entente where participants presented on topics like China's debt diplomacy and India's relationship with Russia

CYBERCLAN - THE IT SOCIETY

Tech "Mi Gente" - A Case Study based competition

Diseño - A Seminar in collaboration with MAAC

Orientation Session for the new batch

Canva Design Workshop

CyberPitch - A real time Shark Tank based on Technology Sector

APRAMPAAR - THE DIVNITY SOCIETY

Founder's Day Inaugral

50th Founder's Day

Kirtan by Bhai Manpreet Singh Ji Kanpuri at Founder's Day

Kirtan by students at Founder's Day

Gurbani kirtan competition at Guru Gobind Singh college of commerce

Gurbani kirtan competition at Sri Guru Tegh Bahadur Khalsa College

APRAMPAAR - THE DIVNITY SOCIETY

Kirtan on Shahidi Divas of Guru Arjan Dev ji

Jas Gayan Surlok

Samagam

Kirtan on Gurpurab Sri Guru Ramdas Ji

Samagam at Gurgaddi Guru Harkrishan Sahib ji,
Jyoti jyot Guru Harrai Sahib ji

Kirtan competition at Mata Sundri

ENACTUS - THE ENTREPRENEURSHIP SOCIETY

Team participated in Enactus Arena '22 at Satyawati College

Team participated in Milan '22 at Shyamlal College

Workshop on "Social Entrepreurship"

Orientation for the new Session by team ENACTUS

Happiness Drive organized to spread joy among student

Team organized Deworming Drive near Karol Bagh

GIRL UP PREET

Donation drive of sanitary pads with Ihita Foundation under "Darkaar" project

Potluck Picinic to award the new team for Girl Up Preet

Campus Interviews around Feminism to spread knowledge on what it really is

Participated in Sansad TV show "Apna Aasman" to raise awareness about women in defence services

Orientation Session 2023

Pride Parade with other Girl Up Chapters to raise awareness about LGBTQIA+ rights

GIRL UP PREET

Self-defence workshop in collaboration with Delhi Police

A short film was shown and discussed in-depth with attendees

Sanitary Pads were distributed to promote menstrual hygiene by team Girl Up Preet

The quiz competition was organized to evaluate students' knowledge of feminism

Street Interviews around Feminism in the street of CP, Dehi

Feminist Potluck Picnic to network with different clubs

PLACEMENT CELL

Placement Cell with Paddhaku, conducted a seminar focused on building effective resumes

The Placement Cell organized a career orientation for third-year students

Placement Cell organized it's orientation program for freshers

Placement Cell with Hello Study Global, organized a seminar on education opportunities abroad

Team Placement Cell

Placement Cell organized Recruitment Session for the new batch

PROJECT S.E.V.A.

Visit to Flag Children Home

Book Donation Drive

Environment Campaign with EnviSAGE

Clothes Donation Drive

Drawing Competition on Independence Day

Orientation Session 2022-23

SOCIAL MEDIA CELL

"GOAT- Orientation cum Talent Hunt" was organized to judge a multitude of talent

Inaugural Session cum Batch Ceremony

Workshop on Visual Designing and Animation by Ms. Sanyam Jain

SOFICA - THE FINANCIAL LITERACY SOCIETY

Seminar on Roadmap to Personal Finance

Team SOFICA

An event 'Quizoc- Quiz and Orientation' was orgsnized

Sofica's Team Visit to SEBI

Squid Game- The Finance Chapter

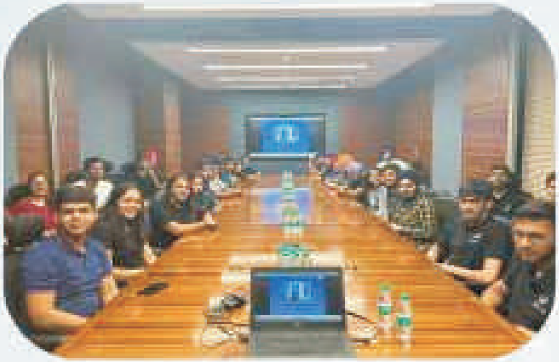

Session on Investor Awareness at SEBI's Delhi Regional Office

UDYAMITA - THE E-CELL

AVINYA "Be a Changemaker" an entrepreneurial session was organized followed by an orientation

Movie Screening of an award-winning short film "Parlhad"

An entrepreneurial quiz: 'Ready, Set and Design' was organized

UMANG - THE ENABLING SOCIETY

Umang organized a trip to Amit Udyan aimed at promoting equal opportunities for all participants to engage in outdoor recreational activities

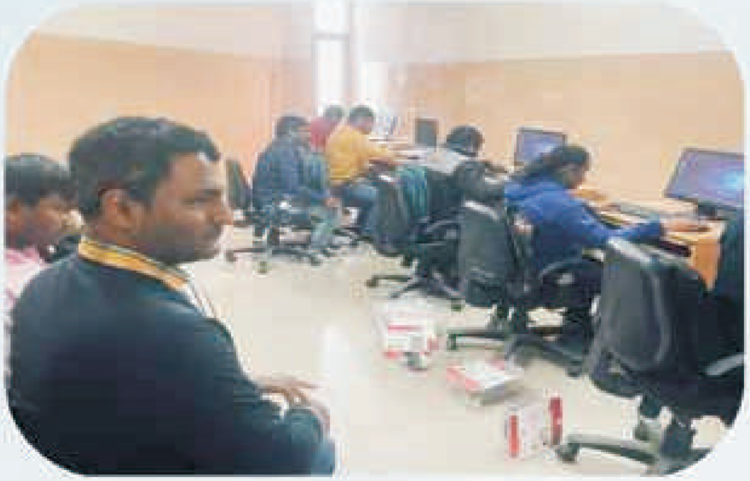

Umang conducted a training session with the aim of providing with valuable skills and knowledge for personal and professional development for all participants

Acknowledgement

It gives me immense pleasure to express my heartfelt gratitude and acknowledge the collective effort of everyone involved in the production of this magazine. It is their hard work and dedication that has made this magazine a reality.

First and foremost, sincere thanks to the Delhi Sikh Gurdwara Management Committee (DSGMC) for their patronage. I would like to extend my sincere gratitude to our Principal, Prof. Gurmohinder Singh, for his unconditional support, encouragement, and guidance throughout the entire process of creating the magazine

I would like to recognize the efforts and thank the convenors and core members of different societies, Teachers-in-Charge of various departments, and other faculty members for promptly providing all the required information, articles, write-ups, and photographs whenever necessary.
I would like to express my gratitude to the Photobug Team for capturing photographs of all college events throughout the year and sharing them for the magazine.

I would also like to express my gratitude and indebtedness towards the editorial team, without whose tireless endeavors, this magazine would not have been materialized. I would like to extend my deepest gratitude to the faculty editors, Prof. Beant Kaur (Punjabi section), Dr. Bhagwant Kour (English section), Prof. Deep Mala (Hindi section), Dr. Dharmendra Kumar (Sanskrit section), Dr. Mamta Ahuja and their respective student editors.

I would also like to extend my thanks to my young colleagues - Ms. Damanpreet Kaur, Ms. Divya Gupta, Ms. Komal Chhikara and Ms. Ashmeet Kaur, who contributed to the magazine's layout and design. Their hard work and creativity helped in bringing my vision to life and showcase it in the best possible light.

I am extremely thankful to my dear students Jaswinder Singh, Aditya Madaan , Ayushi Singh, Sujal Pruthi and Rajdeep Singh for their hard work, patience and perseverance throughout the preparation of this magazine,

Last, but not the least, I would like to thank Mr. Sudhir Chauhan and Abha Publicity for helping immensely with the printing of this magazine.

Dr. Paramjit Kaur
Editor-in-Chief

FORM IV

(Rule 8)

1. Place of Publication	:	**Sri Guru Nanak Dev Khalsa College New Delhi**
2. Periodicity of its Publication	:	Yearly
3. Publisher's Name	:	**Prof. Gurmohinder Singh**
Nationality	:	Indian
Address	:	Sri Guru Nanak Dev Khalsa College New Delhi
4. Chief Editor	:	**Dr. Paramjit Kaur**
Nationality	:	Indian
Address	:	Sri Guru Nanak Dev Khalsa College New Delhi
5. Name and Address of Individual Who owns the Newspapers and Partners of shareholders holding more than one percent of the total capital	:	Sri Guru Nanak Dev Khalsa College

I, Prof. Gurmohinder Singh, hereby declare that the particulars given above are true to best of my knowledge and belief.

Sd/-

Prof. Gurmohinder Singh

Publisher

CELEBRATING GOLDEN JUBILEE

1973-2023

Instagram
G20
(University of Delhi)
Surlok'23
Dev Khalsa College
CULTURAL F
March 2023
10 IMPASTO
Welcomes you to
SRI GURU NANAK DEV KHALSA COLLEGE

Instagram
SRI GURU NANAK DEV KHALSA COLLEGE
Welcomes you
to
FRESHERS' PARTY
2023